

SÖÐUR

3·J·R·

1917

1932

P. LUTTEIN

NR· 40 - 41

Meie saadused:

ÕLILAKID,
NITROLAKID,
EMAILVÄRVID,
ÕLIVÄRVID,
NAHAVÄRVID,
PÕRANDA-LAKKVÄRVID,
PIIRITUSELAKID ja
POLITUURID

on tuntud ja igalpool saadaval. Tarvitamisel veendute nende headuses.

O./ü. H. GRAF & E. JÜRGENS
TALLINNAS.

**PARIMAS VALIKUS KODUMAA
TEKSTIILTÖÖSTUSE SAADUSI
OSTATE
KODUMAA VABRIKUTE
RIIDEKAUPLUSEST**

HEINRICH TOFER

TALLINN S.KARJA 15 TEL.445-23.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 40/41

Laupäeval, 15. oktoobril 1932.

XIV aastakäik.

3. jalaväerügemendi 15. sünnipäev.

Sündinud Tallinnas, uuesti loodud Võrus ja oma rahuaegse kodu leidnud Valgas, pühitseb vanuselt teine meie lahinguväeosa, 3. jalaväerügement, 19. oktoobril oma 15. sünnipäeva.

Vaadates tagasi 3. jalaväerügemendi minevikule, näeme rügementi Eesti riikluse uuestisünni päevil etendamas mehist osa meie pealinna kodanikkude julgestamisel ja Vabadusesõjas julge kotkana puhastamas Lõuna-Eestit ja Põhja-Lätit punastest ja mustadest vaenujõudest, olles 3. diviisi lahinguväljadel alati esimeste seas. Rahua ajal on rügement suure andumusega valmistanud ette meie kaitseväele häid ja tublisid riigikaitsejaid, püsides visalt 2. diviisis esimeste reas.

3. rügement on pärandanud meie kaitseväele rohkesti silmapaistvaid juhte ja töomehi, kes ustavalt kannavad edasi vabadusesõja-aegset vaimu Eesti sõltumatus e kindlustamiseks.

Suurpäeva puhul soovib „Sõdur“ rügemendi väärikale järeletulijale, 3. üksikule jalaväepataljonile ja tema lugupeetud juhile kolonelleitnant E. Ahman'ile palju edu, õnne ja raugemata jõudu tähtsas riigikaitse töös.

Saksa üheõigusluse püüded relvastuse alal.

Saksa ajakirjandus käsitleb relvastuse üheõigusluse küsimust kestvalt ja laias ulatuses. Ka sõjaajakiri „Militär-Wochenblatt“, mis üldse annab poliitilisile küsimusile kaunis palju ruumi, kõneleb järjest üheõigusluse asjast. Kuna Saksamaa seisukoht ja edaspidine tegelemine nimetatud küsimuses laiaulatusliku tähendusega, ei ole huvitusetu tutvuneda nende vaadetega, mis käesolevas asjas saksa sõjaväe ringkonnas ilmsiks tulevad.

„Enne julgeolek, siis desarmeerimine,“ nõuavad prantslased. Kuid prantslased mõistavad julgeoleku all seisukorda, kus peab igal tingimusel maksma jääma *status quo*, nüüdne seisukord, mille loonud Versailles'i üle-

kohtune sunnileping. Kuna aga poliitiline areng ei lase end pikapeale sundida, tuleb prantslasil arvestada võimalust, et kord sünnib muutus, mis võib seista isegi selles, et võimalik vahekohtu otsus langeb Prantsusmaa kahjuks, ja see otsus saadetakse täide relva jõuga, või et mõni riik püüab teostada oma õigust, hoolimata Kelloggi paktist, väevõimuga. Seepärast tahab Prantsusmaa tingimata säilitada oma relvastusüleoleku, seepärast peavad tema arust jääma rahulepingute desarmeerimise määrused desarmeerimise eeltingimuseks ja seepärast on ta loonud lepingute süsteemi Belgia, Poola ja Väikese Ententega.

Rahvasteliidu mõtte järgi aga on kõik riigid üheõiguslikud ja kõigil on ühesugune õigus julgeolekuks. Seepärast tuleb prantsuse nõue: „mingit desarmeerimist enne eelkäiva julge-

algpõhimõtete vastu, vaid ei seisa ka suure rahva endaväärtuse tundega kooskõlas.

Muidugi ei üllata sakslasi kogu prantsuse ja poola ajakirjanduse ärevus ses asjas. Kuid on aeg ka nendes maades hakata mõistma, et maailma hoiab palaviku seisukorras nende oma keeldumine loobuda hiigelrelvastusest, mis järjest kasvamas, mitte aga Saksamaa endastmõistetavad nõudmised.

Kui prantsuse ajakirjandus jätkab, rajatus kihutuses Saksamaa vastu, kinnitamist, et Saksamaa soovid üheõigusluse kohta olevat põhjendamatud ja viiksid ainult julgeoleku kadumisele Euroopa rahvaste peres; et Saksamaa, kes on teatavasti rahaliselt raskusis, ei või loota nõuete täitmist, mis viivad viljatuile kuludele, ja mida Ameerika Euroopale ette heidab — kui prantsuse ajakirjandus tuleb jälle selliste vananenud põhjendisiga, siis võib sel puhul ainult öelda, et riigil, kel on kõige suurem ja vägevam relvastus maailmas, kes on tõstnud viimase kuue aasta jooksul oma sõjaväe kulud kahekordseks, et sel riigil ei ole vähematki õigust oma julgeoleku järgi hüüda, ja Saksamaale keelata oma relvastust ratsionaalselt ja tarviduse kohaselt ümber korraldada. Selliseid Prantsuse põhjendusi ei usu enam keegi, ja kui Ameerika on kaebanud viljatu kulutuste üle Euroopas, siis oli manitsuse aadress juhitud mitte Saksamaa, vaid Prantsusmaa poole.

Saksamaa seisukoht on selge ja kahemõtetu. Ta nõuab ka täna, nagu alati, julgeolekut desarmeerimise ja ühesuguse õiguse läbi kõigile. Kui teised riigid oma kohustused murravad, rahuldab Saksamaa oma julgeoleku tarvidust rahvuslikul teel.

Nii on üldjoontes saksa sõjaajakirja arvamine ses äärmiselt tähtsas küsimuses, ja ta kajastab kindlasti kogu saksa sõjaväe ning suurema osa saksa rahva vaateid.

Ei saa salata, et põhimõttes on saksa seisukoht õige tugev. Tõepoolest, ei tohita ometi nõuda, et Saksa suurriik võtaks Rahvasteliidust ja selle nõupidamistest ning otsusist osa, olles aga ise õiguslikult piiratud ja oma tegevusevabaduses kitsendatud, nagu seda ei ole mõni maailma väikseim, pooltsiviliseeritud riiki. Millise õigusega

tehakse Saksamaa ja ta endiste liitlaste kohta hoopis teised määrused relvastuse suhtes, kui kõigi teiste riikide kohta! On arusaadav, kui Saksamaa leiab selle kõige olevat endale alandava ja püüab sellest vabaneda. Kuid asjal on ka teine külg, ja siin ongi hädad.

Prantsusmaa, nagu teisedki, teab väga hästi, et Saksamaa ei lepi igavesti Versailles'i rahulepingu tingimusega, ja hakkab kord nende muutmist nõudma. — See nõudmine võib väga kergesti viia relvades kokkupõrkele ja tekitada uue Maailmasõja. Teatud mõttes on siis Saksa jõu kasvamine Euroopa rahule kahtlemata hädasohtlik. Kuid küsitavaks jääb, kas need vahendid, mida püütakse Saksa jõu tõusu tagasihoidmiseks tarvitada, on küllalt otstarbekohased ja tõhusad. Ei täideta Saksamaa üheõigusluse nõudeid ja jääb ta Rahvasteliidust eemale ning hakkab avalikult hoogsamalt relvastuma — nüüd tegevat ta seda, prantslaste tõendusel, salaja — milline jõud tuleb teda siin tõsiselt takistama?

Teiselt poolt on ka Versailles'i lepingu rahulik revideerimine ja muutmine, — nagu sakslased nõuavad, — äärmiselt keerukas ja raske, kui mitte hoopis võimatu. Aga kuna ühes sakslaste jõu kasvamisega tõusevad ka nende nõudmised, siis läheb küsimuse lahendamine järjest täbaramaks, ja on küllalt põhjust suhtuda politika vahetõrgete ikujunemisele Euroopas kaunis pessimistlikult. Igatahes ei ole kuskil näha midagi sarnast, mis annaks lootust valveloleku nõrgendamiseks ja jõudude pingutamise vähendamiseks. Isegi, kui saavutatakse mingisugune vastastikune kokkulepe relvade vähendamise asjas, oleks enda peamine uskuda, et selle järele on kindlustatud julgeolek ja rahu. Võimaliku vaenuplahvatuse põhjused jäävad ju täielikult püsima.

Ho.

Liiklemisteede korrashoiust sõjategevuse piirkonnas. *)

Soome major R. Kirjokallio.

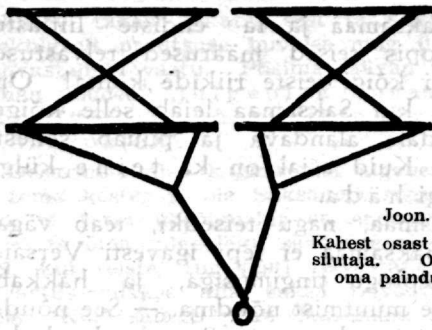
Tegurid, millised mõjutavad teede korrashoiu olekut.

Üldised tegurid:

- ilmastikuolud,
- ehituseviisi ja
- liiklemine.

Kuidas üks või teine neist teguritest üksikasjaliselt teede pinna peale mõjuvad, siin selgitama ei hakka, kuna sõjateatril oleme sunnitud kasutama kõiki varemalt leiduvaid teid ja olemasolevaid veovahendeid ja seda igasuguse ilmastiku juures. Toon vaid ühe näite veovahendite mõjust teedele. On tuttav, et autode täiskummid lõhuvad tee rute-

*) Vt. „Södur“ nr. 37/38/39 s. a.

Joon. nr. 3.
Kahest osast koosnev teesilutaja. Otstarbekohane oma painduvuse tõttu.

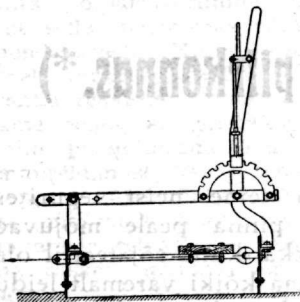
mini, kui õhukummid. Kuid autokummide valik sõjaajal on küsitav — peame tarvitama mida on, olgu need teedele enam või vähem kahjulikud.

Mõjuvamad tegurid.

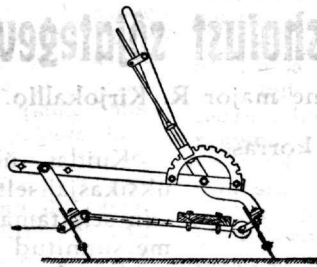
- puhastamata kraavid;
- puuduv tee kumerus, mil sademed pehmenavad teepinna;
- tasumata augud (koopad) ja rattaroopad;
- pori ja märg muld, mida ei ole kõrvaldatud teedelt.

Kõrge vesi kraavides tõstab põhjavee pinda, mis omakord aitab kaasa tee aluspinna pehmenemisele. Kraavide avamisel ei tohi mättaid ega mulda loopida teele ega nii lähedale kraavikaldast, et see valguks tagasi või takistaks vee jooksu kraavi. Vihmavee äravoolamiseks peab teepind olema kumer, kallakuga 1:15—1:20. Kallak saavutatakse kas tee keskkoha tõstmise või tee äärte mahahööveldamisega.

Teeparanduse materjalile peab erilist tähelepanu pöörama. Suurematesse koobastesse peab enne kruusa asetama 5—7 cm kivikilde ja vähematesse 2—4 cm kivikilde või jämedat kruusa. Paranduseks ei või kunagi tarvitada liiva, mulda, mättaid ega kulunut kruusa. Peab alati meeles pidama, et mida paremat materjali kasutame, seda vähemaga tuleme toime. Lahtise liivaga

Joon. nr. 4.
Teesilutaja on asetatud teepinda tasandama.

Joon. nr. 5.
Teesilutaja on asetatud libistama.

teedele on kasulik vedada savi, mis liivaga seguneb ja pinna kõvaks muudab. Samuti võib liivastel teedel kasutada hagu. Teeparandused nõuavad alati kastmiseks vett, kuid selleks ei tohi ootama jääda sadeseid ilmu.

Esitan siinkohal mõned arvud, mis töökavade kokkuseadmisel võiksid kasutamist leida. Teemeistritelt saadud andmetel on teede kruusatamisel keskmiselt kruusa tarvitatud 60—100 m³/km kohta. Kui arvestame 2-he cm paksust korda 4 m laial sõdurajal, siis kulub ühele km-le 80 m³ kruusa ehk 1 m³ katab 50 m².

Töövahendid suvel.

Kraavide puhastamiseks:

- labidad;
- kirkad, kõva maapinna raiumiseks ja aukude puhastamiseks teedel;
- kirved, juurte raiumiseks.

Teede tasumiseks:

- Teehöövel, mida võib kasutada:
 - tee puhtaks kraapimiseks porist, tolmust ja lumelõrtsist (kevadell ja sügisel);
 - tee tasumiseks roobastest, aukudest ja kühmudest;
 - teede kallaku andmiseks;
 - kruusa ühetasaseks levitamiseks teel;
 - kõrgete ja kitsaste käänukohtade laiendamiseks.

Teehöövlit juhhib üks mees. Selle kiirus on tühjalt sõites 15 km ja raskes töös 24 km/8 t (üks 2-he m laiune laast), ühes määrimise ja muu hoolekandeks kuluva ajaga.

Traktori, auto- või hobuteesilutaja:

- Neid kasutatakse peamiselt teede tasumiseks, kuid eduga ka veel:
 - kruusa ajamiseks tee äärtelt keskele teed;
 - rohtunud teeäärte mahalõikamiseks;
 - teede puhastamiseks porist.

Kuna liiklemine sõjategevuse piirkonnas on vilgas, muutuvad teed kiiresti roopaliseks. Need tulevad viivitamatult tasuda, mille tõttu teesilutajalt nõutakse suurt kiirust. Viimane ei tarvitse olla kaalult kuigi raske, kuna teehöövliid sooritavad raskema töö. Kiiruse mõttes on soovitatavad autoga veetavad kaeservilised teesilutajad, mille töökiirus 15—20 km/8 t. Hobusega veetaval teesilutajal on

töökiirus 10–12 km valmis teed 8^{ks} tunnis.

Korrashoiutööd ja vahendid talvel.

Teede lahtipidamine auto sõiduks talvel on meil aktuaal semaid küsimusi. Meie talved on lumerikkad ja lumepites normaalselt 5–6 kuud. Sagedased lumesajud ja tuuled ummistavad teed mõne tunni jooksul. Vilgas liikumine muudab teepinna kiiresti aukliseks ning tekivad ohtlikud kallakud, eriti sula ilmaga. Pakase puhul on selliseid teid võimatu kasutada ilma tasandamata.

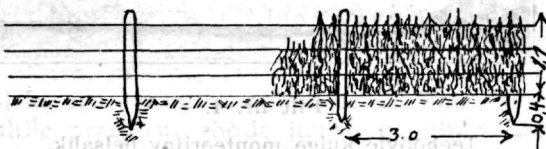
Ajaliselt tähtsamaks teede korrashoiu üksustele osutub aeg, millal sügisel ilmuvad esimesed külmad. Veel lumeta ajal on vajalik line sooritada järgmised vältimata eeltööd:

- tähistada tee servad,
- tasandada teepind; roopa kohad ja üleskohutunud porikuhilad siledaks kraapida, kuna talvel nende taha lumesahk võiks kinni jääda ja puruneda;
- teede kallak normaalseks rajada ja kõik 30 m lähemal aiad (mitte traataiad) mahakiskuda, kuna need teedel soodustaksid hangede tekkimist.

Teede korrashoiutööd võib jagada kahte liiki:

- 1) tööd, mille abil tõkestame lume pääsu teele ja
- 2) tööd, mille tulemuseks teele kogunenud lume kõrvaldamine.

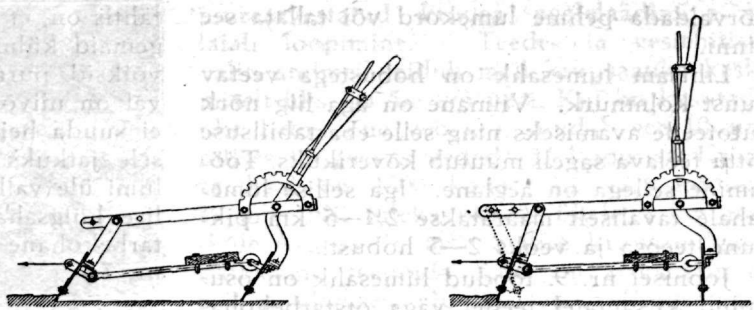
Esimese tööde liigi all mõistetakse tuisaedade valmistamist ja paigale asetamist ning nende järevalvet talve kestel. Need tööd on väga tähtsad, sest sellega säästame palju vaeva ja aega. Valmisolevaid teeäärseid traataedu võime tuisaedadeks kasutada, nagu näha joonisel nr. 8.

Joon. nr. 8.

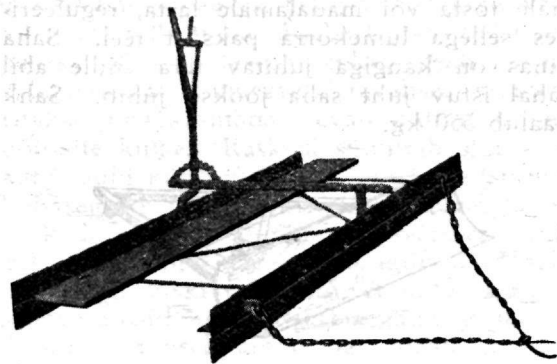
Traataed läbipõimitud okaspuu okstega.

Kohad tuisaedade asetamiseks tulevad suure hoole ja asjatundmisega valida, sest igas paigas võib kindlaks määrata nende suunda, kust tuuleiilidel vaba voli hangede moodustamiseks.

Joon. nr. 6.
Teesilutaja on asetatud lõikama

Joon. nr. 7.
Teesilutaja on asetatud ühtlasi lõikama ja tasandama.

Pilt nr. 1.

Kaheservaline teesilutaja.

Teede lahtirookimine labidatega on nii võrt aeglane, et selle abinõu tarvitamisel teed tükiaks ajaks liiklemisele suletuks jäävad. Kuid teine kord on labidas ainuke vahend, näit. kui teed on paksult ummistunud ja liiklemisega kõvaks tallatud. Samuti siis, kui vallid teede serval on moodustunud liiga kõrgeks, tuleb sageli nende tasandamiseks tarvitada labidat.

Nüüdisaja motoriseeritud lumesahad võimaldavad pidada autoliiklemise vabana ka meie lumerohkel talvel. Selleks peab aga meeles pidama, et:

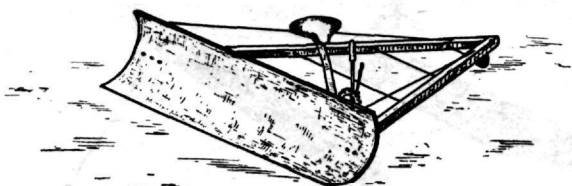
- teedeavamisega tuleb alata juba esimese lumesajuga;
- teedeavamisega tuleb täpsalt seirata teesuunda;
- tee peab lumest puhastama tee laiselt;
- lumepide sõidurajal ei tohi olla paksem kui 10 cm;
- teelt kõrvaldatud lumi tuleb juba alguses heita kaugele tee kõrvale.

Neid tingimusi peab vältimata täitma, et teed autosõiduks oleksid kõlvulikud. Hobuliiklemiseks oleks küllaldane sõidurajalt

kõrvaldada pehme lumekord või tallata see kinni.

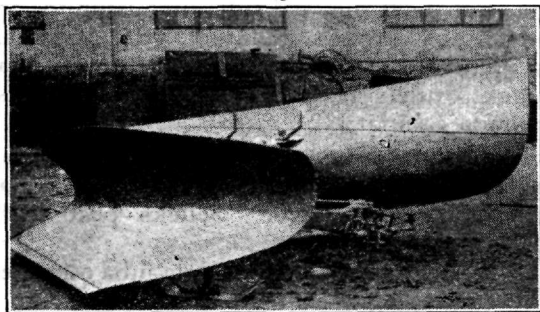
Lihtsam lumesahk on hobustega veetav puust kolmnurk. Viimane on aga liig nõrk autoteede avamiseks ning selle ebastabiilsuse tõttu teelava sageli muutub kõverikuks. Tõõtamine sellega on aeglane. Iga sellise lumesahale tavaliselt määratakse 2½—5 km pikune teosa ja veoks 2—3 hobust.

Joonisel nr. 9. toodud lumesahk on osutunud kitsamatel teedel väga otstarbekohaseks, isegi autosõiduks kõlvulike teede lahustipidamiseks. Veoks tarvitatakse, olenedes lume paksusest, 2—4 hobust. Sahk on varustatud ühepoolse hõlmaga ja toetub kolmele jalasele. Viimaste abil võib hõlma kõrgemale tõsta või madalamale lasta, reguleerides sellega lumekorra paksust teel. Saha ninas on kangiga juhitud tera, mille abil sahal istuv juht saha jooksu juhhib. Sahk kaalub 350 kg.

Joon. nr. 9.

Autoteede avamiseks on seni tarvitatud koormaautosid või omnibusse, millede külge on kinnitatud võrdlemisi kerged sahad. Neid võib kinnitada auto kõrvale, ette või taha. (Pilt nr. 2.)

Pilt nr. 2.

Veoauto külge monteeritav eelsahk.

Eelsahad on otstarbekohasemad, kuna auto sõidab avatud teel. Kuid teisest küljest eelsahad nende raske juhtivuse tõttu ei või laiema olla kui 2½ m. Töökiirus 20—30 km/t. Suure kiiruse tõttu eelsahk heidab lume kaugemale teekõrvale, isegi üle vallide. Sellise kiiruse juures näeme kui

tähtis on, et teel ei oleks mingisuguseid kõrgete külmanuid konarikke, millised saha võiksid purustada. Kui lumevallid teeserval on niivõrt kõrged, et tavaline saha hõlm ei suuda heita lund üle, kinnitatakse eelmisele jatkus eriline lisahõlm või tõstetakse lumi üle vallide auto külge monteeritud erilise külgsahaga. Viimane on ka väga otstarbekohane taliteede laiendamiseks. (Pilt nr. 3.)

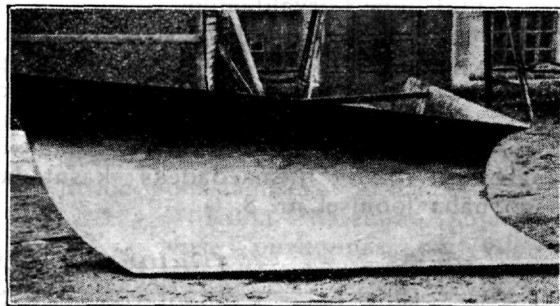

Pilt nr. 3.

Veoauto külge monteeritud külgsahk.

Autosaha hoolde antakse tavaliselt 40—60 km-line teosa. Ette monteeritud autosaha üks heakülg on veel see, et teesihti võib valgustada auto tuledega ning töötamine seega võimaldatud ka öösi, mis sageli vältimata.

Kui avada tuleb sügava lumega ummisteid, on ülalmainitud lumesahad liig kerged. Selliste teede avamiseks tuleb kasutada raskeid traktoreid või teehöövle külge monteeritud sahkku. (Pilt nr. 4.)

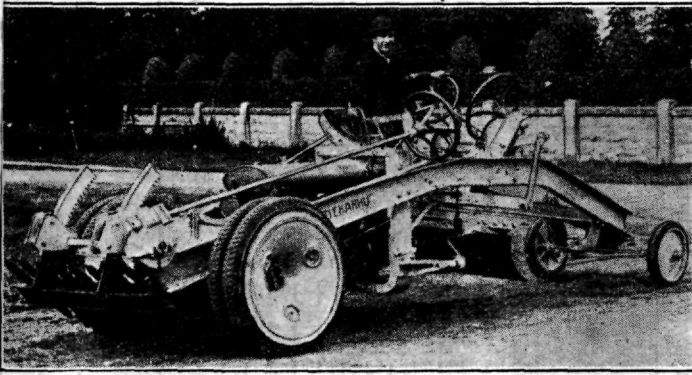

Pilt nr. 4.

Teehöövle külge monteeritav eelsahk.

Laius: vasak hõlm 1100 mm, parem hõlm 1600 mm, kokku laius 2700 mm. Kõrgus: nina 700 mm, vas. hõlm 1160 mm, parem 1340 mm. Kaal 380 kg.

Liiklemisest tekkinud roobaste ja aukude tasandamiseks talvel kasutatakse eduliselt teehöövli, nagu suvelgi. (Pilt nr. 5.)

Joon. 5.

AK teede korrashoiu töösalk.

Kui välimagasiini (KM, kenttämakasiini) ja täienduspunkti (Tp) vahelise vahemaaks arvestame normaalselt 25 km ning oletame, et AK kuulub kolm diviisi, millest üks sageli teotseb mõne raudtee suunas, kust ammutab täienduse, nii tuleks AK liiklemiseks kaks 25^e km pikkust teosa. Edasi tagasi 100 km. Kui on võimalus korraldada ringliiklemist või kasutada mitmeid teid, siis vastavalt sellele väheneb teede koormatus.

Töösalgal juhatajana teotseb teemeisterohvitser, kes kõik liiklemisse puutuvad korraldused saab vahetult liiklemisjaoskonna ülemalt. Teede järelvaatuseks peab teemeistril kasutada olema mootorratas. Kui sõidu kiiruseks arvestada 25 km/t, siis jõuab teemeister teosa läbi sõita 4-tunniga. Teemeistri käsutuses on määratud arv teevahte.

Rahualjal Turu—Helsingi teel, kus teepõhi tugevdatud killustikkivi kihiga ja liiklemine ööpäevas u. 800 tonni, on ühe mehe valvata 20^{ne} km teosa. Oletatava sõjategevuse piirkonnas on vaid mõne I kl. tee põhi kõvendatud killustikkividega ja keskmine vastupidavus on neil vaid 200 t/ööpäevas, seega ¼ Turu—Helsingi tee vastupidavusest. Kuna teede koormatus sõjategevuse piirkonnas eelpoolse arvestuse järgi tõuseb kuni 400 t/ööpäevas, peame sellele vastavalt vähendama ka teosa pikkust ½ võrra, mis on Turu—Helsingi teel. Nii tuleks iga teevahi hooldusele 10 km. Teevahile praeguste tööde juures on abiks üks mees koormaauto ja selle juhiga. Viimane on kohustatud töödest tegelikult osavõtma. Selline 3-meheline rühm on osutunud tööjõudsuse mõttes vägagi otstarbekohaseks. Teemeistri äranägemisel võib sellise tööühema teosa pikendada.

Kas piisab üks tööauto 10 km teosale? Auto sõidukiirus on keskmiselt 8 km/t,

juurearvestatud kruusa pealelaadimine ja laiali loopimine. Teede ja vesiehitiste valit. andmeil leidub meil kruusaauke keskmiselt üks iga 5^e km peal. Kui on kasutada üks 1-tonniline veoauto, suudab see 10-tunnilises tööpäevas vedada 32 koormat. Kruusa kaal on 1800 kg/m³ ehk üks koorem ½ m³. Nii tuleks päevas ühele 5 km teosale kruusa 16 m³. Sellise kruusahulgaga kataksime teepinda 2^{he} cm paksuselt u. 800 m ulatuses. 10 km teosa kruusatamiseks kuluks u. 13 ööpäeva. Selline kruusa hulk on küllaldane. Juhul kui kruusa vajatakse enam, võib sõjaludes veduaega pikendada. Talvel ühe kerge autosahaga suudame keskmise talve juures teid lahti pidada 40—60 km ööpäevas, mille tõttu ühega vaeu võiks tulla toime. Katkestamata töö tagamiseks 50 km teosa kohta peab olema 2 lumesahka. Lumesahad tavaliselt monteeritakse juba kasutada olevate autode ja teehöövli külge. Raskusi sünnitab siin vaid auto tüübi küsimus. Suvel loetakse otstarbekohasemaks ühetonnilisi, kuna talvel lumesahkade vedamiseks viimased osutavad nõrgaks ning sobivamad on 3-tonnilised. Kogemused on siiski näidanud, et ühte ja neid samu autosid neil eri-aastaaegadel kasutada ei saa. Talvised autod paratamata peavad olema võimsamad. Suvel tarvitusel olevaid autosid talvel võib kasutada vajalikest koostest lume äravedamiseks ja liiva vedamiseks tee tõusudele.

Vajalised töövahendid 3-mehelise tööühmäl oleksid järgmised: 3 labidat, 1 raudreha, 1 kirves, 1 saag, 1 kirka, 1 kang (autos), 1 kruusasõel (autos), 2 pange.

AK töösalgal täpsam arvuline koosseis ja töövahendite hulk on esitatud tabeli näol töö lõpus.

Diviisi teede korrashoiu töösalk.

Arvuliselt koosseisult oleks see AK töösalgal sarnane; erineks viimasest vaid kasutada olevate töövahendite poolest.

Diviis normaalselt hoolitseb vedude eest Tp (täydennyspaikka) ja Jp (jakopaikka) vahel, mille vahemaa tavaliselt 10—15 km. Jp-si (jagamispunkte) on diviisi raioonis tavaliselt kaks, mille tõttu km arv tõuseb 20—30-ni. Võttes keskarvuks 25 km, oleks D transpordi edasi-tagasi matk 50 km. Ehkki D vooril kulgeda poole lühem tee, kui AK, tuleb siiski arvestada, et teed D raioonis üldiselt on palju halvemad ja enam vaenlastest mõjutatud. Eelmainitud põhjustest tingitult võime nende vastupidavust kindlasti arvestada poole võrra vähemaks AK raioonis olevatest teedest. Kuna AK ühele töö-

rühmale oli arvestatud 10 km teosa, tuleb D ühe töörühma hooldamisele 1/2 sellest ehk 5 km. Diviisis töörühmi tuleks siis samuti 5. Lakkamata liiklemise tõttu peavad parandustööd kestma läbi ööpäeva. Töötada tuleb kahes vahetuses, mille tõttu see arv kahekordistub; kokku saame 10 töörühma.

Kruusa tarvitus halvema teepõhja tõttu D raioonis on palju suurem, nii ei ole põhjust vähendada veoautodegi arvu. Teehõõvleid D töösalk ei vaja. Kuna teede pind siin üldiselt kohedam ja liiklemine peamiselt sünnib hobustega, võib teetasandamist eduliselt sooritada teesilutajate abil. Viimaste koormatus suureneb tee hõõvliite ärajäämisel, kuid poole lühema teosa tõttu suudame siiski nende arvu suurendamata toime tulla. Töölise käsi-töövahendid oleksid needsamad, mis AK-ski.

D töörühmadel talvel kergete autosahkade asemel oleksid hobusegaveetavad puust või rauast lumesahad. Arvestades iga 5 km kohta ühe lumesaha, peaks D kasutada olema 5 lumesahka à 3 hobust. Autosahkade vajaduse korral saame neid kasutada AK-st, kuna eespool nägime, et AK autosahkadel jäi teatav osa töövõimet „igaks juhuks“ vabaks (vt. tabel).

Teede korrashoiu üksuste täiendus inimeste ja tarbvaraga.

Seni meil ei ole kaadriüksusi, kes valmistasid ette sõjaajaks teedeparanduse alal oskusega täiendusemehi. Samuti on lahendamata sõjapuhkemisel korrashoiu üksustele tarbvara hankimise küsimus. Eelistatavam on, kui iga meeskond omal alal väljaõpetatud ja kogemusi omandanud juba rahuajal. Selliseid mehi mobilisatsiooni korral teedeparanduse alal on võimalik saada vaid Teede ja vesiehitiste valitsuse ametkonnast. Viimasel ajal maanteede riigi hooldamisele üleminekul on vilunud tööliste arv sellel alal suuresti kasvanud. Saadud andmetel kuni 5000 meheni, siia juurearvatud eriteadlased — insenerid ja teemeistrid.

Tarbvara küsimus on lahendatav seega, et sõjategevuse piirkonnas rahuajal kasutamist leidnud teede korrashoiu tarbvara läheks sõjaajal kaitsevõimude valdamisele. Tarbekorral on võimalus rekvireerida lisa sisemaalt.

Üks moodus vajalise väljaõppega reserv meeskonna soetamiseks on, kui Teede ja vesiehitiste valitsus kokkuleppel kaitseministeeriumiga modustaks rahuajal suurema liiklemise keskkohtades teemeistrite juure õppepunktid, kuhu sundaega teenivaid kaitsevõimude peale noorte kursuse lõpetamist

AK ehk D teede korrashoiu salga isikliku koosseisu ja töövahendite tabel.

Amet	Teemeister (ohv.)	Valv. või allohvitser	Autojuhte	Reamehi või eraisik.	Kokku	Jalgrattalaid	Motorrattalaid	Töövahendid	Teehõõvli	Teesilutaj.	Labidaid	Rehasid	Kirveid	Saage	Raudkange	Kirksid	Pänge	Lundaid	
Salga ülem	1																		
Salga ülem abi	1																		
Veltveebel		1																	
Varahoidja		1																	
Varahoidja abi		1																	
Kirjutajaid				2															
Virgatsid				2															
Velker				20															
Teevahte ja töölisi																			
Autojuhte			24						12	2									
Motoriste			4																
Kokkasid				2															
Seppi				2															
Töövahendeid											45	15	15	15	7	15	15	15	15
Kokku	2	4	28	28	62	3	1	12	2	2	2	45	15	15	7	15	15	15	15

Talvel tuleb juure kaks 3-tonnulist töötant. ees- või külgsahkadega + 4 juhti või 8 hobustega veetavat lumesahka + 15 hobust ja hobusemeest.

[(katkemin.) 50% tagavaraks]

ametit õppima läkitataks. Peale praktika teemeistrite juhatusel omaksid õpilased teoreetilisi teadmisi Teede ja vesiehitiste valitsuse inseneridelt. Selleks võib õppepunktidesse laialipaisatud kaitsevõimude perioodiliselt teatavaks ajaks koondada ühte keskohta. Mobilisatsiooni korral Teede ja vesiehitiste val. ametkonda kuuluvad kutsealused, samuti mittekutsealused vabatahtliku kokkuleppe põhjal, jääksid oma ametialale edasi. Täienduse ja varu moodustaks mobilisatsiooni nimekirjades seisvad selle ala oskustöölised ja ametnikud.

Korrastamistööd rahuajast sõjaajale üleminekul, tööjaotus sõjaajal, alluvusesuhted j.n.e. peavad olema Teede ja vesiehitiste valitsuse ning kaitseministeeriumi poolt ühiselt rahuajal kokkuseatud mobilisatsiooni plaanides ettenähtud.

Soome kaitselaevastiku külaskäik Eestisse.

Rõõmustava nähtena on eriti viimastel aastatel taotletud Eesti ja Soome merejõudude suuremat lähene mist ja koostööd. Selle üheks väljenduseks oli ka Soome laevastiku külaskäik Tallinna 29. 09. kuni 03. 10. s. a.

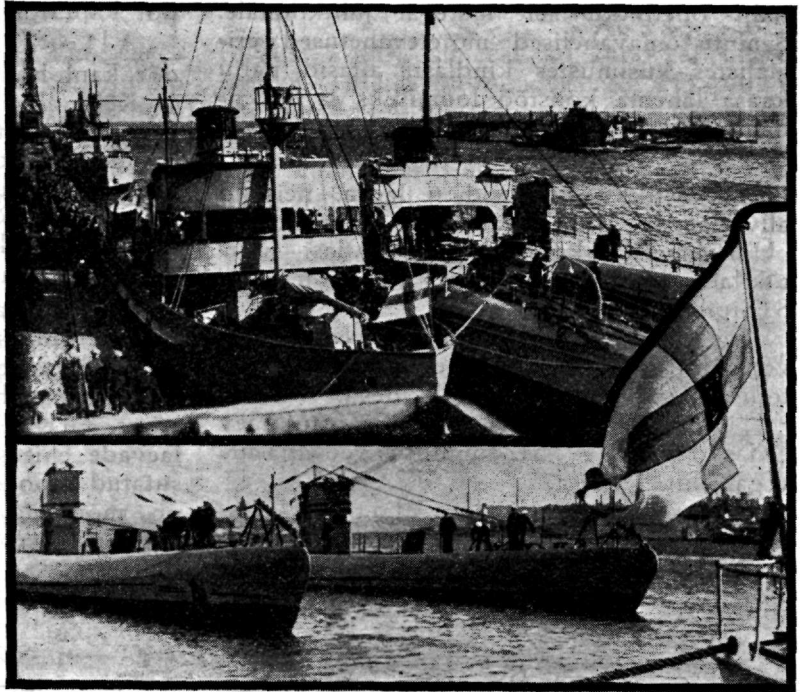
Tormise ilma tõttu saabus laevastik väikese hilinemisega kell 1130. Järgenes kohe visiitide vahetus. Kell 1400 andis Kaitseminister külalistele eine. Hiljem Riigivanem võttis vastu Soome merejõudude juhataja Ikonen'i; vastuvõtul viibis ka meie merejõudude juhataja mer. kaptn. Grenz.

30. 10. kell 1300 oli pidueine Soome merejõudude juhatajalt. Kell 1600 algas jalgpallivõistlus Soome ja Eesti mereväe vahel, milles Soome kaotas 11:0. Kell 1700 oli Soome saadiku juures Soome ja meie mereväeohvitseride vastuvõtmine. Kell 1800 oli üleaja teenijaile eine meie mereväe üleajateenijate liitkõrgult; kell 2000 algas madrustele peoõhtu „Sõdurite Kodu“.

30. 09. kell 1200 teostus Tallinna kaitseväe kalmistul Soome kaitselaevastiku esindajailt pärjapanek meie Vabadusesõjas langenute mausoleumile, kusjuures aukompani koosnes jala- ja mereväeosadest. Tseremoniaalist võttis osa ka Soome sõjalaevade rühm Soome mereväe orkestriga.

01. 10. kell 2000 oli eine meie kaitselaevastiku instruktoritelt oma kolleegidele. Samal õhtul oli Mereväe ohvitseride kogult pidueine Soome mereväe ohvitseridele.

02. 10. kell 1700 oli Soome mereväe ohvitseridelt vastuvõtmine laevadel.

Ülal: Soome rannakaitse laevastik Tallinna sadamas. Keskel: Soome mereväelasi oma orkestriga sammumas kaitseväe kalmistule. All vasakul: Soome rannakaitse laevastiku ülem mereväekapten K. Ikonen. All paremal: Mereväekapten Ikonen pärja asetamas.

03.10 kell 0730 lahkusid külalised Tallinnast.

Soome moodsad allveelaevad pakkusid palju õpetlikku meie mereväe juhtkonnale. Samuti omavahelised mõtetevahetused erialalistes küsimustes kindlasti aitasid palju kaasa lähema koostöö loomiseks ja süvendamiseks.

*

Laevastikku kuulusid 6 laeva, neist 3 allveelaeva. Juhtlaevaks oli suurtükilaev „Uusimaa“, komandöriks (ühtlasi suurtükilaevade divisjoni ülem) kaptenleitnant S. Sipilä.

See laev on 400-tonnilise veeväljasurvega, kiirus 15 sõlme. Relvastatud 2–3,9 tollise ja õhukaitse suurtükkidega.

„Uusimaa“ paarimeheks oli suurtükilaev „Klas Horn“ — 342-tonnilise veeväljasurvega, ehit. 1918. a.

Allveelaevastiku flotill koosnes 1 depoolaevast ja 3 allveelaevast:

Allveelaev „Iku-Turso“, flotilli

juhtlaev — komandöriks (ühtlasi flotilli ülem) kapten R. Ingelius.

Allveelaev „Vetelinen“, komandör kapten R. Holmberg.

Allveelaev „Vesihäsi“, komandör kapten S. Enkiö.

Kõik allveelaevad on valminud 1930. ja 1931. a. a. ja teenistusse astunud möödunud aastal. Nende veeväljasurve on 493/716 tonni. Pikkus 164, laius 19,5 jalga, kiirus 14/8 sõlme. Relvastatud on nad 4 torpedotoruga ja tekil on pealvee tegevuseks 1 — 76 mm suurtükk.

Depoolaev „M—1“, komandör leitnant Grönholm.

Juba asjaolu, et laevad on valminud kodumaa tehastes, on allakriipsutamiseväär. Tehniliselt on allveelaevad allveelaevade ehituse mõttes viimistletud, on kasutatud moodsamaid seadeldisi. Soomlased on mõistnud kõikjalt võtta ja kasutada paremusi, ja seega tõsta laevade lahinguvõimet.

G. Lgs.

3. üksiku jalaväepataljoni 15. aastapäeva puhul.

3. jalaväe rügemendi juhtide kronoloogiline tabel.

I. Rahvuslike väeosade ajajärgul.

Kapten Jaan Põrk	09.10.17.—19.10.17.
Kolonel Ernst Põdder	19.10.17.—09.12.17.
Kol.-ltn. Peeter Kann	09.12.17.—17.01.18.
Kolonel P. Raudsepp	17.01.18.—09.03.18.
Kol.-ltn. Peeter Kann	09.03.18.—05.04.18.

II. Vabadusesõja ajajärgul.

Kol.-ltn. Ed. Kubbo	18.11.18.—24.02.19.
Kapten Joh. Schmidt	24.02.18.—11.03.19.
„ Jaan Kruus	11.03.19. (03.05.19.) kuni sõja lõpuni.

III. Rahuajal.

Kol.-ltn. Jaan Kruus	—01.01.21.
„ Joh. Schmidt	01.01.21.—12.07.21.
„ Jaan Kruus	12.07.21.—01.07.22.
„ Verner Trossi	01.07.22.—15.03.24.
Kol. P. Raudsepp (k.t.)	07.11.22.—22.06.23.
Kol.-ltn. Verner Trossi	15.03.24.—31.12.26.
„ J. O. Schmidt	20.02.27.—01.10.28.
Major J. Martinson	15.03.24.—15.11.24.
„ Konst. Kanep	15.11.24.—01.02.25.
„ Johannes Siir	06.04.25.—16.07.26.
„ Art. Sauselg	16.07.26.—05.10.27.
„ Aleks. Häelme	05.10.27.—01.10.28.
Kol.-ltn. Art. Sauselg	01.10.28.—01.03.32.
„ O. Plaks	25.10.30.—01.03.32.
„ Ed. Ahman	01.03.32.—tänapäevani.

Mälestusi 3. jalaväepolgust.

J. Niklus.

3-da polgu uuestiloomine Vabaduse sõja alul oli usaldatud kolonel E. Kubbo hooleks, kes algas vormeerimistööd 19. nov. 1918. a. Võrus. Alul ilmus väga vähe mehi. Kerge on öelda: „Polku vormeerida“, kuid raske on selle faktiline teostamine ja iseäranis siis, kui selleks kõik abinõud puuduvad, nagu meil alguses oli. Ei olnud meil sõjariistu, varustist ega toidumoonat. Tulid küll jaapani püssid Sõmerpalu jaama, kuid nende kättesaamine osutus raskeks. Sakslased kippusid tegema kõikisugu takistusi. Viimaks saadi niikaugele, et kapten K r u u s ühes 20 kooliõpilasega laadis hämarikus jaamast eemal püssid ja laskemoona talumeeste vankritele, kes need hommikul õlgede sees Võrru toimetasid. Nii saime püssid ja padrunid. Varustist polnud kustki saada. Söögimoonat sai ainult rekviireerimise teel; samuti ka hobuseid ja vankreid. Polgu staap asus Võrus, Kreutzvaldi tn., maja kõrval, kus Kreutzvald „Kalevipoja“ kirjutas.

Sakslaste ja punaste vahelisel kokkuleppel hakkasid sakslased valmistama Võrust lahukumiseks. Peeti nõu sakslastega, millele nad vastasid, et ööl vastu 8. dets. lahkuvad linnast. Sel ööl saatsid nad viimase viljarongi Valka. Et meie koosseis ei lubanud suuremaid lahinguid pidada vaenlasega, siis ka meie pidime taganema. Kogumise koht oli linna ääres — Võru-Tartu maanteel, kuhu ilmus 53 ohvitseri ja 60 sõdurit, s. o. üks neljandik sõdurite arvust, mis nimekirjas seisis; $\frac{3}{4}$ oli kadunud. Kuid need 60 meest ütlesid: „Kuhu Teie lähete, sinna ka meie — Teie saatus olgu meie oma“. See oli polgu põhi — ehk küll väike, kuid kindel. Sõdurid moodustasid ühe roodu, ohvitserid teise, sabas käis veel paar hobust toidumoonaga. Nii taganes polk Antsla mõisa, sealt üle Kooraste ja Otepää alevi Puka mõisa. Selleaegne Puka mõisa omanik Samson andis polgule 6 ratsahobust, teatades, et punased niikuinii tulevad ja võtavad nad ära. Parem anda ära oma vägedele. Sellega pandi alus siis ka ratsakomandole, kes tegi nii palju retki enamlaste seljataha. Pukast mindi Nõosse, siin oli ka esimene kokkusaamine Balahovitši valgete salgaga ja Unipiha küla juures oli kokkupõrge punastega. Ehkki valgetel vastupanuks oli küllalt jõudu, ei avaldanud nad suuremat ak-

tiivsust, vaid esimesel kokkupõrkel panid plehku. Meile oli nüüd selge, et valgete abile loota ei tule, vaid tuleb rehkendada ainult oma jõudusid. Õhtul taganesime mitte enam Tartu sihis, vaid Viljandi poole ühes Balahovitši väeosadega. Meeste mee-

Kolonelleitnant Eduard Ahman

Prægune 3. üksiku jalaväe pataljoni juht.

leolu kippus juba langema, kuid üks, mis aitas ja seda veel üleval pidas, oli elanikude hea ja sõbralik vastutulek igalpool. Võimalikult katsuti igalpool meid aidata söögi, varustise ja teadetega. Pühade laupäeval, s. o. 24. dets. 1918. a. jõudis polk Letkalu külla, 3 km põhjapoolsest Võrtsjärve rannast. Siin saatis polk tõsisest mõttest rõõmupühad mööda. Elanikud tõid välja kõik, mis neil oli, ja millegi eest ei võetud tasu. Elanikud jäid päris kurvaks kui polk 28. dets. ära läks Viljandi, kaasa viies paremaid mälestusi. Punaste liginemisel olid Viljandis punased elemendid ka juba niiõelda pead tõstmas. Kuid polgu komandandi alamkapten Riigovi energiliste

korralduste tagajärjel pugesid pea põranda alla. Siit saadeti kapten Hagen Kabalasse tagavara pataljoni vormeerima.

1919. a. alguseks saadi teateid, et punased on juba lähenemas Kärstna mõisale, mis 25 km Viljandist lõunapoole, ning polgu tuli rutata neile vastu. Ratsaluursalk leitnant N. Fischeri juhatusel saadeti Kärstnasse. Seal langes leitn. Fischer, kokkupõrkel punastega. Tema oli 3. polgu esimene, kes ohverdas oma elu vabadusevõitluses. Polgu kaks rootu, esimene lipn. Madissoni ja teine kapten Schmidt juhatusel läksid pealetungile. Nendel oli ka abiks veel 40 Viljandi kaitseliitlast. Lahing kestis Kärstna kõrtsi juures kuni öö tulekuni, kus polgu osad ülevõimu eest pidid end tagasi tõmbama. 7 kaitseliitlast sattusid Kärstna kõrtsi juures punaste kätte. Need on võetud seal alasti ja lastud maha. Külmal taline ilm, lund sajab ja tuiskab vastu silmi. Salaja hiilib meie väike salgake Kärstna orgusid ja metsatukkasid mööda ikka rohkem ja rohkem vaenlase selja taha. Viimati jõudsi välja vaenlase taganemise teele. Lõikasime selle ära ja avasime mõisa peale tule, mis tuli neile täiesti ootamatult. Kes ligemal olid, hüppasid voorimeeste hobustele ja kihutasid mõisast välja — tulnud teed tagasi. Kuid pean ütleva, ei sooviks kellelegi sattuda järsku niisuguse tule alla ja 200—300 sammu kaugusel sõita mööda vastase lasakurihelikust, 5—6 meest reel. Oli tõesti kahju nendest, kuid see oli kõige mõjuvam viis oma kohuseid täita sellises olukorras. See sündis kõik umbes 15 minuti jooksul. Leidus siiski ka punaste hulgas mehi, kes veel pead hoopis ei kaotanud. Need kogusid julgemad kokku, paiskasid ahelikku, tõid välja klp. ja hakkasid vastu. Nüüd muutus lahing tõsisemaks. Juba viidi paar meie sõdurit haavatutena reast välja. Juba kukkus leitnant R. Rummo lumele, kuul trehvas teda rinnast, ta elas veel 5 minutit. Meie kaotused õhtuks olid veel: lipn. Madisson põlvest haavatud, leitn. Hermann suurtükikuulist põrutatud, alamkapten Univer küljest haavatud. Peale selle kaotasime veel palju sõdureid. Kui veel mõni seesugune lahing lüüa, ei oleks varsti jäänud enam kedagi ohvitseridest üle.

Polk pidas lahinguid Helme — Tõrva — Taagepera sihis. Seal jõudis jaanuari lõpuks Valga alla. Edasi mäletan polgu suuremaid lahinguid veel märtsikuus Valga all, kui vaenlane oli juba Annemõisa ligiduses, 5 km Valgast. Sel ajal oli hädaoht tõesti kaunis tõsine, kuid Valgast saadeti kõik

komandod, mis iganes leidusid, vaenlasele vastu ja õhtuks 18. märtsil oli see pealetung likvideeritud. Veriste peadega pidid enamlased jälle üle Sæde jõe tagasi põgenema. Stakelni juures olid kevadepoole ka suuremad lahingud ja seal sai ka polk kõige rikkalikumat sõjasaaki.

Mai lõpul Volmarisse ja Smilteni välja jõudes, pärast Põhja-Läti punastest puhastamist, oli lootus puhkust saada, kuid saatus tahtis teisiti. Meil tulid veel tõsisemad katsumised esile — lõuna-läänest „landesvääri“ näol.

I pat. asus 21. juunil, kui sakslased vaherahu rikkudes meie peale tulid, Riia-Pihkva kiviteel, Ronneburgi mõisa ligidal; III pat. asus Vesselshofi mõisa ümbruses ja II pat. reservis. Vara hommikul, koiduajal, algas vihane võitlus, mis kestis 2 päeva. Sakslased surusid visalt peale. Meie III pat. pidi ennast esimesel päeval pisut tagasi tõmbama, koondamise ja paremate seisukohtade sissevõtmise mõttes ja ka ühinemiseks I pataljoniga. Öö kättejõudmine tõi vaikuse frondile, kuid see oli vaikus enne tormi. 22. juunil 1919. a. hommikul hakkas võitlus veel tõsisem, veel palavam. Sakslased surusid kangesti I pat. peale, kuid ei antud neile enam sammugi veregale võidetud maaalast. Viimaks, kella 1400 ajal lõid sakslased vankuma ja peagi korratult põgenema. Nagu kokkupressitud vedru ennast korruga laiali viskab, nii kadusid ka sakslased Riia sihis. Öö pimedus päästis neid seekord hukkumisest, kuid järgmisel hommikul algas hoogus tagaajamine, mis kestis 3 päeva. Riia väravatel — Kurtenhofi — Üksküla ümbruses saime nad jälle kätte ja siin said sakslased 30. 06. — 02. 07. 1919. a. otsustava ja viimase löögi, millega nad visati Düüna taha, kust nad enam ei ilmunud. Raske oli võitlus, kuid ta oli lõpule viidud, meie olime „landesväärast“ lahti. Palju polgu sõdureid langes neis kahes lahingus, kuid nad olid oma töö hiilgavalt teinud. Rahu nende põrmule seal kaugel vaenuväljal — närtsimatud lilled õitsku kalmudel, kuhu meie nad sängitasime. Üle 300 sõduri viidi polgust ainult Kurtenhofi lahingus surnutena ja haavatutena rivist välja. Ka 7. roodu ülem leitn. G. Zimmermann langes selles lahingus.

Polk sai vähe puhkust, täiendas ennast meeskonnaga ja liikus siis Ramotski suunas. Sügisel olid veel suuremad lahingud Ostrova — Potalova sihis ja lõpuks viidi polk Narva rindele.

3-da polgu tegevusest Vabadusesõjas näeme, et ta on temale pandud ülesanded hiilgavalt täitnud ja auga igasugusest kitsikusest välja tulnud. Vapralt võidelnud ja võitnud. Suuremat tänu võlgname edu eest tema vapratele juhtidele, kes igal ajal on näidanud oma isikliku nõuande, julguse ja osava juhatamisega sõduritele ja alluvatele

juhtidele sõjamehelikku eeskuju. Hinnates nende teeneid enam-vähem õieti, peab ütleva: „meie vabastatud kodumaa ja tema rahva tänu olgu tasuks neile selle eest“. 3. polk ei ole näidanud ennast mitte üksi sõjaajal esimeste seas, vaid ta sammub ka rahuajal eriti väljaõppe ja laske-tasapinna alal eesrinnas.

Mälestusi Varna—Stakelni lahingust

24.—25. mail 1919. a.

I. Kasak.

Maikuu lõpupäevil oli 3. rügemendi rinde Valga eel Säde jõe — Tiruli soo — Kuiva jõe üldjoonel. Sel joonel oli võideldud alates veebruari algpäevist, siin oli tõkestatud lõplikult vaenlase edasitung Valga suunas, vaatamata tema hulgate ja pealetungide visadusele. Sellel loogakujulisel ja väga pikal rindel arenesisid ägedad, kuid rügemendile võidurikkad heitlused. Nimed Egle, Stakeln, Sallanek, Berze, Vitsemhof, Kautsi, Härgmäe, Kureli, Turna, Varna jne. on vägagi tuttavad 3. rügemendi sangaritele.

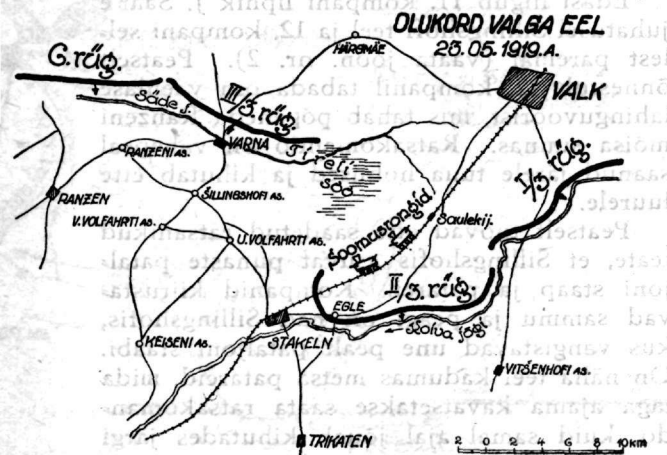
Maikuu teisel poolel on vastuseisvad vaenlase osad loobunud ägedatest pealetungidest, nad on väsinud ja nähtavasti usu kaotanud Valga vallutamisse. Küll on iga päev luurajate kokkupõrkeid. Ka on kuuldu, et vaenlane koondab Stakelni raiooni uusi värskeid vägesid. 3. polk asub kõige kolme pataljoniga rindel: neist III pat. üldiselt Varna—Turna as. raioonis, temast paremal II/6. rüg. ja vasakul II/3. rüg. (vaata skeem nr. 1).

23. mail saab 3. rügemendi ülem 3. diviisi ülemalt käsu alata pealetungi eesmärgiga vallutada Stakeln ja Volmar. Samal ajal peavad algama üldist pealetungi ka teised 3. diviisi osad. 3. polgu ülema käsutusse antakse 6. rügemendi II ja III pataljon, niisama pidid toetama pealetungi soomusrongid ja 600 meest soomusrongide tagavara pataljonist. Hiljem selgub, et soomusrongid on seotud Pihkva rindel ja ei saa võtta osa Stakelni vallutamisest, niisama ei saa soomusrongide tagavara pataljon anda üle 60 mehe.

Pealetung otsustatakse teostada 3. rügemendi parema tiivaga ja 6. rügemendi osadega. 24. mai ülesandeks seatakse 3. rüg. III pataljonile ootamata löögiga vallutada Varna alev ja jõuda Varna ja Uue-Vollfahrti mõisade joonele. Saamal ajal pidid 6. rüg. II ja III pataljon vallutama Säde jõe ülekäigud ja õhtuks jõudma Burtneki—Lisdoni mõisa joonele. Pealetung otsustatakse ette võtta täielikus ootamatuses 24. mail kell 0100.

Et soodustada III pataljoni tegevust, annab rügemendi ülem tema toetuseks 3. raske patareid ja oma vähestest varudest 5. kompani, ratsakomando ja juureantud soomusrongide meeskonna (60 meest). Et tagada pealetungi ootamatust, otsustatakse osavõtjatele sellest teatada võimalikult hiljem, sest kohalikud elanikud — lätlased tihti sümpatiseerides kommunistidele, muretsesid neile teateid meie vägede asetusest ja kavatsustest.

23. mail rügemendiülem kapten J. Kruus koos III pataljoni ülemaga alkapten P. Triigiga ja mõningate kompaniülematega teostavad Säde jõe ja vastase seisukohtade luuret Varna raioonis. Samal päeval koondavad rindelt Varna lähedusse III pataljoni

Skeem nr. 1.

osi ja 5. kompani, viimane Sauleki jaama raioonist.

23. mai õhtul hämarikus pataljoniülema juures arutatakse pealetungi läbiviimist. Koos on rügemendiülem, III pataljoni ülem, kompaniülemad, kes lahingust osa võtavad, ratsakomando ülem ja patareiiülem. Otsustatakse vallutada eeskätt Varna alevik. Selleks kavatakse suunata tegevusse rindelt 11. ja 12. kompani ja ratsakomando. 5. kompani koos soomusrongide meeskonnaga peab tegevusse astuma varemalt, et ületades Säde jõe ja Tireli soo loodenurga, rünnata vaenlase seisukohti Kanneneki talu juures, edasi arendada edu läände ja seega mõjutada Varna positsiooni vallutamist.

Kindral Ernst Põdder

3. jal. rügemendi looja ja juht 1917. a.

Raskemaid küsimusi on Varna vallutamise, eeskätt pääsmine üle Säde jõe. Varna aleviku kohal on puusild, mis osalt põlenud, ka on kuuldusi, et sild on mineeritud. Teiselpool silda on vaenlase kaevikud, milles on nähtud tulistamas sillale mitut nk. Vastas asuvad 11. kommunistliku läti polgu osad. Pääsmine jalgsi üle jõe mujal on raske, selleks peaks olema ületamise abinõud, kuid viimaseid ei ole. Otsus on lühike: jooksta üle silla nii ruttu, et vaenlane ei saaks mahti vastupanuks.

Esimese hoobi andmiseks valitakse 12. kompani. Nimetatud kompani ülem on äärmiselt tagasihoidlik, vaikne, kuid käsu täitmises kindel ja julge. 12. kompanile peavad järgnema ratsakomando ja 11. kompani. Patarei ja miinipildujad asetatakse positsioonile, et vajadusel toetada pealetungijaid.

24. mail kell 0045 on III pataljoni rünnakuosad koondunud Varna silla lähedale metsa. Osade tulek ja seismine sünnib vaiksel, keelatud on kõvasti rääkimine ja suit-

setamine. Teotsejatele teatatakse osalt nüüd ülesanne ja andmeid olukorrast.

On ilus valge kevadeöö. Jõe ümbrus on kaetud udulooniga, mis hakkab kaduma. Öö tumedad varjud on juba kahvatunud, peatselt on saabumas koidueelne aeg. Täielik vaikus valitseb ümbruses, ainult üksikud linnud juba kuulutavad peatselt päeva.

Kell 0100. 12. kompani on rivinenud neljakaupa. Kompaniülem n. leitnant J. Jõgevest asub ees. Käed hoiavad tugevasti püssi, näod on tõsised. Tasa, vargsi, tihedalt kokku hoides liigub kompani metsa ääre ja käsuta algab jookks mäest alla, peas ainult mõte — ruttu üle silla.

Kui 12. kompani ja ratsakomando on üle jõe, kostavad esimesed punaste positiidelt. Kuid nad hävitatakse ja juba on pealetungijad müriseva hurraa saatel vastaste kaevikutes, kuhu katsuvad majadest jooksta pooleldi rietatud ja unest ehmatatud punased. Läti 11. kommunistliku polgu 6. rood langeb vangi täies koosseisus, ainult üksikutel meestel õnnestub põgeneda metsa. Sõjasaagiks on saadud hulk püsse, padruneid, 6 kuulipildujat jne. 12. kompani ja ratsakomando ei peatu alevikus, vaid rattavad edasi. Majade puhastamine punastest ja sõjasaagi kogumine on teises järjekorras tulevate osade ülesanne. Peatselt lähevad üle Varna silla ka 6. rüg. II pat. kaks kompanit, kes algavad pealetungi loodesse, et soodustada oma osade tulekut üle Säde jõe.

Punastele tuli pealetungi täiesti ootamatult. Tavaliselt algasid pealetungid hommikul päikese tõusul nii kella 3-4 vahel. Ka olnud punastel kavatsus alata hommikul vähemat pealetungi. Jookstes läbi aleviku oli näha, kuidas üksikud aknad olid ühes raamidega välja löödud, nii kiire oli vastase katse põgeneda.

Edasi liigub 11. kompani lipnik J. Saar'e juhatusel Sillingshofi teel ja 12. kompani sellest paremal (vaata joon. nr. 2). Peatselt õnnestub 12. kompanil tabada osa vaenlase lahinguvõrrist, mis tahab põgeneda Ranzeni mõisa suunas. Ratsakomando on vahepeal saanud järele tuua hobused ja kihutab ette luurele.

Peatselt toovad ette saadetud ratsanikud teate, et Sillingshofis asuvat punaste pataljoni staap ja patarei. Kompanid kiirustavad sammu ja peagi on nad Sillingshofis, kus vangistavad une pealt pataljoni staabi. On näha teel kadumas metsa patareid, mida taga ajama kavatakse saata ratsakomando, kuid samal ajal jõuab kihutades järgi küüdimees teatega, et ta olevat näinud taga pool vaenlase ahelikku. Eemal ongi näha

lähene mas teele mingisugune ahelik. Et teada saada, kas need on vaenlased või omad, sõitis neile vabatahtlikult vastu ratsakomando allohvitser K. Selgus, et see on 5. kompani. Vahepeal õnnestus vaenlase patareil pääseda, jälitama saadetud ratsanikud tabasid ainult üksikuid patarei maakuulajaid.

5. kompani lipnik A. Verniku juhatusel koos soomusrongide meeskonnaga algas liikumist kesköö paiku. Kuid Säde jõe ületamine sel kohal oli raske. Jõgi oli soistunud kallastega ja vett täis. Tuleb tuua metsast puid ja ehitada purded jõeale, mille kaudu üksikult ületatakse jõgi. Kuid ületamine ei lähe kaugeltki libedasti, nii mõnigi mees kaob purdega poolest saadik porri, kust teiste poolt välja kistakse. Edasi läheb liikumine osalt metsa, osalt väikest jalgteed mööda. Kõik see võtab aega.

Enne Kanneneki talu 5. kompani suundub otse talu peale, kuna soomusrongide meeskond saadetakse vasakule tiibama. Metsa servalt saadab kompül mõned mehed luurele, kes peagi märkavad vaenlase vahiposti suure männi all. Tasa varitsetakse lähemale ja paar meest kargavad vaenlase vahipostile käsitsi kallale. Vaenlasi on kaks lätlast, üks pikk ja teine jässakas; neile tuleb kallaletung niivõrt ootamata, et nad püsse eemale heites seljali viskuvad ja käed üles tõstavad.

Edasi lähenedes talule lastakse vaenlase poolt mõned paugud, mille järgi majadest hakkavad vaenlased kaevikutesse ja metsa jooksma. Kompani ründab, üksikutes kohades suudab vaenlane vähe vastu panna, kuid peatselt on ta kõikjal võidetud. Taga-

Kolonel Eduard Kubbo

3. jal. rüg. uuestilooja ja juht Vabadusesõja ajal.

nejaid jälitatakse tulega. Kompani saab hulga vange, 3 kuulipildujat ja mitmesugust sõjasaaki.

Murdes vaenlase vastupanu kompani liigub Varna—Sillingshofi teele. Ees on näha mingisuguste osade liikumist. Peatselt selgub, et need on III pataljoni osad.

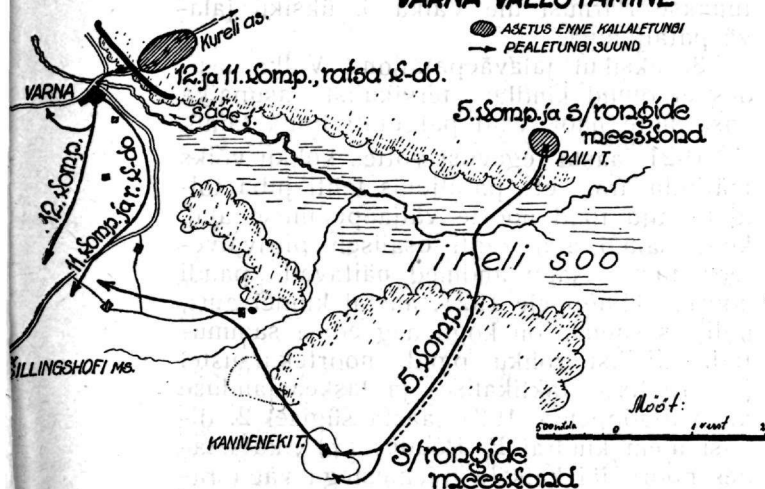
Pärast väikest peatust Sillingshofis algab liikumine Vana-Vollfahrti mõisa poole. Peagi on see käes. Sõjasaagiks langeb suur elu- ja tarvete ladu ja kari, ka saadi vange ja muud sõjasaaki. Päeva jooksul vallutab 5. kompani Uue-Vollfahrti mõisa. Et abistada 6. rügemendi tegevust, kes kuni õhtuni pidas visat võitlust Ranzeni aleviku ees, vallutatakse 3. rügemendi osade poolt Ranzeni mõis. Seega III pataljoni osad jõudsid õhtuks Ranzeni, Vana-Vollfahrti ja Uue-Vollfahrti mõisade joonele, kus ka ööbiti. Vaenlane tegi õhtul katseid vallutada Uue-Vollfahrti mõisa, mis aga löödi tagasi. Õhtul tuuakse veel üksikuid vange ja kogutakse sõjasaaki.

Pärast Vana-Vollfahrti võtmist asusid sinna pataljoni peajõud ühes pataljoniülema. Võidutäheks pidid paar põrsast oma elu jätma, millest kokk korraliku ja teenitud kõhutäie valmistas.

25. mail oli III pataljoni ülesandeks val-

VARNA VALLUTAMINE

● ASETUS ENNE KALLALETUNGI
→ PEALLETUNGI SUUND

Joon. nr. 2.

lutada Stakeln. 6. polgu osad jätkasid omaette pealetungi Volmari suunas.

III pataljoni pealetung arenes peamiselt Uue-Vollfahrti—Stakelni ja Vana-Vollfahrti—Keiseni maanteed üldsuunas. 12. ja 9. kompani vallutavad Keiseni asunduse. 5. kompani saadeti paremalt Vollfahrti—Stakelni teelt läbi metsa, et ootamata löögiga vallutada Stakelni juures raudtee sild. 5. komp. kohtas metsas läti talumeest, kes oli metsa peitu toonud oma kaks hobust. Talumeest teejuhiks võttes tuli 5. kompani läbi metsa raudtee silla juure. Samal ajal algas lahing Stakelni alevi serval. Punased olid märganud 5. kompanit ja hetkel, kui kompani oli just jõudmas sillale, õhksid silla.

III pataljoni osad alates pealetungi Vollfahrtist, kohtasid vastase vastupanu Kantsi juures. Meie osa parem tiib sattus vaenlase tugeva tule alla, mis tuli paremalt metsast. Oli näha üksikute meeste tagasijooksu talust, mis metsa ääres oru kaldal. Et peatada meeste tagasitulekut, jooksis ratsakomando ülem lipnik J. Klasmann ühes komando allohvitseriga tallu. Talus müüride taga olid peidus üksikud meie mehed, kuid nad ei saanud vaenlase tugeva tule tõttu teotseda. Peatselt sai ratsakomando ülem raskesti peast haavata. Nähes oma ülema haavamist, jooksis allohvitser talle juure,

sidus vaenlase ägeda tule all haava kinni ja kandis maja varju. See kangelane oli allohvitser Kongo.

Vaenlase vastupanu kõrvaldamiseks suunati varust osa metsa ääres püsiva vastase tiivale. Selle järgi taandus vaenlane, avaldades uut vastupanu Stakelni eel. Hoogsa pealetungiga vallutati Stakeln, kus teiste hulgas vangi langes läti 11. kommunistliku polgu staap. Vaenlase andmetel on 11. polk täiesti purustatud. 25. mai õhtul asusid 3. rügemendi osad Koiva paremal kaldal Volmarist (v. a.) kuni Piirikõrtsini (s. a.).

Varna—Stakelni lahingu järelalusena algas rügement järgmisel päeval liikumist Volmari—Smilteni joonele. Meie vägede poolt teostatud hoogne pealetung purustas punaste rinde meie riigi lõunarajal. Selles suures võidus on väärikas koht 3. rügemendil.

4 kuu kestvusel tungis vaenlane ägedalt Valga kallale, kuid rügement tõrjus ta igakord tagasi. Rügemendi hiilgav võit 24.—26. mail vabastas lõplikult Valga vaenlase ohust.

*

Allikaid: 3. jalaväe rügemendi sõjategevuse kirjeldus, suusõnalisi mälestusi kol. Triigilt, mjr. Vernikult ja Jõgevestilt, res. kpt. Klasmannilt ja teistelt.

3. üksiku jalaväepataljoni elust-olust.

J. Vind.

Sõjategevuse lõppedes toodi 23. mail 1920. aastal 3. jalaväe rügement Narva rindelt Pärnu, millega algas ülemineku ajajärk sõjaajalt rahuagesele teenistusele. 1920. a. kestel viidi läbi demobilisatsioon, hakati korraldama õppetööd kestvalt vastavalt rahuaja oludele ja ülesannetele ning samal ajal kandis ka rügement piirivalve teenistust Läti piiril.

1. jaan. 1921. a. teotseb 3. jalaväe rügement koos 8. jalaväerügemendiga ja 4. piiriküti pataljoniga 3. jalaväe rügemendi nime all.

1. märtsil 1921. a. sai 3. rügement esimest korda noori (nekruteid). Nende väljaõppeks moodustati eri nekrutide kompanid. Sellest ajast algab rügemendi rahuagese töö ajajärk — noorte väljaõpetamine, mida on teostatud edukalt käesoleva ajani. Möödub neli kuud ja rügemendi elus tuleb ette suurem muudatus: 12. juu-

lil 1921. aastal lahutatakse rügemendist endise 8. rügemendi osad ja 3. rügement tuuakse Pärnust üle Valka 3. üksiku jalaväepataljonina.

3. üksikul jalaväepataljonil Valka asudes ei olnud kindlat tervikulist asupaika kasarmute näol, vaid paigutati linna laiali.

1921. aasta tegevust võttes kokku võiks märkida ära, et pataljonis tehti juba tol ajal palju tööd noorte väljaõpetamise alal, kuna samal ajal kanti osaliselt piirivaive teenistust. Nagu andmed näitavad, pandi noorte väljaõppele 1921. aastal kindel alus, millises suunas on kogu aeg edasi sammunud. Erilist rõhku pandi noortekursustel just rivilise-, taktikalise- ja laskeasjanduse ala väljaõppele. 1921. aasta sügisel 2. diviisi ülem kindral E. Pödder (†) katsetades noori, jäi katsete tulemustega väga rahule. Oma kõnes noortele vastülendatud reameestele kriipsutas alla: „See 3. jala-

väe rügemendi vaim, mis tiivustas seda kangelast-väeosa Vabadusesõjas, kestab edasi teis ka praegu; teie, noored väljaõpetatud reamehed, seisate vankumatult nagu kaljumüür.“

Suurt rõhku pandi ka rännakuharjutustele ja neid teostati noorte väljaõppe perioodil järjekindlalt. Meeskonna rännakulistest vastupidavusest ja harjumusest andis hea tunnustuse 3. üksiku pataljoni rännak 2. diviisi manöövril 1922. aastal, kus päevas läbistati 54 km, sealjuures rännaku lõppedes meeskond oli täiesti värske ja lahinguvõimeline.

1923. aastal ostis Kaitseministeerium Valgas Kuperjanovi tänaval asuvad endised veneaegsed Klasmanni kasarmud. Neile tehti vajalik remont ja 3. üksik jalaväepataljon paigutati neisse ruume. Kasarmud olid alul võrdlemisi viletsas seisukorras, seda enam, et enamused olid neid kasutanud hobuste tallidena. Nüüd on kujunenud neist välja ajajooksul võrdlemisi nägusad ja korralikud ning seesmiselt ka võrdlemisi mugavad ruumid. Need kasarmud võimaldavad pataljonil tervikuna asuda oma raionis ja segamatult teha tööd ning täita oma ülesannet.

1923. aastal viibis pataljon paar kuud ka Petserimaal laagris, Sestniki külas, kus teostati rühma-, kompani- ja pataljoni taktikalisi õppusi.

1923. aastal töötati välja ja kinnitati 3. jalaväe rügemendi lipukavand.

3. üksik jalaväepataljon töötas iseseisva väeosana ümmarguselt 2½ aastat. Siis tuli jälle suurem muudatus pataljoni ellu. Mõningate kaalutluste põhjal liideti 15-dal märtsil 1924. aastal Sakala üksiku jalaväepataljoniga ja moodustati Sakala jalaväe rügement. 3. üksik jalaväepataljon kaotas oma iseseisva väeosa nime. Pataljon, Sakala jalaväe rügemendi koosseisus, jäi küll oma endisse asukohta Valka ja kandis oma „3“ pataljoni nimetust. Sakala jalaväe rügemendi koosseisus teotses 3. pataljon ümmarguselt 4½ aastat, s. t. 15.03.24. kuni 01.10.28. Selle aja jooksul tehti pataljonis väga palju loovat tööd meie kaitseväe väljaõppe alal. Erilist meenutamist väärik- sid laskeasjanduse väljaõppele kindla suuna andmine ning õigesse roopasse juhtimine. Samuti pandi ka suurt rõhku rivilisele ja taktikalisele väljaõppele. Tolleaegsed olud lubasid suuremate taktikaliste õppuste korraldamist ja neid teostati kahepoolsete õppustena Sakala rügemendi pataljonidega Valga—Viljandi vahelisel maa-alal.

Kolonel Jaan Kruus

3. jal.-rüg. juht Vabadusesõjas.

1924. aasta suvel viibis 3. pataljon ühes Sakala pataljoniga Võrtsjärve ääres Valma külas laagris. Kompanid olid laagris paigutatud rühmadena taluküünidesse ja -aitadesse. Vaatamata pikale tööpäevale ja viletsaile elutingimusile laagris oli sõdurite meeolu alati hea, seda kõike tagas soodus suplemise võimalus karastavais Võrtsjärve voogudes. Laagri lõppedes kulges pataljon rännakukorras oma asukohta Valka.

1925. aastal augusti kuul viibisid pataljonis kuuajalisel täiendusõppusel tagavara-väe veltveebid ja allohvitserid ümmarguselt 70 meest. Õppuse edukaks läbiviimiseks moodustati neist erikompani. Kompani juhiks oli määratud üks vanemaist 3. rügemendi ohvitserest. Õppus teostati Kaitsevägede staabilt kokkuseatud üldkava alusel. Lõputulemused õppustest ja tagajärjed osutusid täiesti headeks.

1926. ja 1927. aastail 3. pataljon viibis Petserimaal laagris. Kompanid paigunesid laagris setu külades talude aitades ja küünides. Teostati suuremaid taktikalisi õppusi rühma-, kompani- ja pataljoni piires nii paugupadrunitarvitamisega kui ka koos lahingulaskmistega.

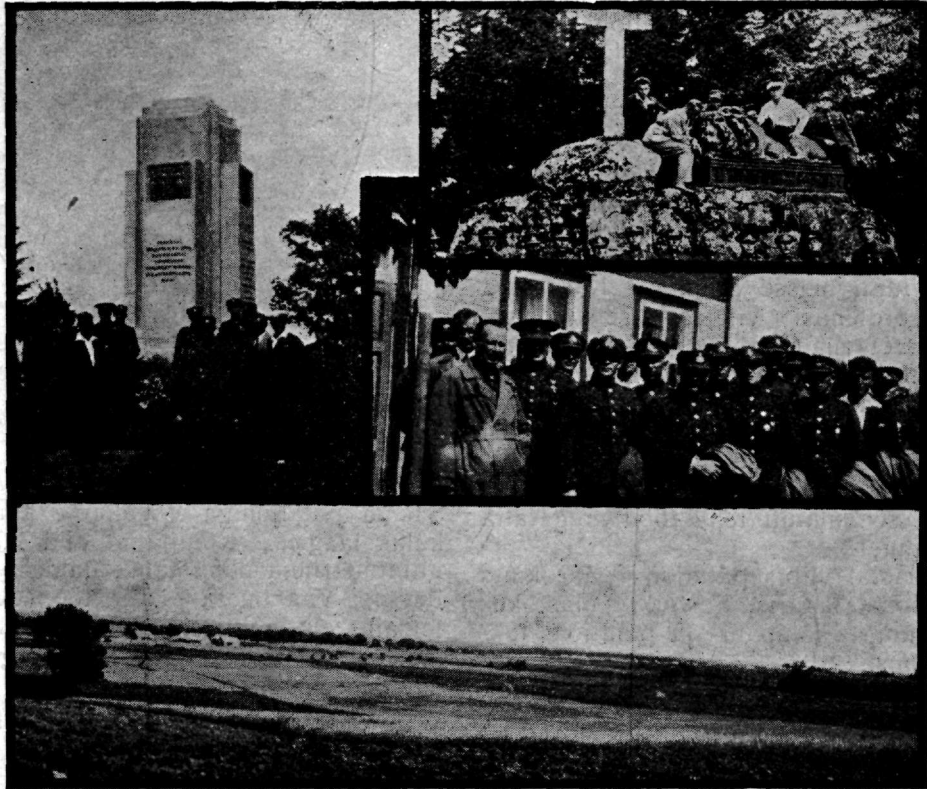
Sakala jalaväe rügemendi ajajärgu tähtsamaiks tööks osutusid Priimetsa lasketiiri ehitamine koos 2. Soomusrongi rügemendiga ja 3. pataljoni spordivälja ehitamine. Spordivälja ehitamise tööd viidi läbi 1927. aasta kevadest kuni sügiseni.

Sakala jalaväe rügemendi ajal 3. pataljoni väljaõppe töö tulemustega ning tagajärgedega jäi kõrgem ülemus alati rahule.

Ohvitseridekogu sisemine elu Sakala jalaväe rügemendi ajajärgul arenes omal jõul ja nõul. 3. pataljoni ohvitseridekogu (ainult 10—11 ohv.) pidas liikmete eneste kulul oma väikese ja mugava kodu ehk ka-

1. oktoobrist 1928. a. võib 3. üksik jalaväepataljon jälle teotseda iseseisva väe-osana ja korraldada oma tööd ja elu-olu.

1928. aastal 16. detsembril anti üle härra Riigivanemalt 3. üksikule jalaväepataljonile 3. jalaväe rügemendi lipp, mida annetasid Valga linn, Valga Maavalitsus ning Valga linna seltsid ja organisatsioonid.

Ülal vasakul: Kärstna lahingu ja selles langenute mälestusesammas. Ülal paremal: Kindralleitnant v. Anrepi hauasammas Kabelimäel (Kärstna m. juures), kus asus KP Kärstna lahingus. Keskul: Ohvitseride grupp õppereisile mineku eel pataljoni staabi ees. All: Kärstna lahinguvälja üldvaade.

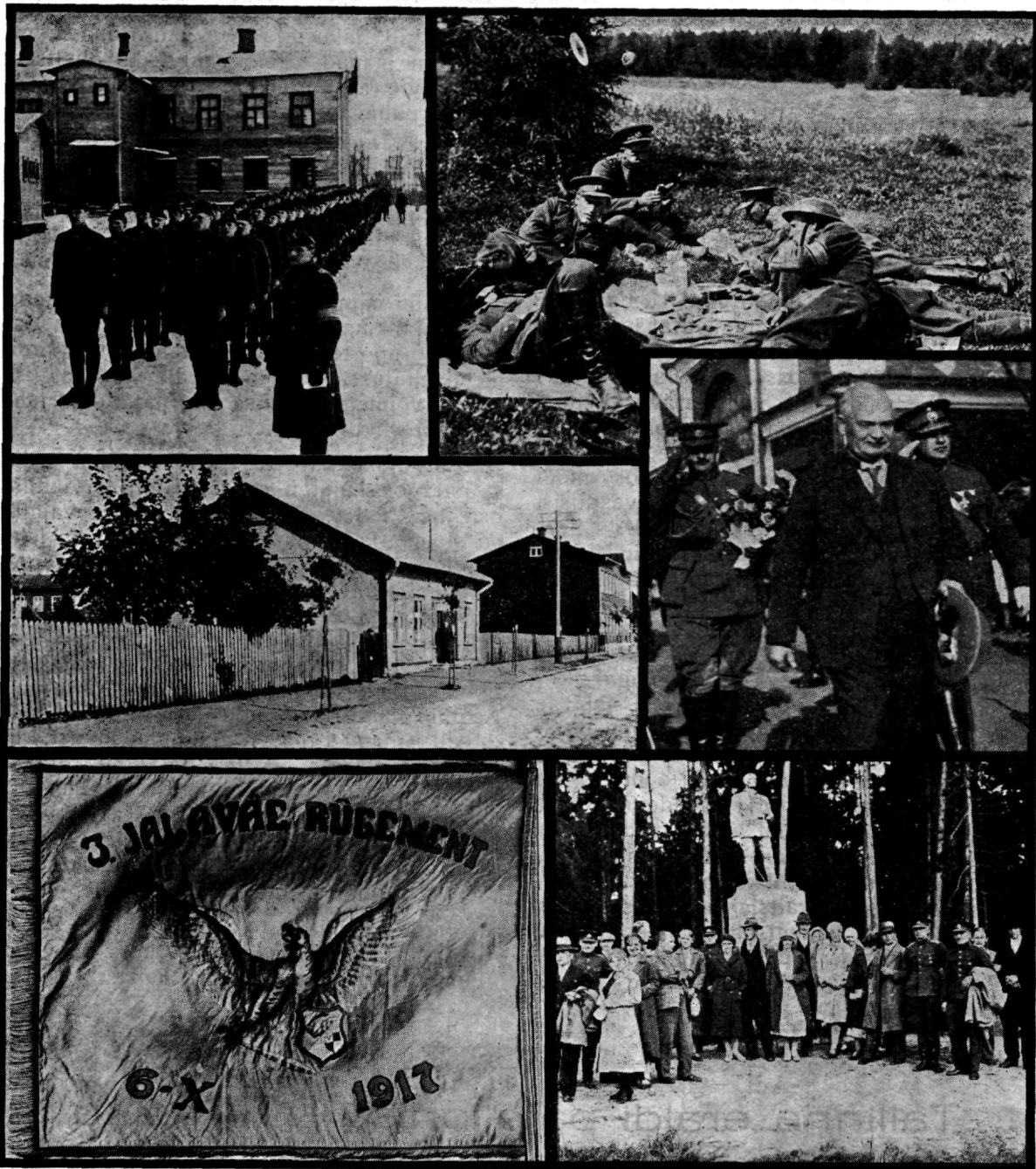
siino ruumid. Sellest tingituna, et oli oma tuba ja oma luba, peeti kinni kõvasti 3. rügemendi traditsioonest ning levitati rügemendi vabadusesõjaaegset kangelasevaimu noorte juurdetulnute ohvitseridekogu liikmete keskel. Pataljoni ohvitseride hulgas valitses alati väga sõbralik, üksteise vastu heatahtlik ja üksmeelne vaim. Üksteisest arusaamine, seltsimehe tunne ja kaasvõitleja hindamine, need olid tegurid, millised hoidsid 3. pataljoni nime kõrgel. Väärub siinkohal meenutamist ka asjaolu, et Sakala pataljoni ja 3. pataljoni ohvitseride vahel valitses alati kõige sõbralikum ja heatahtlikum vahekord, milline kestab edasi ka käesoleval ajal.

Lipu auaadressile on jäädvustatud järgmised paljuütlevad ning kohustuslikud read:

„Lehavigu uhkelt isamaa lipp aatekandjana sinavas õhus. 3. jalaväe rügement, kantud noorusjulgusest, jõust ja rahvuslikust iseteadvusest, pani lehvima esimesena iseseisva Eesti riigilipu 24. veebruaril 1918. a. Tallinnas.

Rügemendi tegelikul toetusel kuulutati välja Eesti iseseisvuse akt „Manifest Eesti-maa rahvastele“.

Vabadusesõja heitlustes vaenuväe ülivõimu vastu rügement ilmutas visadust, vahvust, töövaimu ja mehiste meelt lahingutes Kärstna, Helme, Tõrva, Valga all, ka

Ülal vasakult: Kompani toidule minekul. Grupp pataljoni ohvitsere Paju laskeväljal einetamas. 3. üksiku jalaväepataljoni kasarmute üldvaade. Endine Riigivanem härra K. Päts Valgas. 3. jalaväe rügemendi lipu väeosa külg. 3. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijate kogu väljasõidul Tõrvas langenute mälestusesamba juures.

Lätimaal naabrit aidates, Ostrovi ja Pihkva rindel.

Helkja mälestusena jääb igavesti meie rahva ajalukku 3. jalaväe rügemendi — kui meie kaitseväe vanema venna kangelasmeel.

Teid — visaduse, töö, kaine mõtteviisi poegi tänab Valga linn ja maa, annetades lugupidamise täheks lipu 3. jalaväe rügemendile.

Olgu see lipp vaimliseks sidemeks ja sillaks seltskonna ja kaitseväe vahel.

Olgu ta teie kallide eelvõitlejate meeldetuletajaks ja kandku kangelasetiibadel lind kodumaa vabastajate vaimu alati teie hinges!"

1931. aasta oktoobris viibisid 3. üksikus jalaväepataljonis kordamisõppustel tagavaraväehvitserid. Õppused olid kahepäevased ja olid mõeldud peamiselt sidemete loomiseks rahuaegsete kaadriohvitseridega, kus ka tagavaraväehvitseridele anti vajalikke minimaalseid näpunäiteid enese edasiarendamiseks sõjaasjanduse alal ning selgitati nende ülesandeid tagavaraväes olles. Tagavaraväehvitserid suhtusid täie innuga ja väga asjalikult töösse. Väeosast lahkumise eel astusid kõik tagavaraväehvitserid 3. üksiku jalaväepataljoni ohvitseridekogu toetajaiks liikmeiks. Enne lahkumist viibiti pataljoni ohvitseride kasiinos mõni tund klaasi tee juures sõbralikes vestluses, kus kinnitati veel sõprussidemeid. Seejärel lahkusid tagavaraväehvitserid pataljonist, võttes kaasa parimad mälestused neist lühiaegseist õppustest ja asudes oma igapäevase töö juurde, avaldasid soovi tihemini puutuda kokku oma väeosa kaadri ohvitseridega, õppustega ja elu-oluga.

3. üksiku jalaväepataljoni (3. jalaväe rügemendi) rahuaegse töö kohta peab üldiselt nentima seda, et 12 aasta jooksul on pataljonis päev-päevalt palju loovat ja ülesehitavat tööd korda saadetud meie kaitseväge väljaõppe alal. Sellest koolist on käinud läbi kenake arv noori kodanikke, kellele on antud vajalikke ja asjalikke õpiseid kodaniku-kodukaitsja edaspidises töös. Siit on rahuajal käinud läbi palju ohvitseri ja üleajateenijaid. Neile on antud kaasa ja näidatud kätte kindel suund nende edaspidises töös.

Vabadusesõjaaegseist veteraanest, kes võitlesid 3. jalaväe rügemendi ridades, on pataljoni jäänud järele vaid kaks ohvitseri ja üks ohv. asetäitja. Need vähesed järelejäänud püüavad igal sammul kanda edasi meisse seda 3. jalaväe rügemendi lahinguvaimu, mis tiivustas seda väeosa vabaduseheitlustes. Meie, 3. jalaväe rügemendi perre kuuluvad noored, tahame käia alati oma eelkäijate-kangelaste jälgedes ja hoida kõrgel selle väeosa kuulsust ja head nime.

Ruumi nappus kahjuks ei võimalda anda üksikasjalikumalt ülevaadet õppeväljade soetamise, noorte väljakoolitamise, spordi, meelelahutuse, majanduseala ja alalise kaadri võimete tõstmise alal pataljonis tehtud ulatusliku töö üle.

Ent üldkokkuvõttes peab nentima seda, et pataljon kujutab enesest üht tervikulist osa meie kaitseväge peres, kus kõik vajalik on olemas ja käepärast ja kus palju on tehtud loovat tööd meie kaitseväge väljaõppe ning kaitseväge elu korraldamise alal paremuse poole. 3. pataljoni juhid, olgugi et neid sageli on vahetatud, on püüdnud igal sammul viia pataljoni elu-olu paremusele. Iga ülem on leidnud midagi uut, mis on kasulik olnud pataljonile ja millised on tunnustavalt aidanud tõsta pataljoni edukust. Ei saa nimetamata jätta pataljoni alalise kaadri töötahet ja püüdlikkust, kainet ja asjalikku suhtumist töösse. Kaadri töötulemustega on ülemus alati jäänud rahule ja avaldanud selle eest nii mitmedki korrad oma tänu tegelikele töötäitjatele.

3. üksik jalaväepataljon, kantud vabadusesõjaaegsest vaimust, tahab tulevikus töötada edasi oma kindlas suunas.

Tallinna eraldi pataljonist — 3. üksiku jalaväepataljonini.

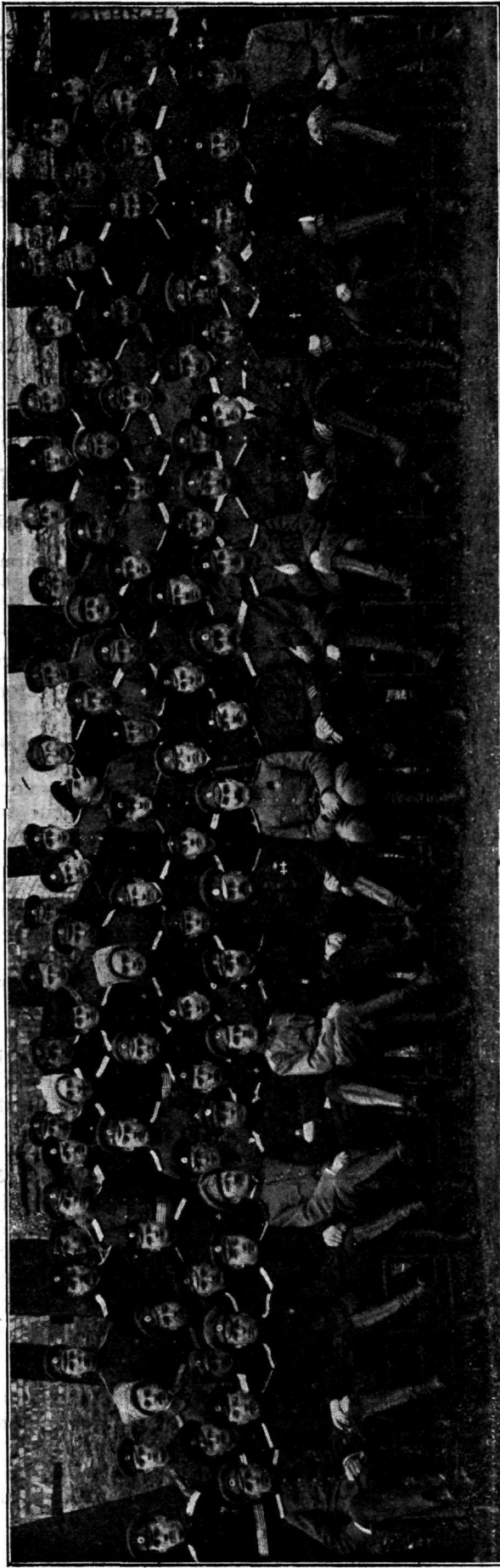
H. Tulnola.

Tallinna, Võru, Nõnova, Kanepi, Uni-piha, Lätkalu, Viljandi, Karksi, Taagepera, Kärstna, Helme, Patküla, Tõrva, Koorküla, Põdeli, Valga, Koivajõgi, Vizemhof, Varna, Stakeln, Smilten, Volmar, Ronneburg, Lindenberg, Kurtenhof, Ramotzki, Bolovsk, Lipno, Marienhausen, Irboska, Katleši, Popovo, Aksjonova Gora, Bõstrova Gora, Malup, Marienburg, Valga, Narvajõgi, Au-

vere, Pärnu, Valga. Need on väike murdosa kohtadest Eesti ja Läti pinnal, mis tähistavad 3. jalaväerügemendi teekonda möödunud 15 aasta jooksul.

Tingitult tema mitmekordsest ümberkorraldusest on 3. jalaväe rügement oma 15-aastase eluea kestel ka esinenud niivõrt mitmekesiste nimetuste all, et võib koguni tekkida raskusi tõestamiseks, et

3. jalaväe rügemendi ohvitseride kogu 5. aprillil 1918. a. Tallinnas.

Pildil vasakult paremale vaadates: Esimene (alumine) rida: leitnant Vunk, lipnik J. Saral, alamkapten Eosejev, alamkapten O. Mullas, nooremleitnant Kurrrikoff, alamkapten O. Erma, ametnik A. Teder, dr. A. Laipman, kolonel P. Raudsep (end. rüütl), kolonelleitnant P. Kann (rüütl), alamkapten A. Karunge, kolonelleitnant J. Põrk, kapten A. Schmidt, kapten A. Tõnshof, kapten M. Gontscharski, alamkapten J. Ratassepp, alamkapten P. Triik, leitnant Anter, alamkapten Aroküla. Teine rida: nooremleitnant Veidermann, lipnik Jens, nooremleitnant Riisikamp, alamkapten Raudmets, lipnik E. Nepe, lipnik A. Klasman, leitnant Adams, lipnik R. Kerberg, lipnik E. Evarison, lipnik O. Vokk, nooremleitnant Kalmus, sv. ametnik Seidelbach, sv. ametnik M. Remma, kapten Kõvamees. Kolmas rida: nooremleitnant K. Ginemann, lipnik Kuusik, nooremleitnant A. Sokolov, lipnik E. Deklau, lipnik Rosenfeldt, lipnik E. Dreverk, ...(?), leitnant H. Kurg, nooremleitnant Erma, lipnik Jürgens, lipnik Eisenberg, lipnik M. Saar, leitnant R. Sinsivart, lipnik L. Tint, nooremleitnant P. Abrams, kapten Kukkk, sv. ametnik Lassmann, nooremleitnant Sismä, ...(?), lipnik Eichbaum. Neljas rida: lipnik Triumpf, nooremleitnant J. Mois, lipnik Prommer, leitnant H. Stockeby, nooremleitnant A. Prommer, nooremleitnant O. Luukas, leitnant Pomerants, lipnik Jõgi, kapellmeister A. Helder, alamkapten Vessart, lipnik Neumann, leitnant Käand, lipnik J. Lippus, lipnik A. Horn, nooremleitnant Küken, ...(?), lipnik Bauert. Viies rida: lipnik Meel, leitnant Soans, nooremleitnant A. Sälg, lipnik Rood, alamkapten O. Taft, lipnik E. Busch, ...(?), nooremleitnant N. Erman, ...(?), nooremleitnant E. Wilde, lipnik J. Madisson, leitnant R. Eichvald, nooremleitnant Olup, lipnik Lints, lipnik Reisberg, nooremleitnant M. Müllerstein.

praegu Valgas töötav 3. üksik jalaväepataljon on nimelt sellesama 3. jalaväerügemendi järeltulija ja traditsioonide kandja, mis 1917. a. sügisel Tallinnas astus oma esimesi samme Tallinna eraldi eesti pataljonina. Liitati, kui rügemendil puudub veel oma kirjapandud ajalugu, mis aitaks hoida rügemendi „perikondlikke“ traditsioone ka siis, kui 3. üksikpataljonist lahkukuks kapten Johannes Madisson. (Olgu tähendatud, et kapt. J. Madisson on 3. üksikpataljonis ainuke mees, kes astunud 3. jal. rügemendi enne saksa okupatsiooni ja teeninud seal vahetpidamata tänini.) Segadused rügemendi nime ümber raskendavad ju teatud määral ka arhiividest leida teateid rügemendi minevikust. Lõppeks on nimetuse ümber juba rügemendi asutamise päeval valitsenud sekeldused nähtavasti mõjutanud ka rügemendi vanuse, s. o. tegeliku vormeerimise algusepäeva kindlaksmääramist. Seepärast lubatagu püüda lahendada veidi rügemendi vanuse küsimust ja ühtlasi esitada ülevaltlik register selle hea lapse paljudest nimedest.

Kaitseministri käsukirjaga (1928. a. nr. 246) on rügemendi vanus määratud 6. (19.) oktoobri 1917. a. Nimetatud kuu-päeval andis Tallinna merekindluste komandant *kontr-admiral Lesskov* päevakäsu nr. 50, mille sisu järgmine (ESÜ 2—97*):

§ 1. Tallinnas asuvast 1390 mehest koosneva eestlaste komando käsen kuni 2. eesti polgu vormeerimiseni koondada eraldi pataljoni, kolonel Pödderi juhatusel. Valmisvormeeritud pataljon lugeda asunuks kindluse garnisoni väeosa koosseisu.

Eeltoodud päevakäsk on küll vene väejuhatuse seni teadaolev esimene kinnistus eraldi eesti pataljonile Tallinnas, s. o. väeosale, millisena algaski 3. rügement oma olemasolu. Seesama päevakäsk aga tõestab ka, et sel ajal (6./19. okt.) oli nimetatud eesti väeosa Tallinnas juba tegelikult olemas. Ja nagu näeme alamal, oli tema vormeerimine alanud Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee korraldusel juba ligi kaks nädalat enne komandandi päevakäsu nr. 50 andmist. Puudutagem lühidalt asja käiku.

Eesti sõjaväelaste ülemkomitee astunud sammude järeldusena andis vene põhja rinde ülemjuhataja kindral Tšeremissov 24. sept. (7. okt.) päevakäsu nr. 746, millega anti eluõigused eesti tagavarapataljonile Tartus ja mille põhjal tuli sama pataljoni juures ühelajal teha eeltöid 2. eesti

polgu vormeerimiseks (ESK 2—32). Samaks ajaks oli aga ka Tallinnasse saabunud rohkel arvul eesti sõjamehi, kellest ülemkomitee kavatses luua Tallinnas 2. eesti polgu, õigem oli asunud 2. eesti polgu loomisele. Selle kinnituseks järgnegu väljavõtte telegrammist nr. 938, mille ülemkomitee esimees K. Päts andis 26. sept. (9. okt.) Pihkvasse põhja rinde tagavara-vägede ülemale (ESÜ 2—81):

„Tallinnasse on saabunud komitee korraldusse ligi 1500 sõdurit-eestlast ja ešelonide juurdetulek jätkub. Tartus ei ole nende jaoks ruume. Komitee nõutab tungivalt korraldust teise polgu üheaegseks vormeerimisele asumiseks Tallinnas, muidu seisukord kujuneb väljapääsmatuks, pole kuhugi mahutada juuresaabusjaid ja pole ka millegagi neid toita, ühtlasi on vaja vastu võtta teise polgu voori materjal, muidu intendantuurilt jagatakse see teistele väeosadele. On tarvis teatavaks teha merekindluste komandandile teise polgu vormeerimisele asumisest Tallinnas. Vormeeritavat polku ajutiselt juhtima palume nimetada kapten Põrk, kes on saabunud komitee korraldusse. — Ülemkomitee saadik sõidab neil päevil Pihkvasse.“

Ülemkomitee saadikuna sõitis Pihkvasse kolonel E. Pödder. 3. (16.) oktoobril esitas ülemkomitee Tallinna merekindluste komandandile pikema märgukirja, milles paluti anda luba Tallinnas ehk, kui see võimata, Rakveres 2. eesti polgu vormeerimiseks (ESÜ 2—84). Nähtavasti selle märgukirja otsese järeldusena oligi eespool toodud komandandi päevakäsk nr. 50, millega lahendati küsimus seniks, kui vastavatel asutistelt järgneb lõplik otsus.

9. (22.) oktoobril andis kolonel Pödder päevakäsu nr. 1 „vormeeritava 2. eesti polgu eraldi pataljonile“, teatades (§ 2), et tema on asunud vormeeritava 2. eesti polgu pataljoni juhtimisele, võttes selle vastu kapten Põrk'ilt. Et kolonel Pödder võttis pataljoni vastu kapten Põrk'ilt, siis sellega on veel liigne kord tõestatud, et pataljon oli ikkagi olemas. Veel rohkem — see päevakäsk nr. 1 lahendab ka vormeerimise alguse aja küsimuse. Nimelt on loetud kapten Põrk I pataljoni ülema kohuseid täitvaks 26. septembrist (9. okt.) saadik (§ 5), samast ajast kohalolevaks ja staabi juurde komandeeritaks lipnik Tomberg (§ 6) ja 285. jal. polgust saabunud 952 sõdurit kohalolevateks 22. sept. (5. okt.) kuni 27. sept. (10. okt.) (§§ 7, 8, 9, 10, 11). Edaspidi (pvk. nr. 2 ja 4) on ka I pataljoni rooduülemad loetud ametisse astunuteks 26. ja 27. sept. (9. ja 10. okt.).

Eeltoodust järgneb kahtlemata, et pataljoni vormeerimine algas ülemkomitee algatusel 26. sept. (9. okt.) 1917. a. ja mitte

*) Allikad on näidatud Vabadusesõja arhiivis tarvitavate märkidega.

6. (19.) okt. Kuigi sellega rügemendi vanus tuleks määrata 26. sept. (9.) okt. 1917. a., ei ole siiski põhjust hüljata traditsiooniliseks saanud 6. oktoobrit, mis jäädvustatud ka lipule. Sest ka 6. oktoobril (uue kal. jär.) oli tegelikult lõppemas rügemendi „sünniprotsess“: esimene majanduseülem on loetud 21. septembrist (4. okt.) kohustetäitmisel olevaks (pvk. nr. 2, § 3), samast ajast on loetud kirjutajaid staapi määratuteks (pvk. nr. 1, § 15) ja esimene 212-meheline salk sõdureid on loetud kohalolevaks 22. sept. (5. okt.) (pvk. nr. 1, § 7). Järelikult, 3. rügemendi vanus tuleb lugeda 6. okt. 1917. a. uue kal. järele, aga mitte 6. okt. vana kal. järele.

3. rügemendi asutamise päevi meelde tuletades peame puudutama veel ühte küsimust, mis kergesti kallutab meid eksiteele tema asutamise tööde jälgimisel. Nimelt, samal ajal, mil ülemkomitee oli ametis Tallinnasse 2. eesti polgu vormeerimisloa nõutamisel, astuti ka Peterburis asuva E. S. Keskkomitee poolt energilisi samme 3. ja 4. polgule vormeerimisloa saamiseks, kusjuures 3. Lembitu nimelise eesti polgu asukohaks oli ette nähtud Uus Peterhof end. 3. vene tagavarapolgu ruumides (ESK 3 — 71, 74, 76, 77). Kuigi vene sõjaminister andis juba 2. oktoobril põhja rinde ülemjuhatajale korralduse 3. eesti polgu vormeerimisele asumiseks (ESK 2 — 39), jäi see siiski sel kujul teostamata ja sel alal tehtud eeltööd osutusid nähtavasti 21. nov. (4. dets.) 1917. a. Paides ja Viljandis asutatud 2. polgu eeltöödeks. Tallinnas asutatud eesti pataljoni vormeerimist aga jätkati mitmesuguste nimetuste all kuni eesti diviisi staabi vormeerimiseni, mil ta alles nimetati 3. polguks.

Nüüd rügemendi nimedest. Väeosa ametliku nimetuse jälgimiseks leiduvad loomulikult kõige ustavamad andmed tema enese päevakäskudes (resp. käsukirjades), mis on õieti väeosa seismist elu igati reguleerivad seadusi. Siinkohal ei ole üleliigne tähelepanu juhtida kurvale tõsiasjale, et Vabadusesõja arhiivis puuduvad täiesti (ja võib kahelda, kas õnnestubki veel üldse leida) järgm. 3. rügem. päevakäsud: a) 12. XII — 31. XII 1917. a. nr. 65—84; b) 1. I — 17. (4.) II 1918. a. nr. 1—35; d) 25. II — 4. III 1918. a. nr. 1—8; e) 22. III — 5. IV 1918. a. nr. 31—46; g) 25. XI — 29. XI 1918. a. nr. 1—5 (maksvuseks-tunnistatud pvk.) ja h) 30. XI — 1. XII 1918. a. nr. 1 ja 2. Peale selle on ka ole-

masolevate pvk. eksemplarid, eriti 1917.—1918. eest mitmeti puudulikud. Päevakäsud on ilmunud kuni 17. II 1918. a. venekeelses ja 25. veebruarist 1918. a. alates eestikeeles. Hoolimata tühikutest, on siiski võimalik jälgida rüg. nimetuste võnkumisi peaaegu täpsalt, mille järeldusel saame loetelu:

- 1) Tallinna eraldi eesti pataljon — 26. sept. (9.) okt. — 9. (22.) okt. 1917. a.,
- 2) Vormeeritava 2 eesti polgu eraldi pat. — 9. (22.) okt. — 16. (29.) okt. 1917. a.,
- 3) Tallinna eraldi eesti polk — 16. (29.) okt. — 13. (26.) dets. 1917.,
- 4) 3. eesti jalaväe polk — 13. (26.) dets. 1917. a. — 5. apr. 1918. a.,
- 5) 3. Võru polk (?) — 21. nov. — 30. nov. 1918. a.,
- 6) 3. eesti rahvaväe polk — 30. nov. — 17. dets. 1918. a.,
- 7) 3. eesti jalaväe polk — 17. dets. 1918. a. — 10. maini 1920. a.,
- 8) 3. jalaväe polk — 10. maist 1920. a. — 12. juulini 1921. a.,
- 9) 3. üksik pataljon — 12. juulist 1921. a. — 15. märtsini 1924. a.,
- 10) Sakala rügemendi 3. pataljon — 15. märtsist 1924. a. — 1. okt. 1928. a.,
- 11) 3. üksik jalaväepataljon — 1. okt. 1928. a. — tänapäevani.

Nende ametlikkude nimede kõrval on rügemendi kohta tarvitatud (ajakirjanduses, kirjavahetuses, seltskonnas j. m.) veel paljud teisi nimetusi. Neist oli üldiselt tarvitusel, isegi ametlikus kirjavahetuses, „Tallinna eesti polk“ kogu rügemendi Tallinnas viibimise ajal, s. o. 9. okt. 1917. a. kuni 5. apr. 1918. a. Vabadusesõja ajal leidis sagedat tarvitamist nimetus „3. Võru polk“. Sellejuures peab iseloomustavana ära märkima tõsiasja, et Võru luges kogu Vabadusesõja ajal 3. jal. polku oma väeosaks. Võru seltskond korraldas 3. polgu vajaduste kasuks (orkestri ja lipu jaoks j. m.) raha muretsemist, kuna seal oli juba 1919. a. lehekuu alguseks küpsenud kavatsus annetada 3. jal. polgule kui oma väeosale lahinglipp (Võ 69 — 146). Et asuda lipu valmistamisele, seks pööras Võru Eesti Naisselts juunikuus rügementi, paludes andmeid lipu kuju kohta. See ettepanek ei leidnud ülemjuhatuselt pooldamist ja langes sellepärast päevakorrast ära (3 P. 35 — 578, 680).

Arhiivi andmete järele saame 3. jal. rügemendist palju ebamäärasema kuju, kui ta oli ja on tegelikult. Sest rügemendi kirjakogu tähtsam osa on „jäljetult kadunud“. Sellest loomulik järeldus: igal veteraanil tuleb end kohustada vähemalt kirja panna „aruanne“ oma tegevusest ja tähelepanekutest rügemendis.

TÖKKETULI.

Rahua ajal on alaliseks nähteks, et üle- või allahinnatakse tule mõju resp. relvade võimeid. Võrreldes meie LE § 30 ja JE II § 458, mis käsitlevad suurtükitle tökke küsimust, tekib tahtmatult kahtlus, kas ühes neist paragrahvidest ei peitu ka relva võimete üle- või allahindamine. See kahtlus on täiesti põhjendatud, sest paragrahvides toodud tökketule normid erinevad kuni 100%. Nii, näiteks, on reglementeeritud LE, et patarei võib luua mõjuva tökketule 300 m laiusel rindeosal ja JE II, et ta võib seda ainult 150—200 m laiusel rindeosal. Missugune norm on siis õige? Järgnevad read, haarates lühidalt tökketulede küsimust üldse, püüavad selgitada peamiselt ülaltoodud küsimust.

Tugevasti rõhutas tökketule tarvilikkust positsiooni sõda Maailmasõjas. Vastased asusid siin tihti nii lähedal üksteisele, et ootamatu kallaletungi korral ei jäänud tulejuhil aega tuleavamise käskluste edasiandmiseks patareile ja eellaskmise korraldamiseks. Niisugune olukord nõudis märkide (ribade) aegsat sisselaskmist või mõõtmist ja tulistamiseks tarvilikkude andmete valimishoidmist tulepositsioonil, et teatud signaali või käskluse järgi ajaviimatult avada tuli varem kindlaksmääratud tuleviisil (niitmine) ja aja vältel.

Loobuda tökketulest ei õnnestanud Maailmasõjas ühelgi sõdijaist, ehkki sakslased nimetasid seda asjatuks mürskude raiskamiseks. Nad püüdsid tökketule asendada tulelööga. Sisuliselt on tulelök seotud samasuguse mürskude kuluga kui tökketuli. Vahe on vaid tehnilises täitmisel ja tulemõjuvuses. Nimelt on tökketuli laialipillatud meetodiline „joonetuli“, kuna tulelök — efektiivne ja mõjuküllane mürskude lõhkemiste koondis teatud väikesel maa-alal.

Maailmasõjas tökketule peamiseks ülesandeks oli maha suruda lähedal asuva vastase kallaletung — teda peatuma sundida, et seega anda aega vastupanupositsioonil asuvat osadele end ettevalmistada vastase vastuvõtmiseks. Tõsi küll, eeskirjad seadsid ülesandeks isegi vastase kallaletungi tagasilöömise, kuid tuleb arvata, et see ülesanne oli täidetav ainult positsioonisõjas, kus kallaletungi lähtealus pea alati ühts

rünnaku lähtealusega ja kus oli kasutada suurearvuline suurtükivägi.

Maailmasõjast välja tulnud riigid, nende seas ka Saksamaa, ei ole tänini muutnud oma vaateid ja pole loobunud tökketulest. Kokkuvõttes nende eeskirjad ütlevad, et tökketuli on lõhkevatest mürskudest moodustatud töke oma esijärgu osade ees vastase kallaletungi seismapanemiseks, tema rünnaku murdmiseks või ründavate osade laialipillamiseks. Tökketulega takistatakse vastase taandumine või lõigatakse vastane teatud raionis ära oma naabristest. Nagu näha, püsib ka praegustes eeskirjades nõue, et tökketuli peab soodsamal juhul murdma ka vastase rünnaku. Tuleb arvata, et see nõue võib pääseda täiel määral maksvusele vaid siis, kui sõda on jällegi tardunud positsioonisõja kivistunud vormidesse.

Meie kaitselahingu tulede süsteemis on suurtükitle tökkel tähtis koht. Tähtis koht seepärast, et ta peab tõkestama vastase kallaletungivad jõud eeskätt neil lähistel, kuhu ei küüni jalaväe oma relvade tuli (JE II, § 446 p. 1).

JE II, § 152 ütleb, et tökketule ülesandeks on murda vastase kallaletung, tegutsedes tema jalaväe ja saatemasinat vastu. LE § 30 ütleb, et tökketuli on ettevalmistatud lühiajaline tulelök, mis jalaväe nõudmisel automaatselt avatakse aegsasti määratud rindeosa peale. Nagu näha, täiendab LE JE II redaktsiooni peamiselt tehnilisest küljest. Ühtlasi ei ole aga LE redaktsioon küllalt täppis, kuna ta ütleb, et tökketuli on tulelök. Selle redaktsiooni järgi võiks arvata, et LE asub samal põhimõttelisel seisukohal, nagu paljud Saksa sõjateadlasedki, et tökketuli tuleks asendada tulelööga. Kuid LE ei ole sirgjooneline, sest samas paragrahvis (§ 30) mõni rida allpool on antud tökketulele, seega tulelöögil riba 300 m. **300 m rindele ei suuda aga patarei kunagi anda tökketuld, veel vähem tulelööki.**

JE II § 152 ülesseatud tökketule ülesanne on mõnevõrra suur ning meie oludes isegi täitmata. Seda ülesannet ongi pehmenetanud LE § 325 viimane lõik, kus on öeldud, et „Kaitsja püüdeks on panna seisma tökketuledega vastase edasitung, enne kui ta on jõudnud vastupanupositi-

siooni eelservani". Paragrahvi mõtte järgi on tõkettulede all siin mõeldud ka suur-tükitle tõkkeid. Mis puutub vastase kal-laletungi murdmisse tõkettulega, siis tuleb arvata, et ka sel juhul, kui tõkettuli avatakse õigel ajal, õigesse kohta küllaldase tihedusega, ei või kindel olla vastase kal-laletungi murdmisse. Kallaletungija jõud on järgustatud sügavusse — tõkettuli aga avatakse tema esiosade piirkonnas ja on mõjuv sügavusse relvade hajumisest olenevatel piiridel, s. o. keskmistel kaugustel 100—200 m ümber. Lisaks sellele on tõkettule kestus üürrike — 3—4 minutit. Seega saaksid tõkettule läbi kannatada peamiselt vastase esiosad ja sedagi üürikese aja jook-sul. Tõkettuld võib ja peabki kordama, kui olukord seda nõuab. Kuid korrata võib ainult paar-kolm korda, sest see on seotud väga suure laskemoona kuluga ja mees-kond intensiivse töötamise tagajärjel väsib ruttu — pärast on aga tarvis veel töötada. Näib et tõkettuli, mis taotleb vastase kal-laletungi murdmist, peaks olema mitte üksi tihe, katkematu ja kestev joo-netuli, vaid ta peaks vastasele vastu rullima või olema mitmekordne. Niisugust tõkettuld ei suuda anda arvatavasti ka rik-kalikult suurtükiväega varustatud armee ja seda pole ka tarvis. On küllalt, kui suur-tükitle tõke on vastase kinni pidanud ja tema esiosades kutsunud välja segaduse. Edaspidine töö jääb jalaväe teha. Suurtüki-väe ülesandeks pärast tõkettuld on ker-gendada jalaväe tööd, vabastades teda ees-kätt vastase suurtükitlest ja ohtlikest kal-laletungija relvadest.

Seega näib, et tõkettule ülesandeks üldse, eriti aga meie vaatekohast, oleks ees-kätt vastase kallaletungivate osade peatamine ja esiosade desorganiseerimine — haru-kordadel ka tema vähemate kallaletungivate osade tagasi-lõõmine.

Tõkettule täitjaks on kahur, normaal-seks laskeviisiks niitmine. Niitmine, seega tõkettule reegli-pärane täitmine, seab teata-vaid nõudmisi kahuri materjalosale. Ta nõuab nimelt, et laskesuuna muutmise pöör-demehhanismiga oleks võimalik läbi viia hõlpsalt ja reegli-päraselt, näiteks, nagu 76 p. (76,2 mm prantsuse kahur) juures. Et tõkettuli oleks küllalt tihe, on tähtis, et kahuri laskekiirus oleks võimalikult suur, s. t. et iga pöördemehhanismi käsirattaga tehtud suuna muutmisele võiks järgneda lask. On endastmõistetav, et meeskonna

vilumus kõigi selle juures on esmajärgu tähtsusega. Praktika on näidanud, et isegi õppinud meeskond sellekohase vilumuse puududes annab ainult 50—75% võimali-kust tagajärjest. See viib ühtlasi arvamisele, et sõja algpäevil, isegi algnädalail tõkettulest, kui tõsisest takistusabinõust ei või olla juttugi.

Paremaks kahuriks tõkettule tehnilise täitmise mõttes on 76 p. Halvem on juba 76 v. (76,2 mm vene kahur), kuna selle laskekiirus on umbes 2 lasu võrra väiksem. Kahuri materjalosa ja laskemoona omadus-test ripub ära kõigepealt tõkettule ulata-vus rinnetpidi ehk tõkettule laius. Prants-lased ja belglased loevad, et tõkettule juu-res iga 15 jooksva meetri peale peab lan-gema ühe minuti kestel kaks mürsku. Har-riliku fugassgranaadi kildude mõjupiirkond ulatub kuni 10—20 m lõhkepunktist; suu-remad killud on mõjuvad loomulikult ka kaugemal. Seega teoreetilisest seisukohast näib, et prantslased on püstitanud oma normi lähtudes vaatekohast, et iga järgnev lask 15 m ribas kataks 50% eelmise lasu riba. Peale selle on muidugi prantslastel seljataga suured praktilised kogemused. On selge, et edasinihkumine on väga raske, kui iga poole minuti järgi iga 15 m rinde-osale tõkettule kogu ulatuses kukuvad mürsud. Seega niisugune tuletihedus vas-taks tõkettule ülesandele — kinni pidada vastase jõud. Välja minnes toodud arut-lustest, prantslased loevad normaalseks ühele patareile 200 m laiuse tuletõkke, kus-juures kahurite laskekiirus (75 mm) seal-juures peab olema vähemalt 8 mürsku mi-nutis. Seega praktiliselt nõuavad nad veelgi suuremat tuletihedust kui 2 mürsku minutis 15 jooksvale meetrile. Ühtlasi üt-leb prantslaste laske-eeskiri, et üle kolme-saja meetri laiune tõkettuli ei oma enam mingisugust väärtust. Seega 300 m on tõkettule äärmine piir. Belglased loevad samuti tõkettule äärmiseks piiriks 300 m, sealjuures nõuavad nad kahurilt laskekii-rust 9 lasku minutis.

Kuna 76 v. laskekiirus on vähem prant-suse kahuri laskekiirusest, siis peaks loo-mulikult vähendama temale ka tõkettule laiust. Lugesdes 76 v. praktiliseks laskekii-ruseks 6 lasku minutis, saaksime $6:2=3 \times 15m=45m \times 4$ (kahurile) = 180 m ehk üm m a r g u s e l t 200 m, m i d a t u l e k s l u g e d a 76 v. p a t a r e i t õ k k e t u l e n o r m a a l s e k s l a i u s e k s. S a m a s u - g u n e a r v u t u s p r a n t s u s e 75 m m k a h u r i t a r - v i s a n n a k s $8:2=4 \times 15m=60m \times 4$ (kahu-

rile) = 240 m. Seega ühesuguse tuletiheduse juures võib prantsuse patarei moodustada kuni 60 m laiema tõkketule. Kui nüüd prantslased loevad tõkketule laiuse maksimaalseks piiriks 300 m, siis võime 76 v. tarvis selleks piiriks lugeda analoogia põhjal ümmarguselt 250 m. Kuid nõutava tuletiheduse alalhoidmiseks on tarvis tulekiirust tõsta kuni 8 lasuni minutis. Niisugust tulekiirust 76 v. juures on võimalik saavutada väga vilunud meeskonnaga ja seda pidada ainult paari minuti kestel. Siin tuleks veel märkida, et lahingu olukorras tihti tuleb töötada kolme kahuriga. Niisugused juhud on täiesti normaalsed ja nõuavad, et tõkketule laius oleks võimalikult lähemal normaalsele. Näiteks, prantslased töötades kolme kahuriga, suudavad oma laskekiiruse juures vabalt katta nõutava tihedusega 200 m riba. Seega neil ongi juba üks kahur varus.

LE § 30 ütleb, et meie patarei võib anda **mõjuvat** tõkketuld 300 m rindele. Ülaltoodud arutluse järgi on see ilmne eksitus. JE II § 458 on märksa tagasihoidlikum ja ütleb, et patarei suudab anda mõjuvat tõkketuld ainult 150—200 m rindele, mis täiesti õige ja vastuvõetav. Oletame, et 76 v. patareile on antud tõkketule riba 300 m. Seega oleks antud iga kahurile 75 m riba. Kahuri tõkketule riba normaalne laius on $3 \times 15 = 45$ m, nüüd aga on antud kahurile tervelt

30 m rohkem. Sv E I § 97 järgi algab niitmine paremalt vasakule. Jagades 75:15 saaksime niitmisel viis suuna hüpet. Seega umbes ühe minuti jooksul jõuaks kahur üks kord oma riba niita läbi ja umbes 1,5—2 minuti pärast jõuaks ta tagasi oma algasendisse, olles selle aja kestel täitnud vaid 50% ülesandest. Lisaks sellele ei sünni mürskude lõhkemised ühel joonel, vaid laialipillatult sügavusse (külghajumine keskmistel kaugustel ei ole nimetamisväärne). Muidugi ei suuda niisugune tõkketuli kinni pidada vastast. Vastasel on küllalt aega ja ruumi läbilipsamiseks ohtlikust piirkonnast. Arvestades, et lõhkemise mõju piirkonna raadius on umbes 10—20 m, siis on kahe kõrvuti tulistava kahuri mürskude lõhkemiste vahel alaliselt $[75 - (10 \times 2) \text{ ja } 75 - (20 \times 2)] 55—35$ m vaba vahe, mis aeglaselt ühe minuti vältel venib paremalt vasakule ja pakub pealetungijale soodsa võimaluse läbilipsamiseks. Niitmise meetodilise külje muutmisega ei saaks siin parandada peaaegu midagi. Muidugi mängib suurt osa tule mõjuvuse juures mürsu süütaja. On selge, et normaalsüütajaid võib tarvitada ainult rikošett laskmisel; harilikku laskmise juures annaksid nad väikseid tagajärgi ka 200 m laiuse tõkketule juures. Toodud näide peaks andma kujuka ülevaate LE § 30 toodud normi reaalsest väärtusest. (Järgneb.)

Mõtteid motomehhaniseeritud luureüksustest ja ratsaluureosade võitlusest nendega.

Järjest areneva mootori võidukäik sõjaasjanduses seab meid tulevikusõjas paratamatu vajaduse ette võidelda vaenlase üleolevate motomehhaniseeritud üksustega. Nimetatud üksused täidavad edaspidi kindlasti edukalt nii mitmeidki ratsaväe seniseid ja endisi ülesandeid. Seepärast peab meie ratsavägi tundma motomehhaniseeritud osade taktikat, eriti nende tüübilisi võitlusvõtteid ja nõrkusi. Vaenlase omaduste tundmine ja tema nõrkuste otsustavaks ära kasutamine tõstab ratsaväe võitlusvõimet võitluses eriti ohtliku vastasega ja kindlustab edu.

Käesolev kirjutis tahab lugeja tähelepanu juhtida vaid mõningatele ratsaväe luureosade kasulikkudele võtetele võitluses vaenlase motomehhaniseeritud luureorganitega.

Motomehhaniseeritud üksusi tuleb vaadelda peamiselt tugevajõulise pealetungi väeliigina.

Neid iseloomustavad: suur operatiivne ja taktiline liikuvus ja kiirus, kaitse hariliku käsirelva tabamuse vastu (ainult mehhaniseeritud osadel), raskepärane juhtivus ja sidepidamine lahingus ja sellest tingitud erilised šabloonilised võitlusvõtted, püüd teotseta peamiselt tiibade ja tagala vastu ja löökide jõud ning sügavus, ripuvus maastiku omadustest ja osaliselt teedest, tagala ja baasi tundelikkus, tundelikkus õhukallale tungide vastu, müra ja hästinähtavad jäljed liikumisel, piiratud teotsemisvõimalused öösi, piiratud kaitsetegevuse võimalused j.n.e.

Meie idanaabri motomehhaniseeritud koondeste luureorganiteks on luuresalgad, üksikud patrullid ehk üksikud luuregruppid ja luuregruppid (piilkonnad).

Luuresalk koosneb harilikult 1—2 soomusautorühmast, tanketikompanist, tankikompanist, kompani kuni pataljoni suurusest motoriseeritud jalaväe üksusest, 1—2 motoriseeritud patareist, motoriseeritud sideosadest (3—4 raadio-

jaama, tsiklid, kergesõidua autod), 1—2 pioneeriühmest ja 1—2 „G“ rühmast. (Kokku salgas umbes: kahureid — 3—6, kuulipildujaid — 8—30, tääke — 150—600, tanke — 15, tankette — 15, soomusautosid — 3—6, veoautosid — 30—60. Toodud arvude hulgas pole mehhaniseeritud osade kuulipildujad ja kahurid. Salga koosseisus olevad soomusosad on relvastatud umbes 25—30 kuulipildujaga ja 20—25 kahuriga.)

Üksikute patrullide (razjezd) ehk üksikute luuregruppide jõud kõigub 2—3 soomusauto, kuni tanketikompani, 1—2 motoriseeritud kahuri, motoriseeritud jalaväerühma ja 1—2 pioneri- ja ümber. (Kokku patrullis: kahureid — 2, kuulipildujaid — 2, tääke — 45, tankette — 15, soomusautosid — 3, veoautosid 6—10. Tanketid ja soomusautod on relvastatud umbes 14—18 kuulipildujaga ja 6—8 kahuriga.)

Luuregrupi suurus on mitmesugune ja oleb ülesandest ning varieerub ühest soomusauto- või tanketirühmast üksiku patruuli (üksiku luuregrupi) jõuni.

Luuresalku saadavad välja suuremad motomehhaniseeritud koondised (diviisid ja brigadid). Üksused kuni rügemendi suuruseni piirduvad harilikult üksikute luuregruppide väljasaatmisega.

Luuresalk teotseb mitmes erisuunas 10—15 km riba piirides, kuna üksik luuregrupp ainult ühes kindlas suunas. Päevase luurematka kaugus kõigub 50—75 km oma peajõududest. Luuregrupid ja patrullid teotsevad harilikult 10—15 km kaugusel luuresalgast või eelosadest.

Tehniliselt teostub nõukogude-vene motomehhaniseeritud osade luuretegevus kiire liikumisega teedel, kohalike esemete kiire ülevaatussega teede raioonis, löögiga teel, haarava löögiga väljaspool teid ja kitsustikkude, kohalike esemete ja joonte käeshoidmisega. Luureorganid liiguvad samuti nagu ratsaväes hüpetena joonelt joonele. Teedel kõige ees liiguvad soomusautod, kuna vajaduse korral külged väljaspool teid üksikud tanketid. Luureorgani südamikus järgnevad soomusmasinate peajõud ja motoriseeritud osad, sabas jällegi kerged soomusmasinad. Kokkupõrkel vaenlase luureosadega eellikuvad soomusautod püüavad kiire löögiga tagasi tõrjuda vaenlast. Selle ebaõnnestumisel astuvad tegevusse tanketid, haarates sügavalt väljaspool teed. Tankettide lööki toetavad vajaduse korral tankid. Ka suurtükivägi astub kiiresti tegevusse. Kui maastik ei võimalda tankettide haaramist (mets, sood, jõed), jalastub motoriseeritud jalavägi ja sunnib vaenlase lahkuma ebasoodsalt maastikult. Sellele järgneb normaalselt ikkagi tankettide haarav löök seljatagusesse. Jalavägi astub võitlusesse ka vaenlase sidumise otstarbel või defileede vallutamiseks, kus soomusosad puudub teotsemise võimalus. Harilikult võitleb jalavägi kinnisel ja murdmaastikul, soomusosad ja kuulipildujamasinad (tanketitaolised) — lagedal maa-alal. Igal juhul kannab tegevus kiiret iseloomu ja otsustatakse hoogsalt löögiga, millele järgneda võib vaenlase ümberpiiramine ja täieline hävitamine. Kuid tihti algavad eelosad taandumist, meelitates vaenlast kaugemal väljaspool teed varjatud tankettide löögi alla. Ka praktiseeritakse vaenlase luureosade segamata läbilaskmist, et neid hävitada löögiga tagant või juhtida järeleliikuvate

motomehhaniseeritud osade peale, keda vaenlase tulekuks varakult informeeritud.

Motomehhaniseeritud luureüksuste suurimaks puuduseks on rippuvus maastiku omadustest ja teedest, vaatamata lülükumasina võimaluste suurele arenemisele. Oleneb ju motoriseeritud osade liikuvus ainult teedest, pealegi teede eriomadustest, nende kätte iseloomust, teede seisukorral mitmesugusel aastaajal ja ilmastikul, sildadest j.n.e. Küll suudavad kolme paari ratastega varustatud autod piiratud liikuda ka väljaspool teid, kuid eriti siis oleneb liikumisvõimalus maastikust (tasane, lage, kõva põhjaga ja kuiv maastik!). Mehhaniseeritud osadest on ratsatel liikuvad soomusautod täielikult seotud teedega. Ainult lülükudel liiguvad tankid, tanketid ja veomasinad suudavad liikuda väljaspool teid. Kuid sellisel juhul langeb nende liikumiskiirus vähemalt kahekordselt (30—40 tundi kilomeetrilt umbes 15—20 t./km-ile). Ühtlasi tõuseb kahekordseks põletis- ja määrdeainete kulu, mis suuresti pidurdab kestvat liikumist. Ka sagedasti rikked ja vajadused pikemateks peatusteks. Kestvam liikumine väljaspool teid väsitab meeskonda ja vähendab niikuinii raskendatud võitlusevõimalusi. Järelikult ka mehhaniseeritud osad on sunnitud pikematel luurematkadel kasutama teid, lahkudes neilt ainult lühiajaliseks manöövraks. Metsad, sood, veekogud ja järskude kallastega orud vähendavad mehhaniseeritud osade manöövri nullini ja ähvardavad neid ootamata ja hävitava vastulöögi alla sattumisega.

Pimedus ja udu piiravad tunduvalt motomehhaniseeritud osade teotsemisvõimalusi, eriti manöövrit tundmata maastikul väljaspool teid. Võrreldes päevast liikumiskiirust öisega, langeb see vähemalt kahekordselt ja võrdub väljaspool teid umbes 7—10 t./km.

Tundelikumateks osadeks ootamata maa- ja õhukallaletungi vastu on motomehhaniseeritud segaüksuste motoriseeritud osad ja need eriti liikumise ajal (kolonnis). Manöövri teostamisel jääb nõrgaks ja tundelikuks luureüksuste baas — voor (motoriseeritud osade veovahendid), sidudes üldist manöövrivadust ja nõudes tugevat kaitset. Kaitse mahajätmine aga vähendab lahingujõudu ja pole alati teostatav.

Kombineeritud ja kiiresti muutuva lahingumanöövri juhtimine ja allüksustevaheline sidepidamine on raskendatud ja nõuab kinnipidamist varem kindlaks määratud otsusest ja šabloonilist täitmist. Siiski ei tule unustada, et mehhaniseeritud osadel on kerge muuta suundi. Mida suurem mehhaniseeritud osade kiirus, seda vähem on tule tabavus.

Puhkusele paiknenud motomehhaniseeritud üksus on eriti tundeline ootamata kallaletungi vastu ja tema kaitset suudavad edukalt teostada peamiselt jalastunud jalaväe- ja suurtükiväe osad.

Analüüsid ratsaväe luureosade teotsemisvõimalusi ja erivõtteid võitluses motomehhaniseeritud üksuste luureorganitega, peab märkima, et positiivseid tulemusi võivad saavutada ainult „moderniseeritud“ ratsaväe üksused. Järelikult selliseks võitluseks tuleb ratsaväe keskmisi ja suuremaid luureorganeid (luuresalke ja suuremaid patrulle) kõvendada üksikute kergekahurite, soomusmasinate (võimaluse korral kiiresti

liikuvate tankettidega), ratturiosade, arvukate kuulipildujate, hulgalise lõhkeaine ja moodsate pioneri- ja sidevahenditega. Võimaluse korral tuleks suuremaid ratsaväe luureosi (näiteks kõvendatud ratsadivisjoni) toetada lennuväe kaasabiga. Enesestmõistetavalt peab vähemalt pool käsi- ja automaatrelvade laskemoonast olema soomustlähbistav. Sellised luureosad, tundes motomehhaniseeritud üksuste omadusi ja nõrkusi ja kasutades oma positiivseid võimeid (suurt teotsemiskiirust, manöövrivõimet ja kohanemist eriti jalastatult igasugusele maastikule), suudavad julgesti ja edukalt võidelda vähemate motomehhaniseeritud üksuste luureosadega. Hari- liikud, kõvendamata ratsaosad, vajaliste eeltingimuste täitmisel, võivad toimetada vaid vaatluseluure ja hädakorral ainult teatava edukusega end lühemat aega kaitsta looduslikkude ja kunstlikkude tõkete taga. Nende tegevus omab passiivse iseloomu.

Kokkupõrkel motomehhaniseeritud osadega peab ratsaluureüksuse juht alati meeles pidama vaenlase positiivseid omadusi, peamiselt kiirust ja tugevat lööki, ja tõsiselt arvestama tema takikalisi võtteid — tiivalööke, haaramist ja püüdu löögiosaga välja jõuda ühendusteedele ja seljajataha. Arvestanud nimetatud asjaolud ja kaine- lti läbi kaalunud oma teotsemisvõimaluse pa- remused, võtab juht otsuse ja algab selle teos- tamist, mitte unustades kiire teotsemise vaja- dust. (Võetud otsust peab revideerima vahel- duva olukorra kohaselt!)

Luurel motomehhaniseeritud üksuste lähemas tegevusepiirkonnas (kui tõenäoline kokkupuutu- mise võimalus M.M. osadega) tuleb ratsaväe- osadel päeval peaaegu täielikult loobuda liikumise- st teedel, eriti suurematel. Kui näiteks võtta kõvendatud luureeskadron, liiguks eska- droni südamik (patrullide ja piilkondade poolt kaitstult) murdmaastikul kuni kahe km kaugusel teest. Teel aga liiguvad soomusosad (au- tod, tanketid), ratturipatrull (jagu kuni rühm) ja saatekahurid. Kuigi kahurite liikumine teel, ainult soomusosade ja ratturipatrulli kattel, on seotud teatud ohuga, tuleb seda mitmesugustel põhjustel siiski eelistada murdmaastikul liikumisele.

Kuna motomehhaniseeritud osade teotsemis- võimalused õisi on piiratud, tuleb eelistada rat- saväe õiset luuretegevust päevasele. Seda va- jadust dikteerib ette ka motomehhaniseeritud üksustega koostöötav lennuvägi.

Ratsaluureosad peavad oma huvides ohtralt kasutama neid maastiku omadusi, mis ebasood- sad motomehhaniseeritud osadele. Seepärast tu- leb hüppe-, peatuse- ja vastupanujooni valida suuremate metsade servadele — puude vahele, soode ja veekogude taha, järskude orgude kai- lastele, soistunud ojade ja suuremate kraavide ja teiste soomusosadele takistuseks olevate ese- mete taha. Ka ootamata kallaletungiks moto- mehhaniseeritud osadele peab valima sellised ko- had, kus kolonnid liiguvad vaenlane ei saa soomus- masinatega hargneda (metsad, soistunud alad). Hoiduda tuleb peatustest vähemates metsatuk- kades ja asulates, mis kergesti haaratavad ja võivad kujuneda lõksudeks. Suuremates asula- tes võib organiseerida edukat kaitset, ehitades barrikaade (tõkkeid). Jalastumisel peab kaalu- ma eriti tõsiselt hobusehoidjate asukohta valikut.

Kohasemateks hobusehoidjate asukohtadeks on samuti suuremad metsad ja soodega ja veekogu- dega vaenlasest eraldatud maa-alad. Igasugu- seid kitsusi (defileid) — järelikult ka metsi ja asulaid — tuleb kiiresti lähbistada, et mitte kol- lonnis, hargnemise võimalusteta, sattuda sinna sisse tungida võivate soomusosade löögi alla. Kuid taandumisel ja kaitset võivad defileed tõs- ta ratsaväe vastupanuvõimet juhul, kui nad aegsalt sulutud mehhaniseeritud osadele ületa- mata takistustega ja kaitstud kahuritulega.

Metsade paremaks tõkestuseviisiks osutub hulgaline puude maharaiumine teele. Lagedaid maa-alasid peavad ratsaosad lähbistama kiirema- tel allüüridel, et võimalikult lühiajaliselt moo- dustada vaatluse- ja tuleobjekti. Kui aga mo- tomehhaniseeritud osad või neid saatev lennu- vägi tungivad lagedal maa-alal ratsaväe kallale ja viimane ei suuda aegsalt tarvitusele võtta va- jalisi kaitseabinõusid, jääb ainukeseks võimalu- seks kiiresti (väljalopil) väikeste gruppidega lai- lai paiskuda, et hiljem uuesti koguneda mõ- nes varem kindlaks määratud seljataguses punktis.

Peatuse ja lahingu kestel peab jätkuma in- tensiivne luure ja vaatlus tiibadel ja lähemas seljataguses, eriti seljataguste teedesõlmede ja tiivalööke soodustavate juurdepääsuteede raioo- nides. Vaatlusega ühtib liikumisjälgede ja -müra kindlaksmääramine.

Olenevalt motomehhaniseeritud üksuste suu- rest kiirusest, peab ratsaluureosa igasugune lii- kumiskord hajunema tunduvalt sügavamaks, kui see normaalselt kasutatav luurel ratsa- ja jalaväe vastu. Seega suureneksid südamiku ja allorganite normaalkaugused vähemalt kahekord- seks, mis märksa tõstab luureosa peajõudude julgeolekut.

*

Eeltoodud üldpõhimõtete alusel kõvendatud luureeskadroni kohtamislahing motomehhanisee- ritud luureüksustega võiks kujuneda näitena alljärgnevalt. Ratsapatrullid (piilkonnad) ja teelliikuvad soomusosad avastavad läheneva motomehhaniseeritud üksuse. Luureeskadroni südamik, juhul kui ta seni liikus teel, lahkub murdmaastikule, kasutades maastiku soodsaid omadusi varjumiseks ja edaspidiseks teotsemi- seks. Kui eelolev maastik ebasoodsalt kõvenda- tud ratsaväe lahingusse astumiseks, luureeska- droni peajõud tõmbuvad tagasi maastikuliselt soodsamasse raiooni, milline varem lähbistatud ja seega tuttavam. Luurepiilkonnad ja üksikud piilurid jätkavad väljalopil luuret, mis kandub teest eemale murdmaastikule ja omab varjatud vaatluse iseloomu. Luure peab kiiresti välja selgitama vaenlase jõudude suuruse ja iseloomu, kolonni üksikasjalise koosseisu, selle liikumis- korra (lahingukorra) ja varjatud lähenemis- suunad vaenlase külgedele (tiibadele) ja selja- tagusesse. Ühtlasi selgitab ta maastiku oma- dusi luureeskadroni teotsemisvõimaluste mõttes. Kuna loetletud ülesanded on laiaulatuslikud ja nende teostamine seotud tõsiste raskustega ning nõuab vilunud ja sõjaliselt hästi ettevalmistatud vaatlejaid, tuleb nüüd piilkondi ja üksikuid pii- lureid täiendada ohvitseride ja kogenenud ali- ohvitseridega. Tegevus kirjeldatud faasis, üksikasjaline luure ja selle tulemustest olenev luu- reeskadroni hargnemine, peab sündima eriti kii-

resti, kuna kiirusest oleneb edu tähtsamaid eeltingimusi — algatus. Luureeskadroni peajõud, nagu viimisel lähenemisperioodilgi, hargneb kahte gruppi. Esimese grupi moodustavad tee raioonis ratturid, soomusautod ja saatesuurtükid (maanteegrupp), teise grupi — kaugemal murdmaastikul manööverdavad ratsarühmad (manöövrigrupp).

Maanteegrupp tõkestab motomehhaniseeritud üksuse edasilikumise (tee raioonis), sunnib kogu kolonni peatuma, mehhaniseeritud osi hargnema ja seob vaenlase tähelepanu ning esialgse manöövri. Kui maanteegrupi vastupanujoon maastikuliselt soodsalt valitud ja maantee vaenlase mehhaniseeritud osade edasilikumiseks tõkestatud sildade ja truupide lõhkumisega ja muude kunstlike tõketega, suudab grupp lühemat aega edukalt täita temale pandud ülesande. Suuremaid tulemusi annab vaenlasele ootamata saatesuurtükkide kiirtuli, eriti teel asuvate tõkete ees peatunud soomusautode pihata. Kui aga näiteks vastupanujoon asub suurema metsa defilees, kannatavad suurtükitele all ka murdmaastikule esialgsele luurele ja rünnakule asunud kerged tankid ja tanketid. Sellisel juhul vaenlane on sunnitud algama süstemaatilist kallaletungi jalastunud motoriseeritud osadega ja sügavat ning aegaviitvat haaramisma-nöövrit tankettide ja kerged tankidega.

Tekkinud olukorda — motomehhaniseeritud kolonni peatust, mehhaniseeritud osade esimese kallaletungi ebaõnnestumist maantee raioonis ja nende lahukumist peajõududest kaugemale haaramismanöövrile, motoriseeritud osade nõrka võitlusvõimet ning võrdlemisi ohtlikku seisukorda kuni lahingusse hargnemiseni — peab manöövrigrupp ära kasutama varjatud väljajõudmiseks motoriseeritud kolonni külgedele või tiivale ja kiireks tulelöögiks motoriseeritud osade vastu. Läheneb ja allüksuste väljasuunamist on soovitatav teostada galopil. Kallaletung motoriseeritud osadele annab maksimum tulemusi, kui see teostub vaenlasele ootamatult ja tabab motoriseeritud osi kas liikumisvahenditel asumisel või jalastumise perioodil, kui lahingukord veel korraldamata. Kallaletungi eel käib maanteetühenduse purustamine motomehhaniseeritud kolonni seljataguses, selleks eriti välja saadetud piilkondade poolt. Kui olukord vähegi võimaldab, peaks suurtükivägi toetama tulega manöövrigrupi. Soodsal juhul võiks käsigranaatide ja

varem valmistatud lõhkeainelaengutega rikkuda motoriseeritud osade veovahendeid. Jalastunud motoriseeritud osade vastu ei tohi luureeskadron iialgi kasutada ratsarünnakut, eriti ka mitte siis, kui satub just motoriseeritud osa jalastumise ja hargnemise peale. Peale muude põhjuste keelab ratsarünnaku ettevõtmist motoriseeritud osade suur kuulipildujate arv (võivad olla ka autodele monteeritud kuulipildujad) ja võimalus jalastunud jalaväel, kui ta liikumisvahendite läheduses, varjuda autode taha, moodustades n.n. „Wagenburg'i“.

Samal ajal kui maantee- ja manöövrigrupp võitlevad motomehhaniseeritud osadega, soomusautod asuvad seljataguse ja tiibade valvete (soomusautod valvavad tiibu sügavamale seljataguse juurde toovate teede kaudu).

Luureeskadron ei tohi end kestvamaks ajaks siduda lahingusse motomehhaniseeritud osadega. Kiiretele löökidele peab igal juhul järgnema väljatõmbumine lahingust, sest vastasel korral — tundide möödudes — võib järgneda kogu luureeskadroni hävinemine (ümberpiiramisoh!). Olenevalt ülesandest ja olukorrast järgneb lahingust väljatõmbumisele kas luureeskadroni taandumine või vaenlastest möödaminek murdmaastiku või kõrvaliste teede kaudu.

Normaalselt katavad eskadroni taandumist soomusautod ja segarühm ratturitest ja ratsanikkudest. Taandumisel tuleb erilist rõhku panna teede tõkestamisele, sildade purustamisele ja hüpejoonte valikule.

*

Lõpetades lühikest ülevaadet ratsaluureosade võitlusest motomehhaniseeritud üksuste luureosadega, peab märkima, et osav ja julge ratsaluureosa juht, olles tuttav motomehhaniseeritud osade taktika ja tehnikaga ja hinnates reaalselt olukorda, vähemalt suudab anda kõrgemale ülemale andmeid motomehhaniseeritud osade teotsemisest ja aeglustada vaenlase edasilikumist. Teatud eelnõuded täidetud, võib kõvendatud ratsaväeosa isegi edukalt võidelda motomehhaniseeritud vaenlase vastu. Ratsaväejuhile jääb laialdane võimalus tegevuse kombineerimiseks, misparast toodud mõttet ei taha olla šablooniks, vaid juhivad tähelepanu mõningatele võimalustele.

—NN—

Allikana kasutatud: Ammosov. „Taktika motomeh. sojedinenii“. Gosizd. 1931. a.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Lennuväe osa tuleviku relvastatud jõudude kokkupõrkeil. *)

„Sõdur“ nr. 37/38/39 avaldab ülevaate 1932. a. Prantsusmaal peetud õhuanöövritest, kus kirjeldatakse selle head kordamist ja viljakat tulemust. Et niisugused manöövrid teostuvad tuleviku võimalikkude kokkupõrgete ettevalmistamiseks, siis pole

vist üleliigne, kui vaadelda, kuidas selle sõjaharu tuleviku peale vaatavad sõjaautoriteedid, nagu Itaalia kindral Monti ja Prantsuse kindral Niessel, millised on avaldatud „Polska Zbrojna“ veergudel.

Autor käsitelles sellekohaseid andmeid märgeb, et Inglise ja Itaalia sõjakirjandus on teinud suurt tööd selle küsimuse lahendamiseks, leides

*) „Polska Zbrojna“ (28. ja 29. sept. 1932)

et lennukite teeb ära hiigla materjalse ja maa-
raalse hävitustöö enne, kui tegevusse jõuavad
astuda teised relviigid.

Vastupidisel arvamisel on aga Itaalia kindral
Monti, kes Itaalia „Sõjaväelise ülevaates“ aval-
datud artiklis, baseerudes ajaloolistele andmetele,
väidab, et lennukite ei saa anda kunagi põhjapa-
nevaid tagajärgi, seda teostab vaid maavägi.
Itaalia ja Austria lennukite tegevuste tulemu-
sed Maailmasõjas on minimaalsemad selleks mõ-
lemilt poolt kasutatud võimsate vahendite suhtes.
Seda näitavad ka Saksa õhurünnakud Pariisi
peale 1918. a. — ka siin ei saavutatud midagi
erilist, midagi otsustavat.

Pariis — Prantsusmaa süda, hiigla ühendus-
vahendite sõlmpunkt, sõjatööstuse keskkohal j.n.e.
— pakkus Saksamaale ihaldatavat lõksu, mis
paistis olevat oma maa-alalt, elanikkude tiheduse
ja rinde läheduse tõttu kergesti hävitatavana len-
nuväega. Sakslased valmistusid hoolsalt selle
ülesande täitmisele. Rünna-kuil kasutati katse-
tatud 150 km tunnikirusega lennukite, mis võt-
sid kaasa kuni 600 kg lõhkepomme. Kui olu-
kord vähegi lubas, rünnati Pariisi igakord mitme
eskadrilliga (60—70 lennukit). Enamikult eska-
drillid tõusid 2500 m kõrgusele. Rünna-ku-
teks kasutati isegi kuupaisteta õid.

Millised olid tagajärjed? Kindral Mordacq'i
ja kol-leitn. Dallaey kinnituste järele ei olnud
sünnitatud kahjud kuigi suured ega vastanud
kaugeltki selleks rakendatud jõupingutustele;
isegi moraalsed tulemused ei vääri nimetust.
Kuigi 1918. a. oli Saksa suuremaid lennukite jõu-
pingutusi, osutus ta siiski Prantsuse võidu-
aastaks.

Lennueskadrillide kaotused rünna-ku-
tel Pariisile sundisid sakslasi varsti vähendama rünna-
ku-kuid miinimumini.

Maailmasõjas lennukite arenemisega arenesid
ka õhukaitse relvad ja laskemeetodid.

Itaalias allalastatud lennukite ja nende vastaste
suurtükkide suhe oli 1915. a. 1:60 ja 1918. a. 1:17.

1917. a. Prantsusmaa tarvitas ära ühe len-
nuki allalaskmiseks 11.000 mürsku, edaspidi vä-
henes see arv 7000 ja lõpuks isegi 3200 peale
päeval laskmisel.

Suurtükkiväe ja hävitajate suhe hävitatud
lennukite oli kuni 1:4. Sellest näib, et maa-
peal õhukaitse on nõrgem hävitajate tegevu-
sest, kuid siin tuleb rõhutada seda, et õhukaitse
ülesandeks ei ole mitte ainult vastase lennukite
hävitamine, vaid ka takistamine.

Alates 1918. aastast on lennukite täienemise
tõttu suurenenud ta tegevuseraadius, kiirus ja
kandevõime. See täienemine võimaldas tervetele
lennueskadrillidele lennu üle Atlandi, kuid sõja-
tingimused raskendavad seda märksa (relvastus,
vajadus tagasipööramiseks oma aerodroomile
j.n.e.). Kõik see vähendab lennukite tegevust
kuni 2/3-ni. Õised lennukid ei ole enam uudiseks,
kuid juba rahualal ei kuulu need kergete liiki,
sõjaajal on need veelgi raskemad, sest tuleb len-
nata suurtel kõrgustel, mitte alati soodsates at-
mosfääri tingimustes j.n.e., samuti takistab siin
suurelt lennukite tegevust õhukaitse, kuna moon-
damine omalt poolt raskendab leida otsitavaid
märke.

Pommitamine ja allapoole laskmine, vaata-
mata igasuguste täiendustele, on tunduvalt halvem, kui
laskmine suurtükkidest. Et hävitada
väikest märki, peab suurtükkivägi ära tarvitama

hulga laskemoona, kuid sama märgi hävitamine
lennukitelt nõuab veelgi rohkem lõhkeainet —
tagajärg pole aga kunagi kindel.

Maailmasõjas selgus, et vaenlase lennukid,
tahtes hävitada mõnda juhatuse asupaika või
elektrijaama, sünnitasid hävitust ainult selle
ümbruses, kuna tabamusi tuli ette väga harva.

Lennukite rünna-kuks jäävad vaid suured lin-
nad ja tööstuse keskused. Argu unustatagu aga
seda, et õhukaitse on suurelt arenenud — laske-
relvad, suitsukatted, kuuldeaparaadid, koondis-
peidupaigad, elanike väljasaatmine ohtlikkudest
kohtadest, häirepunktid j.n.e. Kui Pariisi suu-
deti kaitsta saksa lennukite eest Maailma-
sõja ajal, siis suudetakse seda teha samuti tule-
vikus suuremate linnade suhtes.

Suurte lennukite kasutamine pole kerge:
see vajab raha, raha ja raha.

Kindral Nissel oma raamatus „La maitrise
de l'air“ käsitelles Berliini õhurünnakut (3000
ruutkilomeetrit), leiab, et kui siin alla visata
6000 tonni pommeid, tuleb kasutada 3000 len-
nukit. Arvestades väga optimistlikult võib ole-
tada, et neist lennukitest suudavad täita oma
ülesande 50 protsenti (Pariisi jõudis saksa len-
nukite ainult 8 protsenti). Järelikult peaks
Berliini peale saatma korraga 6000 lennukit. Kui
seda ülesannet täita 10 päeva jooksul, tuleb iga
päev Berliinile saata 600 lennukit. Kui arvesse
võtta rikkeid, kordaseadmisi ja õhukaitset sünni-
tatud väljalangemisi, siis kindral Nissel'i ar-
vestusel peab iga päeva kohta olema 770 pommi-
lennukit ja 1100 varulennukit, kokku — 1870
lennukit. Niisugune lennukite arv maksab
2.500.000.000 liiri. Siia ei kuuluks põlev- ja
määrained, lahingumoon j.n.e.

Lennukite ei koosne mitte ainult pommitamiskite-
st, vaid hävitajatest j.n.e. Arvestus näitab,
et ükski riik nii suurt lennukite finantseerida ei
suuda, see on vaid mõtetus, samuti on mõtetus
sõida maaväe asemel lennukitega.

Lennukite üldiselt on määratud ainult massi-
liseks kallaletungiks, seepärast peab ta vastastest
üle olema arvuliselt ja vääriliselt. Peamiseks
väärtuseks siin on kogenenud lendurid, kuid see
on väga lühikese eaga ja kallis element. Seega
on iga riigi üleolek teistest lennukite alal sõltuv
geograafilisest, poliitilisest, majanduslisest ja sõ-
javäelise olukorrast.

Prantsusmaal tuntav osa lennukite kuulub
maaväe koosseisu. Pommi- ja hävitajate eska-
drillid on ettenähtud koostöökste relviiki-
dega. Seepärast ollakse seal arvamisel, et üle-
olek õhus võib olla ainult ajutine ja lokaalne. Ot-
sitavaks ja tarvilikuks võib olla lennukite vaid
maavägede otsustavates lahingutes.

Nüüd küsib kindral Monti: „mis otsustab tu-
leviku lahingus võidu?“

Lennukite seda teha ei suuda, olgugi, et tal
rünna-ku hästi õnnestub, kuid ta ei suuda hoida
käes saavutust. Seda võib teha ainult maavägi,
sest rahvad elavad maa peal, samuti asuvad maa
peal eluvahendid ja sõjamaterjalid. Seepärast
võib otsustav võit koonduda ainult maa peale ja
mitte ainult osalise või täieliku purustamise ku-
jul, vaid vaenlaselt relvade äravõtmise ja ta maa-
alade vallutamise teel. Seda võib teostada ainult
maavägi, purustades vaenlase ja kasutades saa-
vutatud edu, vallutades ta lennu- ja merebaasid,
teguksed igal ajal ja igal maastikul.

Kuid vägagi kergemeelne oleks ala- ja üle-
hinnata uuemaaja relvi.

Lennuväe laiendamisel tuleb pidada meeles: lennukite üksi ei otsusta sõjakäiku, kuid töötades koos kõikide relvliikidega, kiirendab vaenlase murrangut moraalselt. Seda murrangut võivad kasutada täies ulatuses ainult väeosad, kes võitlevad maal.

Lennuväe suurendamine teiste relvliikide arvel võib esile kutsuda tõsisemaid tagajärgi.

Tugevamgi lennukite ei suuda teha ära kuigi palju, kui teised relvliigid ei suuda sulgeda riigi piire ja sellejärele minna üle vasturünnakule, et hävitada vaenlast tema oma maa-alal.

K. M.

Merelaevade all.

ALLVEELAEVADEST.¹⁾

Mõni päev tagasi võisid tallinlased imetleda sadamas kai ääres oma emalaeva kõrval seismas hõimurahva tuliusti ning moodsaid allveelaevu. Sel puhul kindlasti nii mõnelgi tekkis küsimus, mida kujutavad endast need hiigel teraskalad ja mis võivad nad korda saata sõja korral. Alljärgnevad read tahavad mõnevõrra valgustada seda küsimust, hoidudes konstruktsiooni üksikasjadest ning laiemale lugejaskonnale vähetuntud tehnilisest sõnastusest.

Toimetus.

On üldiselt teada, millist tähtsat osa etendasid allveelaevad Maailmasõjas, eriti sakslaste omad, kes murdsid läbi blokaadist, suundusid maailmamerele, kus sünnitasid tõsist peavalu liitlastele. Saksa allveelaevad lasid põhja hulga oma tolleaegsete vastaste lahingulaevu ja hävitasid miljonid tonnid kaubalaevu; 1917. a. kevadel nende tegevus sellel alal tõusis haripunkti ning vaenlase vastupanu oli nõrkemas. Kuid kriis mõeldus liitlastele siiski õnnelikult ja saksa allveelaevade tegevus hakkas vähehaaval vähenema kitsamatesse piiridesse; 1918. a. oli juba selge, et veelaev sõda on likvideerimas — sakslaste kahjuks.

Jälginud niiviisi kõige üldisemates joontes allveelaevade tegevust Maailmasõjas, tekib loomulikult küsimus, missugust osa saavad etendada need võitlusevahendid tulevikus. Allveelaevad eksisteeruvad praegu kõikide tähtsamate mereriikide sõjalevastikus; desarmeerimise ja väevahendamise konverentsidel nad on harilikult pakkunud küllaldasel määral kõneainet, kusjuures on selgunud, et näiteks prantslased tahaksid suurendada oma allveelaevastikku 100.000 tonnini; niipalju kui võib otsustada sõjakirjanduse järgi, allveelaevade juurehitamise mõte teiste lahingulaevade arvel on leidnud poolehoidu ka muudes riikides.

See kõik laseb oletada, et ka tuleviku sõjas allveelaevad esinevad tähtsa võitluse-

vahendina. Seepärast poleks ehk ülearune heita pilku nende arenemiskäiku ja katsuda jõuda selgusele, mis on tänapäeva allveelaev ja kuidas mõeldakse teda kasutada sõjakorral.

Maailmasõja lõpul parimaks allveelaevaks oli saksa laeva tüüp „U“. Tema iseloomustavad omadused: a) veeväljasurve — vee peal 850 tn ja vee all 1050; b) maksimaalne navigatsioon sügavus 60 m; d) Dieseli mootorid 1600—2400 HP, elektrimootor laeva liikuma panemiseks vee all 1000 HP; e) liikumise kiirus — vee peal 16,5 sõlme ja vee all 8,5 sõlme; g) tegevuse ulatus: vee peal 8-sõlmelise keskmise kiirusega 3000 kuni 4000 miili, vee all 4-sõlmelise keskmise kiirusega 60 miili; h) relvastus: 1 suurtükk kal. 88 mm, 1 klp., 6 seesmist ja 2 välimist torpeedoaparaati kal. 500 mm. Laevade kere kahekordne, kusjuures seesmine, tugevam kest määratud vastupanuks veesurvele ja välimine, kaalult kergem, laevale sobiva vormi andmiseks vees liikumiseks. Dieseli mootorid peamiselt neljataktilised „MAN-Augsburg“, osalt ka kahtaktiilsed „Krupp“ ja „Man“.

Sellest tüübist on ajajärgus pärast Maailmasõda väljaarenenud tähtsamates suurriikides: Suur-Britannias, Prantsusmaal, Jaapanis ja Itaalias praegu varustusel olevad allveelaevad; sealjuures üksikute riikide laevad on põhijoonetes enam-vähem ühesugused, minnes lahku vaid konstruktiivsete üksikasjade poolest. Katsume jälgida seda arengut tema tähtsamates avaldustes.

Allveelaeva lahinguomadused jagunevad kahte ossa:

- **offensiivsed:** liikumise kiirus, tegevuse ulatus (kauguses), manööverdamisvõime eriti pärast sukeldumist, moondamisvahendid, vaatlusevõimalused märgi leidmiseks, eriti siis kui laev on sukeldunud, suurtükivarustus, lennukitevastu võitlemise vahendid ja veelused relvad;
- **defensiivsed:** sukeldumise kiirus ja sügavus, soomus ja kompartmentatsioon, mürata liikumine ja vähene nähtavus.

Offensiivsetest omadustest esineb tähtsamana liikumise kiirus, kuna sellest oleneb allveelaevade tegevuse ulatus või piirid (kauguses). Pärast 1918. a. on laeva jõuallikate juures viidud läbi mõningad täiendused,

¹⁾ „U 162“ pärast prantsuse laevastikus „Pierre Marrast“.

¹⁾ Andmeil: Il sommergibile nella guerra moderna — Esercito e Nazione, juuni 1932. a. Questioni navali di attualita. La nave da battaglia — Esercito e Nazione, märts ja aprill, 1931. a.

peamiselt mootorite unitaarkaalude vähendamise ja nende võimsuse suurendamise mõttes; kuid see pole üldiselt annud soovitavaid tagajärgi, sest liikumise kiirus vee peal on tõusnud kõigest 20 sõlmeni. Isegi kui peaks minema korda alandada mootorite unitaarkaalude $\frac{1}{3}$ võrra, mille tagajärjel kiirus tõusta 25 sõlmeni, ei suudaks allveelaev veel võistelda modern lahingulaevadega, millede kiirus võrdub (croiseurs de combat) 28—30 sõlmele ja mõnedel laevadel isegi 35—44 sõlmele.¹⁾

Ka teotsemisel vee all näeme üldiselt sama püü. Elektrimootorid, millede abil laev liigub pärast sukeldumist, on progresseerunud vähe; neid asendada teiste kohaste jõuallikatega pole seni korda läinud, mispärast peab küll konstateerima fakti, et 1932. a. allveelaeva tegevusvõime ja liikumiskiirus vee all on praktiliselt samad, mis 1918. a. Oleks ehk võimalik kogukad ning rasked termilised mootorid asendada kergemate elektrimootoritega või ümberpöörduid; kuid umbkaused kalkulatsioonid näitavad, et ka siin ei saavutata kiirust üle 15 sõlme, sest elektrimootorid on üldiselt nõrgemad ning pole võimelised arendama suurt kiirust, kuna jälle termilised mootorid eeldavad liikumist lähedale veepinnale, et saada küllaldaselt määralt värsket õhku masinate toitmiseks, milline asjaolu toob esile rea teisi pahesid, milledest tähtsamaks on moondamise küsimus.

Allveelaev, kui ta tahab atakeerida lahingulaeva (või kaubalaeva), peab omama sellest suurema kiiruse, sest vastasel korral ei saaks ta võtta soodsat positsiooni kallaletungi teostamiseks, väljaarvatud muidugi erijuhused, kus ta asub varitsemata lähenevast. Siit ilmneb, et tänapäeva allveelaev saab siiski olla ainult passiivseks võitlusevahendiks, kuna liikumise kiiruselt ta jääb tunduvalt maha oma võimalikumatest vastastest — lahingulaevadest.

Mis puutub allveelaeva teistesse offensiivsetesse omadustesse, siis ka siin pole sündinud radikaalsemaid muudatusi paremusele, võrreldes sellega, mis oli 1918. a. Vaatlemine teostub nagu varemgi: vee peal — mõni meeter üle veepinna kerkivast komandopunktist, ja vee all — periskoobiga, mille ülemine ots ühes peeglita hariulikult ulatub veest välja mõne detsemetri — või koguni sentimeetri võrra; suurematesse sügavustesse laskudes, kust ei ulatu enam vaatama periskoobiga, on püütud seda vaatlemisabinõu asendada eriliste kõlamööduaparatuuridega, millised pole siiski annud soovitavaid tagajärgi, osutudes isegi kahjulikuks, sest et nad võivad paljastada allveelaeva asukoha. Periskoobi üksikuid osi on viimasel ajal küll tublisti täiendatud, kuid see pole siiski suutnud laiendada allveelaeva vaatlusvälja. Suurtükiväevarustus, mille koosseisus Maailmasõja ajal esinesid kaliibrid kuni 305 mm, on nüüd laskunud 150, 140, 120, 100 mm ja sellest veelgi vähemate kaliibriteni, kuigi mõned üksikud laevad omavad suurtükke kal. 203 mm. Üldiselt on siiski märgata tendentsi neid allveelaevu, mis määratud tegevuseks kaubalaevade vastu, varustada suuremate kaliibritega. Torpeedo ja miin — kuigi konstruktsioo-

nilt mõnevõrra täiendatud — on efektiivsuselt samad, mis Maailmasõja lõpul, vaatamata torpeedo kaliibri suurenemisele 550 mm.

Veealuse laeva modernimaks võitlusevahendiks võiks lugeda lennukeid, mida kasutatakse luure toimetamiseks ja milliseid suuremad, ulgumerel teotsemata määratud laevad kannavad endaga kaasas. Peale selle oletatakse, et allveelaeva saab kasutada mürgiste gaaside seetamiseks ning gaasitõkete moodustamiseks; kuid sel alal puuduvad praegu põhjalikumad praktilised kogemused.

Defensiivsetest omadustest on tähtsamad sukeldumise kiirus ja sügavus. Selle ala arendamisel on pärast sõjaajal perioodil saavutatud tähelepanuväärseid tagajärgi. Modern allveelaevale jätkub mõnest sekundist, et kaduda vee alla, kusjuures uuemad tüübid võivad vabalt laskuda 100, isegi kuni 130 m sügavuseni. Sukeldumise kiirus on oleneb teataval määral laeva dimensioonest; mida suurem on diametraalselt laeva kere, seda tugevam on vee vastupanu sukeldumisel ja seda rohkem võtab aega veeballasti liikumine laeva kere. Selle hõlbustamiseks on hakatud chitamata laevu, mis ainult keskmises osas omavad kahekordse kere, kuna on tähele pandud, et väline kest teeb ballasti liikumise aeglasemaks takistades sukeldumist. Suuremad sukeldumise sügavused saavutatakse seega, et laeva kere ehitatakse kergemast kui samal ajal veesurvele hästi vastupidavast nikkelterasest; selle ja teiste elastiliste terasesortide omaduste uurimise ja nende kohandamise alal laevaehitamiseks on viimastel aastatel palju ära tehtud, eriti just tänu saksa ja itaalia teadusemeestele.

Ka teisi allveelaeva defensiivseid omadusi on viimastel aastatel tublisti arendatud. Moodne laev liigub täiesti mürata, mis raskendab vastase kõlamööduaparatuuridel kindlaks määrata tema asukohta; see omadus, muuseas, kergendab omakorda allveelaevale märkide otsimist ja nende asukoha leidmist samade abinõudega. Soomuse küsimuses on juba seega edasi jõutud, et laeva kere — nagu nägime eelpool — ehitatakse nüüd märksa paremast ning tugevamat terasest; raskema erisoomuse tarvitamine teeks laeva liialt raskeks ning manöövrivõimeetuks, kuna jälle kergemat liiki soomus ei oleks küllalt vastupidav. Üldiselt peab aga ütlema, et modern allveelaeva võib hõlpsasti rivist välja lüüa mitte ainult miin, torpeedo või keskmise kaliibri suurtükikuul, vaid isegi mõni lennukilt tabavalt visatud vähem pomm.

Ülaltoodud offensiivsete ja defensiivsete omaduste arendamisega pärast Maailmasõda on kujundatud moodne allveelaev, mis põhijoontes siiski ei erine palju maailmasõjaajastest tüüpidest, nagu meil oli juhus märkida eelpool.

Mitmesugustes riikides praegu varustusel olevad allveelaevad jagunevad üldiselt 5 gruppi: a) veealused ristlajad — määratud iseseisvaks teotsemiseks ulgumerel; b) eskaadri allveelaevad — koostöötamiseks pealvee lahingulaevadega ning nende saatmiseks ulgumerel; d) kaugeristlemise allveelaevad — ülesandega teotseda suurematel kaugustel baasist, kasutades relvadena peami-

¹⁾ Itaalia „Indomito“ ja „Pigafetta“.

selt torpeedot; e) lähedaristlemise (defensiivsed) allveelaevad — teotsemiseks baasi läheduses samuti torpeedo kasutamiseks; g) miinipanjad allveelaevad — miinitökte moodustamiseks.

Veealuselt ristlejalt nõutakse, et ta peab suutma võidelda teiste omasuuruste pealvee ristlejatega, ühes sellega võima ka tarbekorral sukelduda, et niiviisi hõlpsamini varitseda vastast ja luua paremaid tingimusi tema atakeerimiseks. Selle tüübi iseloomustavamaiks esindajajaks on prantsuse allveelaev „Surcouf“ ja inglise — „X 1“, millede karakterseid omadused on toodud alljärgnevas tabelis nr. 1.

kus arendatakse praegu veel eskaadri allveelaevu tüüp „U“ nime all, kuid paistab, et ka siin neil puudub tulevik, kuna nende kiirus ei tõuse üle 21 sõlme, mis on vähe modern pealvee lahingulaevade saatmiseks ulgumerel. Eskaadri allveelaevade karakterseid omadused on toodud alljärgnevas tabelis nr. 2.

Eskaadri allveelaev peab omama kiiruse vähemalt 25 sõlme. Säärase laeva ehitamisele on praegu takistuseks termilised mootorid; ei puudu siiski väljavaated, et see probleem laheneb tulevikus, mis muidugi kindlustaks eskaadri allveelaeva olemasolu.

Kaugeristlemise allveelaevad on

Tabel nr. 1.

Tüüp	Aasta	Vee-väljasurve tn. vee peal vee all	Pikkus meetrites	Kiirus sõlmedes vee peal vee all	Mootorite võimsus HP vee peal vee all	Sukeldumise sügavus meetrites	Relvastus
Surcouf	1930	3 257 4.304	110	18 10	7.600 3.400	130	Kaks 203 mm suurt., kaks õhukaitse suurt., neliteistk. 550 mm torpeedo-aparaati.
X 1 . . .	1923	2.565 3.660	107	19,5 9	6.000 3.400	90 (?)	Neli 132 mm suurt., kaks õhukaitse suurt., kuus 533 mm torpeedoapar.

Neist „Surcouf“il“ on cma lennuk luure toimetamiseks, eeskätt juhtudel kui laev on saanud iseseisva ülesande; sukeldumiseks ta on kohandatud n.ö. „extremo ratio“, kui laev muidu ei jäksa oma lahingu ülesannet täita. Mõlemad laevad on kallid ning maksavad ä ligi viiskümmend miljonit krooni. Tekib küsimus, kas poleks otstarbekam nende asemel ehitada väiksemaid, mis on hulga odavamad ja suudavad töötada sama eduga; seda asjaolu nähtavasti ongi juba arvesse võetud, kuna viimasel ajal ainult Jaapanis on ehitatud „Surcouf“i tüübilisi laevu.

Eskaadri allveelaevade esindajajaks võiks lugeda inglise laevu tüüp „I“ ja tüüp „K“. Kuid peab ütleva, et mõlemad tähendatud tüübid — milledest esimene on varustatud Diesel'i ja teine aumootoriga — pole osutunud otstarbekateks, eriti just viimasesse klassi kuuluvad laevad, millede hulgas on tulnud ette hulk avarii juhtumisi — nagu arvatakse — mootori puudulikkuse pärast. Ka prantslased on neist loobunud. Ainult P.-Ameerika Ühendriikide laevasti-

kõige rohkem levinenud allveelaeva tüüp pärast Maailmasõda, kuna neid on ehitatud sadade kaupa ja kõigis riiges, kes omavad sõjalaevastiku. Kaugeristlemise allveelaeval on suurepärasel lahinguomadused; tal on soliidne relvastus lahingupidamiseks nii vee all kui ka vee peal, suudab võidelda edukalt relvastatud kaubalaevadega, on küllalt iseseisev ja võib päevade kaupa viibida eemal oma baasist. Alltoodud tabelis nr. 3 on näidatud mõned sedatüüpi laevad.

Tabelist selgub, et allveelaeva sõjalised omadused ei olene kuigi palju tema suurusest. Nii, näiteks, argentiina „Santa Fé“ on ümmarguselt kaks korda vähem kui prantsuse „Ponçelet“ kuid omab vähem relvu kõigest 1 õhuk. suurtüki ja 4 torp. toru võrra; ka kiiruse vahe ei vääri tähelepanu.

Lähedaristlemise allveelaevad miniatuuris sarnanevad eelkirjeldatud tüübile, selle vahega, et nende tegevusevõimalused ajas ja ruumis on rohkem piiratud, kuigi siinjuures oleks ehk kohane meeletuleta, et Maailma-

Tabel nr. 2.

Tüüp	Riik	Ehitamise aasta	Vee-väljasurve tn. vee peal vee all	Pikkus meetrites	Kiirus sõlmedes vee peal vee all	Mootorite võimsus HP vee peal vee all	Relvastus
„I“	Inglise . .	1914	1.200 1.600	95	20 10	3.600 1.200	Üks 102 mm suurtükk. Kuus 533 mm torp. aparaati.
„K“	„	1919	2.170 2.810	107	23,5 10	10.000 1.400	Kolm 102 mm suurtükki. Kümme 533 mm torp. aparaati.
„U 1“	P.-Ameerika	1924	2.200 2.530	104	21,5 10	6.500 1.700	Üks 127 mm suurt.; kaks klp. Kuus 533 mm torp. aparaati.
„U 5“	„	1929	2.940 4.065	116	17 3	6.000 1.000	Kaks 152 mm suurt.; 2 klp. Kuus 533 mm torp. aparaati.
„I 63“	Jaapani . .	1929	1.725 2.150 (?)	101	21 9	6.000 1.800	Üks 120 mm suurt.; üks 76 mm õhuk. suurt.; 8 - 533 mm torp. ap.

Tabel nr. 3.

Tüüp	Riik	Ehitamise aasta	Vee-väljasure t'n vee peal vee all	Pikkus meetrites	Kiirus sõlmedes vee peal vee all	Mootorite võimsus HP vee peal vee all	Relvastus
„I“ 53-62 . .	Jaapani . .	1928	$\frac{1.675}{2.150}$	97,70	$\frac{21}{9}$ (?)	$\frac{6.000}{1.800}$ }	Kaks 120 mm suurtükki. Kuus 533 mm torp. aparati.
Poncelet . .	Prantsuse .	1929	$\frac{1.560}{2.080}$	92,30	$\frac{18}{10}$	$\frac{6.000}{2.000}$ }	Üks 100 mm suurt.; üks 37 mm õhuk. suurt.; kümme 550 mm t. a.
Humayta . .	Brasiilia .	1927	$\frac{1.400}{1.900}$	87	$\frac{18,5}{10}$	$\frac{4.500}{1.900}$ }	Üks 102 mm suurtük. Kuus 533 mm torp. aparati.
Perseus . . .	Inglise . .	1929	$\frac{1.600}{2.075}$	79,20	$\frac{16}{9}$	$\frac{2.700}{1.350}$ }	Neli 102 mm suurt.; kaks 37 mm õhuk. suurt.; kaheksa 533 mm t. a.
Hrabry . . .	Jugoslaavia	1927	$\frac{975}{1.164}$	71,60	$\frac{15,7}{10}$	$\frac{2.400}{1.600}$ }	Kaks 100 mm suurt.; kaks klp. Kuus 533 mm torp. aparati.
„C“	Hispaania .	1927	$\frac{915}{1.290}$	75,30	$\frac{16}{8,5}$	$\frac{2.000}{1.500}$ }	Üks 100 mm suurtük. Kuus 450 torp. aparati.
Santa Fé . .	Argentiina	1931	$\frac{780}{990}$	69,80	$\frac{17}{9}$	$\frac{3.000}{1.800}$ }	Üks 102 mm suurtük. Kuus 533 mm torp. aparati.

Tabel nr. 4.

Tüüp	Riik	Vee-väljasure t'n vee peal vee all	Pikkus meetrites	Kiirus sõlmedes vee peal vee all	Mootorite võimsus HP vee peal vee all	Relvastus
„Ro 29“ . . .	Jaapani . .	$\frac{665}{1.000}$	74,20	$\frac{17}{10}$	$\frac{2.600}{1.200}$ }	Üks 102 mm suurtük. Neli 533 mm torpedo aparati.
Swordfish . .	Inglise . .	$\frac{640}{?}$?	?	?	Üks 76 mm suurtük. Kuus 533 mm torpedo aparati.
Orphée . . .	Prantsuse .	$\frac{630}{800}$	64	$\frac{13,5}{9,5}$	$\frac{1.200}{1.000}$ }	Üks 75 mm suurtük, 3 kuulipild. Kaheksa 550 mm torpedo aparati.
Katsonis . .	Kreeka . .	$\frac{605}{770}$	63	$\frac{14}{9,5}$	$\frac{1.300}{1.000}$ }	Üks 112 mm suurt., 1 kuulipilduja. Kuus 533 mm torp. aparati.
Sirène	Prantsuse .	$\frac{600}{770}$	64	$\frac{14}{9,5}$	$\frac{1.200}{1.000}$ }	Üks 100 mm suurt., 3 kuulip. Seitse 550 mm torp. aparati.
„I“	Soome . . .	$\frac{450}{550}$?	?	?	?
„H“	Inglise . .	$\frac{450}{510}$	51,50	$\frac{13}{10}$	$\frac{480}{320}$ }	Neli 533 mm torp. aparati.

Tabel nr. 5.

Tüüp	Riik	Vee-väljasure t'n vee peal vee all	Pikkus meetrites	Kiirus sõlmedes vee peal vee all	Mootorite võimsus HP vee peal vee all	Relvastus
„U4“	Ameerika .	$\frac{2.940}{4.065}$	166	$\frac{15}{8}$	$\frac{5.600}{1.501}$ }	Kaks 152 mm suurt., neli 533 mm torp. apar., 60 miini, 1 lennuk.
Audryex u c 119 .	Prantsuse .	$\frac{1.300}{1.800}$	81,60	$\frac{13,5}{8,5}$	$\frac{2.400}{1.200}$ }	Üks 152 mm suurt., neli 533 mm torp. apar., 38 miini.
Idylk	Poola . . .	$\frac{980}{1.250}$	82	$\frac{14}{9}$	$\frac{1.801}{1.200}$ }	Üks 100 mm suurt., kuus 550 mm torp. apar., 40 miini.
Saphyr	Prantsuse .	$\frac{765}{925}$	66	$\frac{12}{9}$	$\frac{1.310}{1.001}$ }	Üks 75 mm suurt., neli 551 mm torp. apar.

sõja ajal „Holland'ilt“ Ameerikas Itaalia tarvis valmistatud 360-tonnilised allveelaevad tüüp „H“ jõudsid ilusasti üle ookeani Euroopasse. Lähedariistlemise allveelaevade tonnaaz harilikult kõigub 400—600, eranditega, mis on näidatud tabelis nr. 4.

Seda tüüpi laevu on ehitatud rohkesti Prantsusmaal. Üldse paistab, et lähedariistlemise allveelaevad on eriti kohased riikidele, mis on ümbritsetud kitsaste meredega, ning peaksid moodustama nende allveelaevastiku peamassi, selle tingimusega muidugi, et on veel kasutada teatav arv kaugeristlemise laevu iseseisvate ülesannete täitmiseks kaugel baasist.

Miinipanijad allveelaevad, millede ülesandeks on miinitõkete moodustamine merekitsustes ja strateegiliselt ning taktikaliselt tähtsates kohtades, esinevad täiesti omaette tüübina. Nende suurus oleneb pealevõetavate miinide arvust (ameerika „U4“ — 60, prantsuse „Saphir“ 32 ja „Callot“ 27 miini). Kiirus võrdlemisi väike ja relvastus tagasihoidlik. Tabelis nr. 5 on toodud andmeid sedatüüpi allveelaevade kohta.

Nagu selgub tabelist väga mitmesuguse veeväljasurve juures nende laevade kiirus on peaaegu ühesugune.

Summeerides kõike seda, mis toodud eelpool, peab veel kord konstateerima tõsi asja, et tänapäeva allveelaev ei saa olla offensiivseks võitlusevahendiks, kuna tema liikumiskiirus on selleks liialt väike, et jälitada vastast, eriti kui selles osas esinevad moodsad lahingulaevad. Sellevastu ta sobib suurepäraselt mitmesuguste defensiivsete ülesannete täitmiseks nagu: rannakaitses, väinade valvamiseks ja sadamate sulgemiseks vaenlase laevade sissetungi vastu. Siin ta võib anda maksimaalseid tulemusi.

*

Lõpetades selle lühida ülevaate, sünnib nagu iseendast küsimus, kas vajaksime ka meie allveelaevu? Vastus tohiks olla ainult jaatav, sest meie merejõud vajavad „värsket verd“. Loomulikult kerkiivad kohe esile rahalised kaalutlused; kuid siin ei tohiks ette tulla takistusi, kuna allveelaevad on võrdlemisi odavad ja nende ekspluateerimine ei nõua suuri kulusid. Kk.

Kaitseväe elu.

Õhukaitse aastapäeval.

Õhukaitse väeosade aastapäevad määrati kindlaks Kaitseministri poolt 1931. a. (ksk. nr. 250). Seega avanes võimalus pühitseda aastapäevi esmakordselt uutel tähtaegadel alles käesoleval aastal. Õhukaitse juhatus

pandi Kaitsevägede staabi I osakonna peale. Uue organisatsiooni maksmapanekul 01.07.1930. eraldati õhukaitse juhatus ja staap iseseisvaks asutiseks, Õhukaitse ülema kolonel Tombergi juhtimisel.

Õhukaitse väeosi aastapäeva paraadil.

ja staap pühitsesid oma neljandat aastapäeva 04.10., kuna õhukaitse juhatus loodi 04.10.28., kusjuures Õhukaitse ülema kohuste täitmise tehti ülesandeks Kaitseministri abile ja õhukaitse staabi kohused

Peale otsese vormeerimistöö võib Õhukaitse staap tagasi vaadata oma tagajärjekalale ja tulemusterikkale tegevusele väga mitmesugustel aladel.

A. I.

Lennubaas.

Lennubaas põlvneb vabadusesõjaaegseist lennuväe remonttöökodadest, mis asusid sadamatehastes, omab seega vanuse 01. 09. 19., ja pühitses käesoleval aastal oma 13. aasta-päeva.

Iseseisvaks väeosaks sai Lennubaas 01. 07. 30., õhukaitse praeguse organisatsiooni loomisel.

Lennubaasi ülesandeks on kõikide õhukaitse üksuste varustamine tehnilise varustusega, lennukite ja lennukite mootorite remont, lennumootorite ja lennukite osade valmistamine. Peale selle varustab ta majandusliselt mitut õhukaitse üksust. Eriti rohkesti tuleb Lennubaasil töötada lennu-tehnilise varustuse remondi ja korrashoiu alal. Iga lennuk, mis lahingüksuse tarvitada, on töökojast läbi käinud, kas kokku pandud, remonteeritud, järele aidatud või lennukõlvulikkuses kontrollitud kontrolllenduri poolt. Aviotöökojas on hea eduga valmistatud lennukite suuski, milliseid prooviks tellis isegi Poola lennuvägi; samuti valmistatakse oma tarviduseks ka propellereid. Töökoda on asunud ka lennukite ehitamisele. Käesoleva aasta suvel valmis esimene oma ehitatud treenerlennuk, mis omadustelt ja tugevuselt võrdne välismaistele; praegu on ehitusel õppelennukid, millede valmistamine oodata peatselt. Ei ole unustatud ka isikliku koosseisu kavakindlat väljaõpet. Lennuväljaõppe alal on Lennubaas töötanud edukalt, võttes osa mitmest üld- ja õhukaitse manöövrist ja osaliselt kaasa tehes suviseid laagriõppuseid. Samuti on tähelepanuväärt Kihnu hülgeküttide abistamine. Talvine ühendusepidamine ja postivedamine saarte ja mandri vahel on olnud lennusalga toimetada ning vahetevahel

vajab lennusalga abi ka Õhukaitse suurüksikväegrupp, eriti kui sooritab laskmisi lennuki järel veetava koti (manši) pihta. M.

Lennukool.

01. 09. s. a. pühitses Lennukool oma aastapäeva. Samal päeval peeti ka traditsioonilised lennuõistlused, milles Riigivanema karika võitis teiskordselt Lennukool.

Lennukool on mitmesuguste nimetuste all teotsenud üle 11 aasta, sellest iseseisva väeosana 01. 07. 30. Lennukool on seni välja lasknud lendureid 5, lendurvaatlejaid 3 ja aviomotoriste 7 lendu.

Lennukoolil on lennutehnilise väljaõppe ja maapealse väljaõppe jaoskonnad. Esimese juurde kuuluvad modernsete õppe- ja ülemineku-lennukitega tarvilisel määral varustatud lennusalgad. Maapealse väljaõppe jaoskonnal on rida erialadesse puutuvaid klasse, nagu mootorite, relvade, foto-, raadio-klassid, mis on organiseeritud võimaluse piires näitliku ja praktilise töömeetodi põhimõtetel.

Praegu töötab Lennukool reservväe täiendamiseks lendur- ja aviomotorist-allaohvitseridega. Töötavad kursused reservlendurõpilastele ja aviomotoristidele.

Kuna õhukaitse väeosade kaadriohvitseride ja allohvitseride järele nõudmine lähemas tulevikus osutub väikseks, siis Lennukool vähemalt lähemate aastate jooksul rahuldab arvatavasti peamiselt reservväe nõudeid. Tähendatud kursuste kõrval on Lennukoolil olnud perioodilisi õppetegevusi (Kõrgem Sõjakool, pataljoniülemate kursused, lendurvaatlejate täienduskursused j.m.). Rööbiti kooliõppusega on Lennukool olnud pioneriks koostöö aladel suurüksikväega ja teiste väeliikidega. H. J.

Reservväe ohvitseride kahepäevased kordamisõppused 2. üksikus jalaväepataljonis.

Lau- ja pühapäeval, 1. ja 2. okt., korraldati 2. jalaväe rügemendi reservväe ohvitseridele 2. üks. jalaväepataljonis kahepäevased kordamisõppused.

Kogumine algas 1. okt. kella 0800 paiku. Registreerimise järele tutvunesid ohvitserid pataljoni eluruumidega, millede vastu paljud tundsid suurt huvi, viibides neis esmakordselt. Ühtlasi näidati reservohvitseridele kätte nendele määratud mugavalt sisustatud eluruumid.

Varsti pärast seda pataljoni ülem major Saarsen tervitas lühikesega kõnega kogu rügemendi ülesrivistatud ohvitseri, märkides ära kokkukutsumise põhjusi, õppuste iseloomu ning soovides head edu töö kordaminekuks.

Kell 1030 saabus diviisi ülem kindral Reek, saadetuna staabiülemalt kol. Sauselgilt. Diviisi ülem tervitas reserviste, rõhutades oma lühikeses, hoogsas kõnes juhtkonna ettevalmistuse vajadust, kuna meie eestlased, kui väikerahvas, peame hoidma

iga võitlejat. Ühtlasi diviisi ülem tähendas, et käesolevate kahepäevaste õppuste üheks ja väga tähtsaks eesmärgiks on tutvustada reserviste nende tööga mobilisatsiooni korral ja värskendada ununenud sõjalisi teadmisi. Lõpuks kutsus diviisi ülem reserviste alalisele kontaktipidamisele oma emaväeosaga.

Sellele järgnesid õppused, kus major Soodla tutvustas reserviste meie praeguseaegse kaitsevägeorganisatsiooni iseloomuga ja mobilisatsiooni puutuvate küsimustega. Major Kuuse selgitas reservistidele tagavaraväeohvitseride arvestamise küsimust, tagavaraväeohvitseride väeosas ilmumise korda käsutusväe kokkukutsumisel ja mobilisatsiooni korral.

Pärast ühist lõunasööki, kus viibis ka diviisi juhatus, jätkus sama õppetöö gruppidega, kandes puhtpraktilist iseloomu.

Hiljem peeti ohvitseride ühine erakorraline üldkoosolek, kus harutati ka reservistide ja aktiivteenistuses olevate ohvitseride vahelist kontaktipidamise küsimust. Pataljoni ülem major Saarsen kriipsutas alla liikumise tähtsust, ühtlasi selgitades reservistide ülesandeid riigikaitse alal eraelus. Lõpuks kutsus ta neid üles end täiendama ka eraelus sõjaasjanduses. Reservistid otsustasid ühel häälel astuda pataljoni ohvitseride kogu toetajateks liikmeteks.

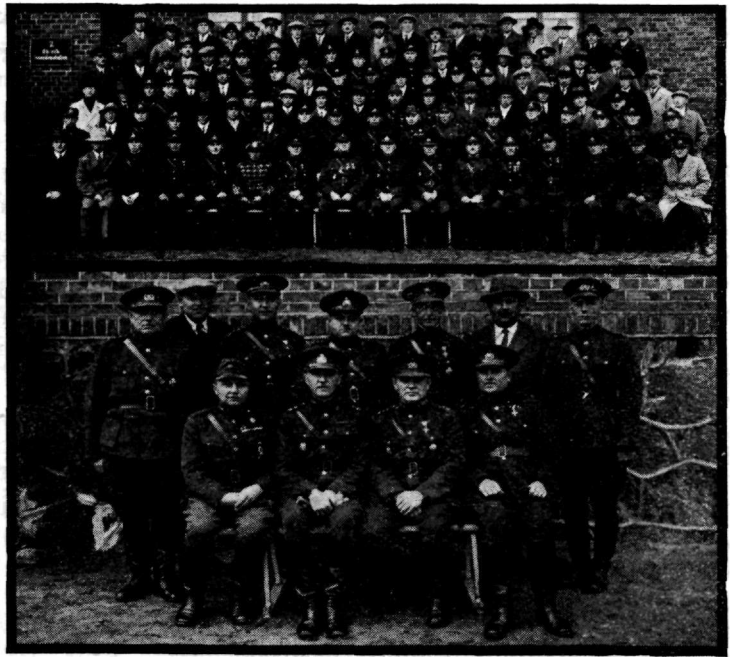
Teisel õppepäeval tutvustas kapten Pori reserviste meie praeguse sõjakirjanduse ja maksvate eeskirjade ja määrustikuga, ning andis juhiseid reservistidele iseseisvaks tööks tagavaraväes.

Samuti pakkus reservistidele palju huvi leitnant Lehtisalo ettekanne mobilisatsiooni tööde läbiviimisest.

Major Aks selgitas meil maksvaid taktikalisi põhialuseid, silmas pidades meie organisatsiooni ning meie jalaväe eeskirja II osa nõudeid.

Hiljem järgnesid ettekanded gaasi ja õhukaitsest, mida jälgiti suure huviga.

Peale ühist lõunasööki sõideti autodega maastikule taktikaliste ülesannete lahendamisele, kus igal rivijuhil tuli lahendada iseseisvalt omaette taktikaline ülesanne, kuna majandusemehed ja sanitaarpersonaal jäid koju oma erialalistele õppustele.

Ülal: 2. jalaväe rügemendi ohvitserid ühes diviisiülema ja taktikaliste õppuste juhiga 1. oktoobril 1932. All: Vabaduse sõjaaegsed 2. jalaväe rügemendi ohvitserid ühes pataljoni praeguse ülemaga major Saarseniga.

Kell 2000 oli korraldatud ühine õhtusöök lahkumise puhul, millest võttis osa diviisi ülem ja teisi kutsutud külalisi. Meeleolu koosviibimisel oli väga ülev. Tihti kostis võimas isamaaline laul. Vesteldi möödunud tööst, harutati edaspidiseid kokkutuleku võimalusi j.n.e.

Diviisi ülem oma lühikeses kõnes tänas reserviste tehtud töö eest, luges õppusi väga hästi korda läinuks ja soovitas tihedamini liituda oma emaväeosaga, soovides õnne eraelus.

Lõpuks pataljoni ülem major Saarsen palus reserviste tihedamini külastama pataljoni, rõhutades ühteliitumise hädavajalikkust. Lõpuks lauldi ühiselt „Eestimaa, mu isamaa“, mis kõlas võimsalt saadetuna orkestrilt.

Kokkuvõttes peab tähendama, et reservistide kordamisõppuste edukaks läbiviimiseks oli pataljonilt tehtud kõik, mis seis tema võimuses. Õppuste jaoks oli sisse seatud rida korralikke õpperuume ja elamiseks mugavad ühiseluruumid, kus magasid ühes reservistidega ka aktiivteenistuses olevad ohvitserid, missugune asjaolu võimaldas lühikese aja jooksul õppida üksteist tundma.

Ohvitseride Keskkogu tegevusest.

Ohvitseride Keskkogu juhatusel poolt möödunud talvel korraldatud ühiskondlike teaduste loengute tsükl (kõnekunsti kursus) sai elava osavõtu osaliseks. Kursuse kevadsemestri lõppedes, avaldati üksmeelselt soovi loengute korraldamiseks ka tulevikus. Sooviavalduse kohaselt otsustas juhatus kursust jätkata. Kursuse juhatajaks paluti major J. Kasak, kes ühtlasi on kursuste korraldava toimkonna esimeheks. Korraldava toimkonda kuuluvad: kolonel Junkur, kol. ltn. Normann, majorid Taalder ja Tomson.

Asudes kursuse jätkamisele, oli korraldava toimkonna püüdeks teha loengud mitmekesisemaks ning tuua kursuse töösse rohkem elavust. Erilist rõhku on pandud praktilistele töödele, milliseid kavatakse korraldada võimalikult 2 tundi päevas.

Korraldava toimkonna poolt kokkuseadud kavas on eeloleval talvel ette nähtud loengud järgmistest ainetest:

- 1) Välispoliitika;
- 2) Fašism, rahvuslus ja diktatuur;
- 3) Majandus;
- 4) Massipsühholoogia;
- 5) Dialektika;
- 6) Ajakirjandus ja reportaaž;
- 7) Erakonnad;
- 8) Poliitiline kuritegevus Eestis;
- 9) Häälamine ja deklamatsioon ühes praktiliste harjutustega;

10) Kõnede ja vaieluste harjutamine.

Loenguid ja harjutusi peetakse kesknädalal 3 tundi.

Kursuse algus on kesknädalal, 26. oktoobril kell 1830 Keskkogu kasiinos.

Kuna käesoleval semestril eelregistreerimist ei ole, palutakse kõiki kursusest osa võtta soovijaid, Keskkogu tegevliikmeid, ilmuda otsekohe loengutele. Kõigi osavõtjate kindel ilmumine on tarvilik kuulajakonna gruppidesse jaotamise otstarbel praktiliste harjutuste jaoks.

A. L'arg.

Välisriikide kõrgemate sõjaväe õppeasutiste lõpetajaid ohvitseri.

Kolonelleitnant A. Normak (kaitseväe esindaja Pariisis) lõpetas 1. augustiks Prantsuse Kõrgema Sõjakooli edukalt, kuna neil päevil jõudis Poolast tagasi major E. Ein, kes lõpetas väga heade tagajärgedega (teisesena) Varssavi Intendandi Akadeemia. Major E. Ein oma lõputöös kaitses väitekirja teemal: „Lammaste arendamine Poolas riiklikult ja riigikaitse seisukohast vaadatuna“. Kooli lõpetamise puhul annetati temale Akadeemia rinnamärk.

Mõlemad lõpetajad jätkavad teenistust oma endistel ametikohtadel. Kol. Normak Pariisis kaitseväe esindajana ja major Ein varustuse valitsuses. Viimane hakkab pidama loenguid ka meie kaitseväe majandusekursustel.

A.

Kaitseväe tähtsus rahva kehalises kasvatuses. *)

Juhan Pillikse.

4.

Kuidas teostada kõike seda, millest räägitud eespool? Peab ju igal mõttel olema vorm, vastasel korral jookseb tuulde kogu mõte. Kuidas ratsionaliseerida meie kaitseväe kehalist kasvatustööd nii, et ta oleks laiajoonelisem ja kaugemaleulatavam kaitseväe piiridest?

On selge, et praeguse kehaliskasvatusega ei suudeta seda teha kuigi intensiivselt. Märkisime küll, et kaitsevägi on juba avaldanud küllaltki suurt mõju rahva sportli-

kus organiseerimises, kuid see mõju on olnud seni veel väike selle kõrval, mis ta võiks olla.

Et töö intensiivsemaks muutuks, selleks on tingimata tarvilik, et kehaliskasvatuse tundide läbiviimine peaks olema jäetud asjatundjate ja võimalikult ohvitseride hooldeks, kel on huvi asja vastu ja kes evivad kehaliskasvatuse õpetamiseks enamvähem rahuldavaid pedagoogilisi kogemusi.

Kehaline kasvatus peab andma igale sõdurile algatusevõimet, peab olema elav nagu moodne sport ise oma mitmepalguses. Ennekõike aga tuleb viia kaitsevärke sisse võistlus, selle sõna parimas mõttes.

*) Vt. „Sõdur“ nr. 35/36 s. a.

Võistlust on vaja palju, palju enam, kui seda on seni, mil sõdurid vahest aastas kord või kaks saavad esineda kaitseväeosa või suurema üksuse esivõistlustel. Sealgi on koos vaid paremad, need, kes juba enne kaitseväeteenistusse tulekut on väljapaistavad sportlased. Teistele ei jää üle midagi. Nad ei saa võistelda, sest oma tasemelt nad ei küüni teiste paremateni. Ometi kasvatab sportlast vaid võistlus. Sellepärast tuleb panna võistlusesüsteemi maksma ka kõige väiksemates üksustes. Võistelgu jaod jagudega, rühmad rühmadega, kompanid kompanitega. Väikeses ulatuses võistlusi tehtagu kas või iga tund. Pidagem meeles, et ainult võistlus on see, mis sunnib noormeest sportina ja harjutama. Ei ühegi sundkavaga ei suudeta saada nii häid tagajärgi sportlikul alal kui vaba võistlusega.

See meetod, oma enda algatusega sundida kasvavaid kodanikke hoolitsema selle eest, et nad areneks füüsiliselt, ongi juba tarvitusel kõigis moodsais sportliku kasvatusesüsteemides. Vaadelgem, milliseid hiiglasuuri edusamme on teinud pärast sõjane Saksa, pärast sõjane Itaalia. Nende maade sport on mingisuguse viiekuue viimase aastaga tõusnud võrratult kõrgele tasemele. Kõik see edu baseerub vabal võistlusel, mis on juhitud asjatundlikult.

Tegeliku sporditöö kõrval püütagu kehaliskasvatuse ja kas või ka kultuuriselgitusetöö tundides anda sõdureile puhta spordipedagoogilisi ja seltskondliku töö näpunäiteid. Ei ole võimatu ka sisse seada päris korrapärane spordikursuste süsteem, mille alla kuuluksid ajateenijad oma teenistuse viimasel poolaastal või kolmel neljal kuul. Sarnast miniatüürset spordiinstruktorigi kursust on võimalik edukalt viia läbi ka ainult sellel ajal, mis on ametlikult nähtud ette kehalise kasvatuses jaoks. Nii ei tekitaks sportlik selgitusetöö kaitseväes mingisuguseid ajasega majanduslikke lisakulusid. Suurt edu võib saavutada ka veel pisikeste soodustustega parematele kaitseväelastele, mis kaitseväes eriti ergutava tähtsuse evivad. Ka ei ole võimatu anda selliste väikeste spordikursuste lõpetajatele mingi tunnistus või tõendis tehtud

töö kohta, mis kaitseväelase-sportlase enesetunnet kahtlemata tõsta aitab ja teda tiivustab oma kaitseväes omandatud sportlikke teadmisi eraelus mitte vaka all hoidma.

Need viimased read on mõeldud pigem vihjeteks, kui konkreetseteks ettepanekuteks. Kuidas viia läbi seda, et kehaliskasvatuse töö kaitseväes muutuks ratsionaalsemaks ja kasulikumaks meie rahva üldise kehakultuurilise taseme tõstmisel, selle praktiliste ja tehniliste üksikasjade väljatöötamine peaks jääma asjast huvitatud kaitsevää spordijuhtide hooleks. Olen püüdnud siinkohal anda ainult üksikuid mõtteid, mõtteid, mis meie spordijuhtid tihtigi on avaldanud ja mis nende teostumise puhul kindlasti oleks edasiviivaks jõuks rahva kehalise tubliduse tõstmisel. Just kaitsevägi, kel kõige suuremad võimalused nende teostamiseks, peaks olema esimene, kes paneb käed külge. Kaitsevägi saab koolidest tarvilist, üldhariduslikult küllaltki hästi ettevalmistatud materjali, on vaja vaid sellele materjalile anda lihvi, mis muudaks ta amorfsest massist teadlikuks kristallideks. Tarbetu on jääda ootama paremaid majanduslikke ja muid võimalusi, vaja on vaid olemasolevaid võimalusi kasutada ära maksimaalselt. Ja need olemasolevad võimalused on küllaltki avarad selleks, et tööd teostada selles ulatuses, et ta juba lähemal ajal head vilja hakkaks kandma.

Käesolevate ridade autor jääb lootma, et siinkohal avaldatud mõtted meie kaitsevää spordijuhtide hulgas väärilist vastuakaja leiavad, sest mis on kaitsevägi ja mis on rahvas? Vahet ei tohiks siin olla mingisugust, sest kõik, mis meie teeme head ja positiivset, on meie rahvale, ja see rahvas annab selle kõik kord protsentidega tagasi.

*

Toimetusele: Autor väidab omas artiklis: „Kaitseväest vabanenud kodanik peab olema suuteline väiksema või ka suuremakaliibrilise spordiinstruktorigi kohuseid täitma.“ See eesmärk on väga kaugeulatusega. Toimet. näeks heameelega, et kaitsevää tegelikke rivijuhte selles asjas sõna võtaks, selgitades kui võrra see eesmärk on taotletav neis oludes, milliseis praegu teostatud kaitsevää kasvatus- ja väljaõppe töö.

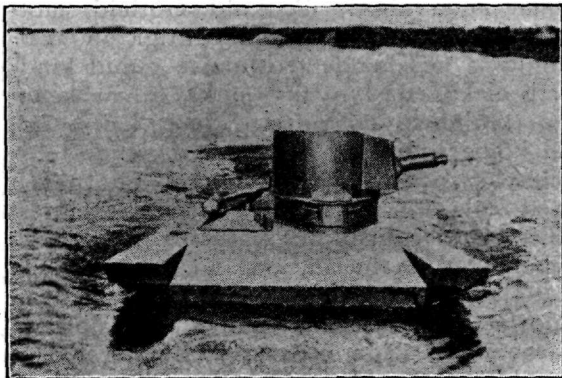
Toim.

Sõjatehnika alalt.

Ujuv-kuivamaa tank.

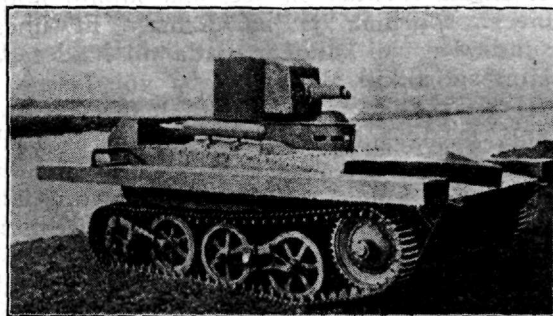
Ujuv-kuivamaa tank „Carden Loyd“ kaal on 2,75 tonni, laius 2,05 m, pikkus 3,90 m, kõrgus 1,80 m, kiirus kuival maal 65 km tunnis, vees 11 km tunnis, sõit kallakul 1:3 — 10 km; vabalt võib sõita 30° kallakul, kuna lähemat maad ka 45° all; kraave ületab kuni 1,50 m; püstakistusi ületab kuni 0,50 m, külge- ja tagasoomuse paksus 7 mm, esisoomus 9 mm, meeskond 2 inimest.

Tehes 1080 m minutis või 180,5 m sekundis, oleks tank ainult 0,83 sek. tabava otsetule ja 1,13 sek. külje otsetule piirkonnas. Näiteks, kui vaenlase kuulipilduja annab 600 lasku minutis ehk 10 lasku sekundis — tulistab ta ohtlikult sekundis otse vastu 8,3 lasuga ja küljelt 13,3 lasku 3,7 m² märgi pihta.

Vees liikumisel on ohtlikke laske võrdeliselt kiirusega rohkem, kuid selle vastu märgi pindala väiksem, sest vees on ta maksimaalne kõrgus 1 m ja pikkus 3 m, kuna laius jääb samaks.

Kõige ohtlikum sellele tankile on aeg vette

Ujuv-kuivamaa Tank.

Vees sõitmiseks omab propelleri ja tüüri, ulatab veest välja ainult osa esimesest otsast ja soomustorn kuulipildujaga. Läbitöötanud gaasid juhitakse välja ülespoole. Kere välised ühendused on veekindlad ja elastsed.

Katsed, tehtud Temsel, andsid häid tagajärgi. Tank on võrratu tegutsemisel veega üleujutatud maastikul, jõgede piirkonnas, haaramisel ja manööverdamisel seljataguses.

laskumisel ja sealt väljumisel, kus on kiirus vaid 10 km/tund.

Arusaadav, et seda tanki ei saa võtta kuivamaa ja vee lahingulaevana, sest liikumine jõel ja lahtisel merel on tehnikas kaks väga suure vahega iseasja, nagu seda kriipsutab alla inglise sõjateaduse häälekandja „The Journal of the Royal United Service Institution“ 1931. a. novembrikuu väljaande lhk. 812. K. U.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Boliivia—Paraguay sõjaline kokkupõrge.

Sõda politika abinõuna ei peaks enam ametlikult leidma aset rahvastevahelises elus. Eriti pärast Kelloggi-pakti alla kirjutamist, millega riigid sõjast kui politika abinõust pühalikult tõotasid loobuda. Boliivia ja Paraguay sõjaline kokkupõrge sellest seisukohast on järjekordseks üllatuseks patsifistlikult mõelda püüdvale maailmale. Teated ei tule ainult väikestest tulevahetest, vaid kestvatest lahingutest, nagu need omased tegevusele avalikus sõjas. Teatud „ajamärgiks“ on vaid nähe, et sõjategevus siin, nagu Kauges-Idaski, käib siiski ilma ametliku sõjakuulutusega. Tekkinud seisus

korda üks pool lihtsalt nimetab rahvusvaheliselt õigustatud surveabinõude kasutamiseks, teine — enesekaitseks.

Boliivia ja Paraguay, mõlemad nad on väikeriigid L. Ameerika üldises riikideperes. Sõjaliselt seisukohalt Boliiviat ja Paraguayd peab lugema väikeriikideks ka euroopaoludega võrreldes, sest kuigi Paraguay oma territooriumi suuruselt (458.000 km²) ligikaudu võrdub Saksamaaga, Boliivia (1.330.000 km²) aga selle ületab ligi kolmekordselt — mõlemad nad on väikesed oma elanikkonna arvult. Viimastel andmetel, võttes ümmargusi arvused, elanikke on: Bo-

liivias — 3.000.000, Paraguays — 900.000. Seda arvestades, ei ole huvitusega peatuda Boliivia-Paraguay kokkupõrkel vähe üksikasjalisemalt, kusjuures meid huvitavateks küsimusteks on, esiteks, kokkupõrke algatamine ja selle põhjused, teiseks — sõjategevuse käik iseendast ja, lõppeks — Rahvasteliidu tegevus selle järjekordse sõjalise akti likvideerimisel, kuna nii hästi Boliivia kui Paraguay on Rahvasteliidu liikmed.

*

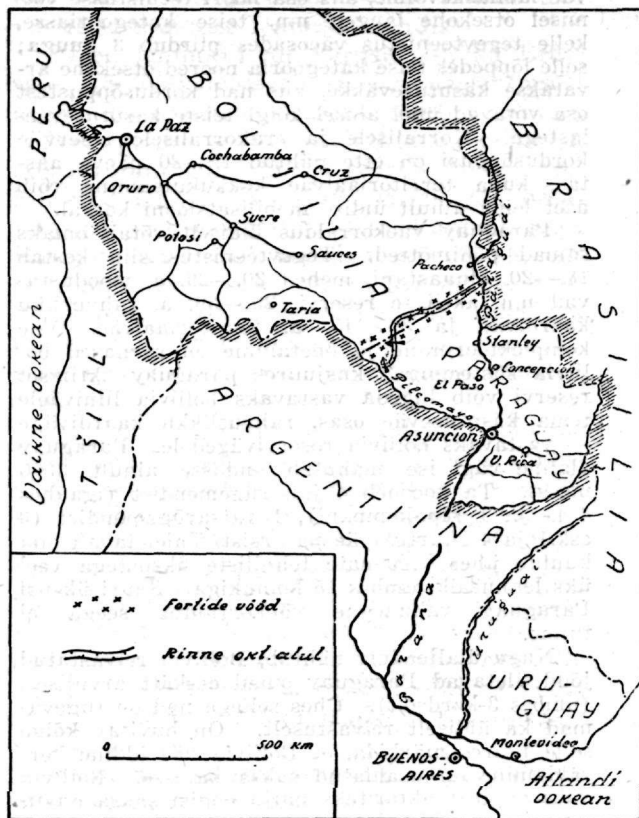
Sõjategevuse faktiline algus Boliivia ja Paraguay praeguses kokkupõrkes on jäänud õieti selgusetuks, tänu pooltelt avaldatud üksteisele vasturääkivatele andmetele.

Boliivia esimeses sõjategevuse algust märkivas teadaandes Rahvasteliidule 21. juulist s. a. öeldakse, et samal ajal kui Boliivia ja Paraguay vahel olid käimas läbirääkimised mitte-kallale tungi lepingu sõlmimiseks, 500 meheline paraguay sõdurite salk on 15. juulil atakeerinud piiräärset boliivia forti Santa-Cruz. Mõni päev hiljem samasse saabunud Paraguay valitsuse teadaandes aga väidetakse, et ühe fordi ründamine tähendatud ajal on küll aset leidnud, ent küsimuse all olev fort ei ole boliivia Santa-Cruz, vaid paraguay fort Carlos-Antonio-Perez, mille 15. juulil vallutasid boliivlased; paraguay väed pole teinud midagi muud kui oma fordi tagasi võtnud 19. juulil. Samas tähendatakse, et konflikti tõeliseks põhjuseks olevat Boliivia liigne huvi Paraguay ühe osa territooriumi, n.n. Chaco-Boreali piirkonna vastu, millega tulevat seletada ka nähet, et Boliivia seni on keeldunud alla kirjutamast vastastikusele mitte-kallale tungi lepingule, kuigi läbirääkimisi peetakse juba aastaid.

Peab tähendama, et kui sõjasüüdlase kindlaksmääramine nende teadaannete kohaselt iseenest võib olla vaieldav, Paraguay viibe Boliivia agressiivsusele küsimuse lähemal vaatlemisel leiab kinnitust.

Boliivia rõhutab viimasel ajal ükka sagedamini, kuivõrt tähtis olevat igale riigile omada oma väljapääsu merele. Oma viimase õnnetu sõja tulemusena, mida ta ühes Peruga pidas 1882. a. Tšiili vastu, Boliivia kaotas ühes Antofagasta sadamaga Vaikse ookeani rannikul ka väljapääsu Vaiksele ookeanile üldse. Siitsaadik pole lakanud uue väljapääsu otsimine. Kuna väljavaated Vaikse ookeani juurde tagasipääsemiseks puuduvad, püüab Boliivia uut väljapääsu avastada teises suunas, Paraguay jõge kaudu Atlandi ookeanile. Selle toetamise eesmärgiga on arendatud ka teatud sõjalist platsdarmi Paraguay piiril suurejoonelise fortide-süsteemi näol. Teiseks, kuna Boliivia oma kagupoolne raioon, tuntud Grand-Chaco nime all, seni on kujutanud pea inimtühja maaala, siis viimastel aastatel on väga intensiivselt asutud tema asustamisele, kusjuures asustamistsentrumitena kasutatakse samasid forte.

Paraguay vastutulek Boliivia soovidele tähendaks võrdlemisi suure osa tema territooriumi loovutamist Boliiviale. Kuna Chaco-Boreali pealegi omab suure tähtsuse temas peituvatelt loodusvaradelt, mis siin esindatud rikkalikud petrooleumi-allikate näol, siis Paraguay on sunnitud energiliselt vastu astuma Boliivia kavatsustele. Igaks juhuks ta seejuures on omaltki

poolt püstitanud ähvardatava piiri raiooni rea kindlustusi üksikute fortide näol.

Ühenduses nende tegevustega poolte vahukord on pivev aastaid. Avalikult Boliivia-Paraguay sõda juba 1928. a. ähvardas kerkida päevakorrale. Rahvasteliidu toekordsel energilisel vahele-astumisel tüli siiski suudeti lämmatada, andes küsimuse vahekohtu lahendada. Nagu näha, on asi küll jäänud soiku mõneks aastaks, tüli põhjus aga siiski jäänud kõrvaldamata, mispärast vastased uuesti on haaranud relvad.

Mis kõige selle juures eraldi puutub poolte vahukorda nende relvastatud jõudude seisukohast, siis vastav võrdlus näitab, et Boliivia olukord on tunduvalt parem Paraguay omast.

Boliivia rahuaegne sõjavägi mahutab endasse 12 jal. rügementi ja 2 pataljoni (pataljoni 3 l. ja 1 klp.-kompani), 6 ratsarügementi ja 4 eskadroni, 2 välja- ja 4 mäesuurtükiväe rügementi ja 2 patareid, 2 lennuväe eskadrilli (30 lennukiga) ja vähemal määral mitmesuguseid tehnilisi osi, mis kõik koondatud 6 diviisi. Alalise väe üldine suurus on 8000 meest. Väeteenistus on rajatud sundteenistuse põhimõttele. Teenistusekohustuse alla kuuluvad kõik meeskodanikud 19. kuni 49. eluaastani. Aastakäikude järele mehed 19.—25. a. moodustavad n.n. liiniväe, 25.—32. a. korralise reservi, 32.—40. a. erakorralise reservi ja 40.—49. a. territoriaalväe. Liinivägi omakorda jaotub alaliseks ja käsutuse väeks. Tegevteenistus alalises väes kestab 2 aastat, millele järgneb arvamine käsutuseväkke kuni liiniväe arvel seismise lõpuni. Käsutuseväelastele on ette nähtud õppusi iga aasta 1 kuu. Kuna iga-aastane noortekontingent aga tegelikult on suurem kui alalise

väe läbilaskevõime, siis osa noori teenistusse võtmisel otsekohe langeb n.n. teise kategooriasse, kelle tegevteenistus väeosades piirneb 3 kuuga; selle lõppedes teise kategooria noored otsekohe arvatakse käsutuseväkke, kus nad kordusõppustest osa võtavad ühel alusel kõigi teiste käsutuseväelastega. Korraldajale ja erakorralisele reservile kordusõppusi on ette nähtud 12—20 päeva aastas, kuna territoriaalväe kokkukutsumine võib aset leida ainult üldise mobilisatsiooni korral.

Paraguay väekorraldus üldiselt võtab omaks samad põhimõtted. Tegevteenistus siin kestab 18.—20. eluaastani, mehed 20.—29. a. moodustavad n.n. aktiivse reservi, 29.—39. a. rahvusliku kaardiväe ja 39.—45. a. territoriaalväe. Väe komplekteerimine ja õpetamine on sarnased boliviia süsteemiga, kusjuures paraguay aktiivset reservi võib lugeda vastavaks boliviia liiniväele tema käsutuseväe osas, rahvuslikku kaardiväge — vastavaks boliviia reservivägedele. Paraguay alaline vägi ise mahutab endasse ainult 3000 meest. Ta koosneb 4 jal. rügemendist (igäühes 4 l. ja 1 klp.-kompani), 1 ratsarügemendist (3 esk.) ja 4 suurtükiväe patareist. Täiendavalt siia kuulub ühes vähemate tehniliste üksustega veel üks lennuskvadron, umbes 15 lennukiga. Suuri üksusi Paraguay rahuajaks väekorraldus seega ei tunne.

Nagu ülaltoodust nähtub, Boliviia relvastatud jõud ületavad Paraguay omad eeskätt arvuliselt (umbes 3-kordselt). Ühes sellega nad on tugevamad ka üldiselt relvastuselt. On huvitav kõige selle juures märkida, et Boliviia väe üldine korraldamine on usaldatud saksa kätte. Boliviia väes on instruktoriteks palju endisi saksa ohvitserid, ka väe ülemjuhatajaks on sakslane — kindral Hans Kundt, üks maailmasõjaegseid kindral Ludendorff'i kaastöölisi.¹⁾ See nähe ilmselt tõendab, et Boliviia oma väe organiseerimisele ja ettevalmistamisele osutab erakordset tähelepanu.

Kuna nii Boliviia kui Paraguay alalise väe suurus on liiga väike tõsisemate aktsioonide arendamiseks, siis on endastmõistetav, et vaenulise tegevuse alates pooled kohe pidid algama ka vägede mobiliseerimisega. Ühenduses sellega sõjategevuse senine käik iseenesest on kujunenud järgniselt.

Kohe sõjategevuse alul ettevõetud löögiga, mis taotles olla sissejuhatuseks suurejoonelisele pealetungile piki Pilcomayo jõe suunda, boliviilastel läks korda vallutada kolm paraguay forti — Boqueron, Corrales ja Toledo. Need langesid juba augustikuu esimestel päevadel, kusjuures suurt osa mängis boliviia lennukivägi. Seda esialgset edu boliviilastel siiski ei läinud korda täielisemalt ära kasutada. Eduarendamisest Paraguay sisemaale ei tulnud paraguay vägede visa vastupanu tõttu midagi välja. Pealegi selgus, et paraguay vägede mobiliseerimine sündis võrratult kiiremini kui boliviilased seda olid arvestanud. Olukord kujunes isegi selliseks, et juba augustikuu keskpaigas paraguaylased võisid oma korda pealetungile üle minna.

Paraguaylaste vastupealetungi tulemused isenesest on seni siiski jäänud üsna piiratuks. Alul kohe Pilcomayo jõe raioonis paraguaylastel läks korda sissetunginud vastase edasitungimine

¹⁾ Olgu tähendatud, et ka kapten Röhmer, praegune Hitleri rünnakusalkade staabiülema Saksamaal, on pikemat aega elanud Boliviias, olles tegev selle väe korraldamise alal.

panna seisma ja teda isegi vähe tagasi suruda. Vallutatud fordid jäid siiski boliviilaste kätte, kuigi paraguaylastel ühte neist — Boqueroni — õnnestus ümber piirata. Ainult kaugemal põhja pool tegevus osutus edukamaks, kusjuures paraguaylased vallutasid boliviia forti Caraya. Sellega rauges ka paraguaylaste vastupealetungi esimene hoog. Siit saadik kannavad võitlused enam-vähem tasavägist iseloomu. Kui uskuda viimaseid teateid olukorrast, siis näib kehvade võitluste tulemus siiski paraguaylastele edukam olevat, kuna oktoobrikuu aluks neil on korda läinud kaks oma endist forti — Boqueroni ja Toledo — tagasi võtta. Ühenduses sellega muutub ikka tõenäolisemaks, et poolte tüli lahendamise relvade abil peatselt likvideerub, sest Boliviia rünnakute nurjudes ilma loodetud kasu toomata praegune status quo paratamatult jääb maksma. Pikaajaline sõjategevus aga enam ei või olla Boliviia huvides, sest see võiks viia teda mitmesuguste poliitiliste komplikatsioonideni teiste riikide ja Rahvasteliiduga, kuna juba sõjategevuse algatamise motiveerimine on osutunud mitte küllalt paika pidavaks.

Lõppeks, mis puutub Rahvasteliidu tegevust kõnesoleva tüli likvideerimisel, siis peab tähendama, et ta ei ole pannud seni küsimuses midagi nimetamisväärtset toime. Rahvasteliidu nõukogu on asjast informeeritud algusest peale. Ta „konstateerib“, et paljud ameerika neutraalsed riigid teevad kõik, et sõjategevust seisma panna, ta kinnitab, et ta jälgib neid pingutusi kõige suurema sümpaatiaga. Omalt poolt ta ei lakka pooltele saatmast üleskutsed relvade mahapanemiseks ja sõjategevuse lõpetamiseks. Ometi on sõjategevus siiski kestnud juba 3 kuud, ilma et need üleskutsed soovitud tagajärgi oleksid andnud. On selge, et üleskutsel on vähe väärtust kui nende taga ei seisa kindlakujuline ja reaalne jõud korraldajateks — jõud, mida Rahvasteliit just ei oma.

Kõiki Boliviia ja Paraguay kokkupõrkega seotud küsimusi lõppeks lühidalt kokku võttes, peame järeldama, et vaatamata üldistele patsifistlikkudele tendentsidele tänapäeva maailma mõtetes, ükski riik siiski ei või kindel olla oma iseolemises, muidu kui ta seda ei taga kindla enesekaitsega. Sõda võidakse provotseerida ootamatult ja sihilikkudel motiividel. Rahvasteliidu abi kallaletungi ohvriks langenud riigile ei täida temale pandud lootusi, sest tal puudub küllaldane võim puhkenud sõjategevuse mõjutamiseks soovitavas suunas. Oleks liigne rõhutada, et see kõik eriti väike riike nende iseolemise küsimustes suurendatud tähelepanule manitseb. A. K.

Ühest „propagandalennukist“.

Pariisis ja Brüsselis paari suurema kaubamaja katusel on käesoleval suvel avatud omapärased „lennukoolid“, mille eesmärgiks on lennukasjanduse propageerimine laiemates hulkades, eriti aga huvi äratamine lenduri kutse vastu noorsoos.

Nende kaubamajade katustele on toodud üheistmeline spordilennuk, milles igaüks täiesti hädaohuta teatud määraneni võib katsetada oma võimisi lennuki juhtimisel.

Välimuselt kõigiti moodne väike spordilennuk on varustatud 6—7-jõulise mootoriga. Ühes punktis, ja just lenduri istme all, on lennuk kinnitatud vertikaalsele teljele, mis omakord toetub harilikule lennuki teljeliikule selle väikese vahega, et mõlemad lennuki rattad on alla pandud „ninad sissepoole“, — kui nii tohiks seda väljendada, — selleks, et siis lõppresultaadis lennuki kinnitusteljele võimaldada teha tiirusid umbes 4—5 m läbimõõduga ringil.

Telliku küljes on eriline lisaraam (kolmannuk), mis lõpeb „sabakarguga“ ringi keskpunktis. Sellest peaks selguma, et lennuki tellik on põrandaga ühendatud sabakarku kujutatavas punktis ning toetudes ratastele kannab lennukit eelpool nimetatud toetuspunktis lenduri istme all. Terve see süsteem on tasakaalus sääraselt, et värske lenduri kandidaat harilikkuude tüüride abil suudab ära proovida mõningaid muljeid lennuki juhi istmel olemisest, tehes pöördeid kuni 45° kallakuga ning planeerides või tõustes umbes 30° nurga all.

Lisage sellele juurde, et mootor kogu harjutuse ajal väikse propelleriga hoiab alaliselt küllaldase „kiiruse“ või tuule, mis sunnib vastavaid tüüre täpsalt kuulama lenduri sõna. Seega on võimalik saada võrdlemisi täiuslikke muljeid sellest, kuidas lennuki

juhi vähem kui käeliigutus esile kutsub ühe või teise muutuse lennuki asendis.

Need lennukid nii Pariisis kui ka Brüsselis käesoleval suvel on lennuasjandusest huvitatud noortele suureks tõmbenumbriks ja lennuki proovijatest pole kunagi puudust. Aerodroomi või lennuplatvormi ümber on kohviku laud hea ilmaga järjekorda ootajaid ja pealtvaatajaid alati kubinal täis. Kasu on ka kohvikulaudades istujatele sellest lennukist, sest ta loob enda ümber alati kerge tuule, mida siinsete palavate ilmadega nii väga tarvis ja mida enam pole vaja otsida just Eiffeli torni kolmandalt platvormilt.

5-minutiline lennuproov pole just kallis, Brüsselis maksab see lõbu 5 Belgia franki (Eesti rahas 53 senti). Kaubamaja, kes sellega teeb omale suurt reklaami ning loomulikult suurendab ka oma kaupade läbikäiku nii terrassi kohvikus kui ka allpool olevatel kordadel, on siiski loobunud sellest sissetulekust. Ta maksab terve sissetuleku Aeroklubi kassale vigastatud lendurite heaks. Juba see kena otsus näitab, kui võrd suuremeelselt siin lennuasjandust propageerida aidatakse.

Kuna ka Tallinn juba on asunud suurte pilvelõhkujate ehitamise ajajärku, siis kerakib küsimus, kas ka meil Eestis ei leiduks ettevõtlikke ärimehi, kes säärase lennuki abil ühtlasi ei tahaks teha head propagandat meie noorele õhuasjandusele.

Brüsselis, 26. sept. 1932.

A. N.

Sõjakirjandust.

LÄTI.

LATVIJAS KAREIVIS
Nr. 222 — 1932. a.

Uued määrused ohvitseride õpusteks Lätis. Hiljuti pandi Lätis maksma uued määrused ohvitseride õppuste korraldamiseks. Uued määrused jagunevad kolme ossa: 1) ohvitseride õppuste korraldamine; 2) praktiliste tööde organiseerimine, harjutused kaardil, sõjamängud, kaadri harjutused maastikul ja kaadri manöövrid; 3) taktikalised väliõppused väeüksustega ja manöövrid; juhtnöörid vahekohtunikele; juhtnöörid tulemoodustamiseks; tabelid mitmesuguste väeliikide tegevuse hindamiseks. Need määrused sisaldavad hulga meetodilisi näpunäiteid õppuste ettevalmistamiseks, organiseerimiseks ja läbiviimiseks. Eripeatükis on nähtud ette sõjamängude korraldamine lennuväs ja teistes eriväeosades. Edasi leiduvad juhtnöörid sõjamängude korraldamiseks mitmesugustes teenistustes. Vahekohtu alal on pandud maksma uus süsteem. Uue korra järgi manöövri tegevusejoon, arvesse võttes tegevuse intensiivsust, jaotatakse vahekohturibadeks. Iga

riba jaoks määratakse üks vanem vahekohtunik, ühiselt mõlemate poolte jaoks. Tema tegevusraioon hargneb sügavuti rinde mõlematele pooltele, vastavalt manöövri käigule. Seega vahekohtunikele on antud väga vastutusrikkad ülesanded ja nad on pandud olukorda, kus ei või jääda passiivseteks. Teatud mõlemate poolte tegevuse kohta kogunevad rinderiba vanema vahekohtuniku kätte, kellelt nõutakse olukorra viibimata hinnangut. Ühtlasi on kiirendatud teadete kogumine poolte tegevuse kohta, mis vana korra juures õige palju aega nõudis.

Tulemoodustamise määrustes antakse juhatusi mitmesuguste tulemoodustamisviiside käsitlemiseks, nii taktikalistel õppustel, kui ka manöövritel. Samuti uutest määrustes on nähtud ette juhtnöörid maastiku gaasiohtlikkuse muutmiseks ja tulemoodustamiseks lennukite vastu ning lennukitelt.

Ausamba avamine Läti pinnal langenud leedulastele.

Kuramaal, Illuksti maakonna, Červonka kalmistul, mis asub Leedu piiri lähedal, avati 2. ok-

toobril s. a. nägus mälestusesammas Vabaduse-sõjas Läti pinnal langenud leedulasil. Mälestusesamba avamine toimus suure pidulikkusega. Leedust oli sõitnud kohale arvukas esindus peastaabi ülema kindral Kubiliunasa'ega eesotsas. Läti poolt võttis avamispidustustest osa vägede juhataja kindral Penikis koos peastaabi ülema kindral Kalejs'iga ja teiste kõrgete sõjaväejuhtidega. Ausamba avamine kujunes südamlikuks sõpruseavalduseks kahe vennasrahva sõjavägede vahel. Mälestades langenud kangelasi leiti üksmeelselt, et Läti-Leedu sõjavägede koostööl on väga suur tähtsus.

1919. aasta suvel Leedu sõjaväe Poneveži grupp, mis koosnes mitmest üksikust väeosast, oli Vene enamlastega võideldes tunginud Läti territooriumil kuni Düüna jõeni. Läti pinnal viibisid Leedu väeosad kuni sama aasta oktoobrikuuni, pidades punaarmeeaga ägedaid lahinguid, kus langes üle 110 sõjamehe. Rahu saabudes näisid need võõral pinnal langenud kangelased unustatuina, sest keegi ei mõelnud nende rahupaiga korraldamisele. Kuid 1929. aastal saabus Leedust saatkond, kes asus langenute haudade otsingule. Kohalike elanike kaasabil leiti küla karjamaalt, põldudelt, jõekaldalt ja metsast üle kolmekümne sõduri kalmu.

1931. a. suvel avati need mahajäetud kalmud ja kolmekümne kangelase kõdunevad laibad paigutati Červonka kalmistule ühishauda. Avamata jäeti vaid need hauad, mis asusid kohalikel kalmistuil.

Mälestusesammas valmistati Leedus, Leedu riigi kulul. T.

POOLA.

POLSKA ZBROJNA 24. septembril 1932. a.

Kirjeldades viimaseid rahvusvahelisi ratsavoistlusi Tallinnas, märgib lehe kirjasaatja muu seas järgmist:

Pingutusega oodati tähtsat võistlust aukohale asetatud „Eesti kapa“ peale.

Takistused läksid ladusalt, kuid aeg hävitas meid! Meil oli kalks pikemat peatust, seega iga üleliigne sekund andis 1 trahvipunkti. Meie esindaja jury juures arvestas ja arvestas igal moel — asjata. Fikseeritud „must valgel“ norm näitas, et oleme teisel kohal. Läti meeskond, kes töötab eeskujulikult, omas meie üle tuntava ülekaalu eriti aja suhtes karistuspunktide lahteris (ainult 18 punkti), kuna meie kolm paremat ratsanikku said 26 trahvipunkti.

Lõpptulemused: 1) Läti meeskond (38 punkti); 2) Poola meeskond (50 punkti); 3) Eesti meeskond (61 punkti).

Paljud isikud, kellel polnud stopperit, ei tahtnud uskuda sellist tagajärge. Kahtlus langes, kui ilmus esimeseks Läti meeskond ja kõlasid hünni helid. Soovisime meeskonnale õnne esimestena. Kol.-lt. Liebich saatis kohe sellekohase telegrammi Läti ratsaklubi esimehele, suurtükiväe inspektorile kindral Kalniš'ile.

Oleks üleliigne lisada juure, et armsad perehed ei olnud kitsid oma külgejuurdunud külalislahkuses. Peale auhindade välja jagamist 18. septembril märkis kindral Lossman oma kõnes arvamist, et Poola ratsanikud kuu-

luvad vastuvaidlematult parimate ratsanikkude hulka maailmas.

Sellele vastas Poola poolt sõjaväe attaché kol.-lt. Liebich, et Poola ratsanikud viivad Eestist kaasa midagi rohkemat, kui seda on terve maailma spordiauhinnad kokku, s. o. Eesti sügava ja tugeva sõpruse. K. U.

N.-VENE.

VOINA I REVOLUUTSIA.

Neljas raamat 1932. a.

Esimeses artiklis Kirpičnikov konkreetse näitega selgitab punaarmee juhtkonna taktikalise ettevalmistamise meetodeid käsitlemiseks õppuste juhtidele. Artiklis on võetud õppuste teemaks: „Sissemurde likvidatsioon kaitsel asuva korpuse rindel.“ Selle õppuse ettevalmistuse ja läbiviimise meetodid ei paku meile midagi uut. Mõni sõna ehk artiklis käsitletud sissemurde likvidatsiooni põhimõtteid: 1) Juhatusesimesena ja tähtsaimana ülesandena sissemurde likvideerimisel on — mitte endise seisukorra uuesti jaluleseadmine, vaid sissetunginud vastase elavajõu hävitamine. 2) Vastulöök anda tiivale või seljatagusesse sügavalt. 3) Vastulöök tuleb teostada rindel vaenlast kinnipidavate hästi usaldatud jõudude kattel.

Kaadri väljaõppe küsimusele on pühendatud ka järgmine artikkel, kus švare näitab, kuidas korraldada õppusi juhtkonnale diviisi tagala teenistuse all (staabi tagala korraldamise osakonna, teenistuste juhtide ja diviisi juhatuses tegevused).

Järgmises artiklis A. Gotovcev piiritaguse vaadete kohaselt selgitab ja lahendab gaasivahendite kasutamist kaitsel normaalsel rindel. Autor tähendab, et piiritaguse armee juhatus kasutab kaitsel teiste vahendite seas ka gaasi. Viimane avastab uued võimalused: ootamatuse saavutamine kaitsel, pealetungija tegevuse kitsendamine ja kaasagse „normaalse“ kaitsel rinde läendamise. Artiklis käsitletakse gaasi tarvitamist: 1) julgestuse joone ees, 2) vastupanupositsiooni ees, 3) rinde sisemuses — sissemurdel ja 4) eraldi vaadeldakse gaasivahendite kasutamise küsimust tankide vastu. Mõningaid põhimõtteid: julgestusel gaasistada vaid esemed, millised tõmbavad enesele vastase luure osad ja pealetungija juhatus. Gaasi liigi, samuti kui raioonid, määrab kindlaks diviisi juhatus. Gaasistada võimalikult hiljemalt ja enesest 500 m kaugusel, kui tuul puhub enda peale. Need põhimõtted on maksivad osalt ka vastupanupositsiooni ees, kus määratakse kõrgemalt juhatuselt „pea gaasistamise raioonid“ (kogu rinde tõkestamine gaasiga käib üle jõu), 500—600 m kaugusel oma vägedest. Gaasistamisega alatakse juba siis, kui vaenlane jõuab 8 km kaugusele. Vahendid: suurtükk, miinipilduja (gaasi), lennuk, selleks eriaparaat ja gaasfugassid. Pea gaasistamise raioonidel suurtükide gaasmürskude või lennukite kasutamine, kus ei ole veel vastast, on otstarbetu: kallis vahend, annab vähe efekti. Ühel ajal pealetungija esimese järgu gaasistamisega tuleb panna gaasi alla ka teised järgud — mõjub moraalselt juhatusel, sundides teda loobuma rünnakust antud suunas. Gaasistamine positsiooni sisemuses — vastase sissemurdel — sünnib samuti diviisi või kõrgema juhatusel korraldusel,

kas kaitse üldplaani kohaselt või olukorra selgumisel. Siin on tähtis sissemurdja teiste järkude eraldamine ja desorganiseerimine gaaside abil. Gaasivahendite kasutamist selgitatakse konkreetse ülesande lahendamiseks.

Artikli lõpus vaadeldakse gaasrelva kasutamist eelserva ees, rünnakul ja kaitse sügavuses olukorras, kui pealetungijal esinevad tankid. Gaasrelva ülesanne eelserva ees on: a) piirata tankidele lähtekoha kasutamist; b) sünnitada kaotusi tankistidele või vähemalt neid „kurnata“; d) piirata tankide tegevuse vabadust veel eelserva ees ja e) piirata jalaväe liikumise vabadust tankide järele ning eraldada teda tankidest.

Kaitsja lurraku seetõttu hoolega eelmaastikku ning tehku kindlaks tankide soodsad lähtekohad, et neid õigeaegselt gaasistada. Gaasistamine teostatakse peamiselt miinipildujatega, kui nende laskekaugus seda lubab, vastasel korral sünnib see lennukite või suurtükkide abil, tarvitades vaid püsiva kestvusega gaase (yperiid). Seega eelserva ees kasutatakse gaasrelva peamiselt tankide lähteotsiooni gaasistamiseks, sest lähteotsioonil viibimine ameerika tankisti mälestuste järele olevat niikiinui tankistidele „raskeimaks lahingu perioodiks“. Gaasistamise aeg määratakse kindlaks kõrgeimat juhatuselt — vastavalt luure andmeile. Gaasistamine sünnib tavaliselt kas enne või ühel ajal tankide ilmumisega lähteotsiooni, soovatakse gaasistada tankide arvatavaid lähtekohti (hiiliseid) ka enne koitu (miinipildujaist). Rünnakul olevat tähtis tankide edasitungi aeglustamine (nende tegevuse tähtsus sõltub kiirusest), mida saavutatakse: tankidele järgneva jalaväe mahajääma sundimisega gaasistatud alade (raionide) läbitamisel, tankistide pimestamisega suitsukatttega (muidugi arvestades tuult) ja tanki tõkete ja eskarpeeritud raionide gaasistamisega. Nii aeglustades pealetungijate tankide tegevust, võimaldatakse tankivastaste relvadele oma ülesande täitmist. Kaitse sisemuses sünnib gaasirelvade kasutamine tankide vastu ülal selgitatud eesmärgiga, selleks asetatakse aegsasti kuni ükskolmandik miinipildujaid pataljoni või rügemendi löögigruppide raiooni. Vasturünnakul pimestatakse suitsukatttega tankide tegevust.

Järgmine artikkel määratakse vägede staapide luure töö nende küsimuste selgitamisele, millised veel lonkavad teatud määral diviiside ja rügementide staapides. Siia kuuluksid: töö jaotus luure alal töötavate üksikute isikute vahel; staapidelt aktiivne luure andmete hankimine; luure andmete õppimine ning nende ümbertöötamine; rüülit (diviilit) ja rügstabiilit (divstabiilit) konkreetsete ülesannete ülesseadmine luureks; luure kaardi pidamine ja teised tööd. Rõhutatakse, et rüg. ja div. staapides peaks olema mitte vähem kui 2—3 luure töolist, selgitades tabeli näol luure jsk. ülema ja tema abi üldkohuseid ja erikohuseid konkreetse näitena rügemendi pealetungil kaitsele asunud vaenlase vastu. See töö jaguneb kolme ossa: 1) läheneamine ja vastase julgustusosade hävitamine; 2) pealetungi ettevalmistamine ja 3) pealetung ja võitlus vastase kaitse sisemuses. Luure ülesannete ülesseadmisel esinevat tavaliselt kaks viga, millised mõjuvad halvasti luuretegevusele: 1) vanema juhi juhendid on liiga üldise iseloomuga, umbes: „organiseerida vastase luure, selgitada tema jõud, koosseis“ ja 2) vanema juhi korraldused on liiga üksikasjalised, niisuguste

detaalide selgitamisega, milledest peaksid saama jagu ka väiksema ettevalmistusega luure osade juhid — see röövib vaid palju kasulikku aega. Vanem juht seab üles vaid tähtsamad luure ülesanded; stabiil konkretiseerib antud ülesannet, kuna luure jaoskonna ülem annab selle edasi täitjale juba lõplikus kujus (dikteerides ette või kirjalikult). Seda selgitatakse konkreetse näitega. Luure andmete õigeaegse saabumise eest peab olema väga hoolas staabi luure tööjõud, kasutades ära selleks kõik abinõud. Kriipsutatakse alla, et juhi täielik informatsioon vastase üle oleneb staabi luure tööjõu leidlikkusest, aktiivsusest ja ettenägevusest ja et luure jaoskonna ülem ei või kanda ette stabiilile nõutavate andmete puuduvuse üle enne, kui ta ei ole võtnud tarvitusele vastavaid abinõusid nende saamiseks. Lõpus antakse praktilisi juhendeid luure andmete ümbertöötamiseks, luure kokkuvõtete koostamiseks ja luure kaardide pidamiseks.

Välismaade armeede ümberrelvastamise probleeme. Siin autor S. Višnev selgitab armeede ümberrelvastuse võimalusi rahu-, eelsõja- ja sõjaajal kapitalistlikes riigis (nii on vist viisakam ja süütum valgustada SSSR oma ümberrelvastuse võimalusi ja tegelikke teostamisi. Ref.). Autor tähendab, et iga armee püüab omada relvastuse, mis oleks kõrgemas kvaliteedis ja maksimaalses arvus; kuid need kaks maksimumi on omavahel vastuolus; ükski kaasaegne kapitalistlik suurriik ei suuda hoida oma tehnikat viimaste saavutuste tasapinnal. Armeede ümberrelvastamine ei piirdu üksi rahu- aegse kaadriga, vaid peab olema ka varu mobilisatsiooni hargnemiseks, teatud reserv kaotuste katteks sõja esimesel perioodil ja tehaste vastav ettevalmistus teatud uue saavutise küllustamiseks. Pealegi sõjatehnika arengu tempo on palju suurem, kui nende füüsiline kande-aeg, s. o. „moraalne“ kulu on suurem „füüsilisest“ kulust, või t. s. mudelid oma konstruktsioonilt vananevad varem kui muutuvad kõlbmatuks hoidmise kestvusest. Seepärast loodud relvastuse varud osutuvad möödapääsematult vananenuiks ning taktikaliselt vähe kõlvulikeks, kuigi nad on veel täiesti korras. Seepärast mõned tuntud autorid pooldavadki minna üle uue relvastuse massilisele soetamisele sõja algajal, tehes rahuajal selleks vaid vastavad ettevalmistused. Rahuajal uued mudelid võetakse relvastamisele vaid pärast pikki ja hoolikaid ettevalmistamistöid, stabiilse konstruktsiooni olemasolemisel ja tingimuses, kus ei ole liiga suuri kulutusi. Ümberrelvastamise surrogaadina harrastatakse laialt kokkuhoiu eesmärgiga Maaailmasõjast suurel määral järelejäädud mudelite moderniseerimist. Uue relvastuse ettevalmistus ja tema valmistamine teeb läbi järgm. põhiastmeid: 1) esialgne läbitöötamine (teaduslikud uurimisinstituudid, laboratooriumid), 2) algatus (taktikalised nõuded, üksikute leidurite ideed), 3) konstruktiivse projekti läbitöötamine (esialgne kavandlik projekt, tehniline projekt ja arvestus, hinna esialgne kalkulatsioon, joonised, mudeli valmistamine j.n.e.), 4) projekti realiseerimine (tellimine tehastele, tehnoloogilise protsessi läbitöötamine, konstruktiivsed muudatused valmistamise protsessis), 5) katsed (polügoonil j.n.e.), 6) katsete tulemusena projekti muudatused (defektide parandamine j.n.e.), 7) üm-

berrelvastamise kava läbitöötamine (mudeli võtmine relvastusse, vajaduse arvestus sõjaks ja rahuajaks j.n.e.), 8) ümberrelvastamise kava realiseerimine (tellimiste mahutamise tehastesse, produktsiooniga varustamine, kontroll, hoidmine, jaotamine j.n.e.), 9) sõjaväe ettevalmistus uue relvastuse käsitamiseks (uute eeskirjade, määruste koostamine, taktikalised õppused uue relvastuse nõude kohaselt j.n.e.) ja 10) ettevalmistus armee tagamiseks sõja korraks (tagavarade muretsemine, tehastele mob. kavade koostamine j.n.e.).

Eelsõjaaegsel (kui politika on pingul) perioodil asutakse varem katsetatud relvastuse massilisele valmistamisele. Siiä kuuluvat näiteks: kerged haubitsad, millised puuduvad seni veel prantsuse ja ühendriikide armeede relvastuses, kuigi nad on juba ammu katsetatud ja konstrueeritud, „Vickersi“ kiirtankid inglise armees ja kõigis tähtsamais armeedes, uuema tüübilised rasked lennukid.

Sõja esimesel perioodil uus relvastus mitte niivõrt ei asenda vana, kui täiendab seda. Ümberrelvastamine osutub juurderelvastamiseks. Artikli lõpus autori resüme: Relvastuse kvaliteedi ja kvantumi vahel valitsev vastuolu on lahendatav vaid kompromissi teel ja ümberrelvastamise aja järgustamisega.

Järgmises artiklis M. Galaktionov tsiteerides peamiselt prantsuse, saksa, inglise j.t. sõjakirjandusi selgitab kahte elementi: soomus ja mootor, nende vastastikune suhtumus ja siduvus ja nende tähtsus organisatsioonsete vormide ja sõjapidamise viiside muutmistes. Motorisatsiooni all on autorilt mõeldav masinate kasutamine armees peamiselt transpordi eesmärgiga, kuna mehhanisatsiooni all mõistetakse spetsiaalsete masinaid, millised on määratud vahetult kasutamiseks lahingus.

Viimane artikkel käsitleb itaalia fašistlikku parteid ja tema sõjalisi vormeerimisi; sellele järgneb kriitika ja bibliograafia. —a—

Sport.

2. diviisi väeosadevahelised laskevõistlused.

27.08—29.08 s. a. korraldati 2. diviisis väeosadevahelised laskevõistlused diviisi rändauhinna kella ja rk lasketehnikas „A“ klassis.

Kk lasketehnikas olid maksvad 1931. aasta üleriiklikud võistluslaskemäärused. Rk laskmised teostati 600 meetrile. Laskemärkideks oli 8 khakivärvi ühele joonele ülespandud püstkuju. Intervallid kujude vahel 5 m. Padroneid lindis 80, millest esimene järjekorras oli tõmmatud söötjasse ja asus vastu sulu suudmet. Laskur asus töötamisendis ülesseatud rk taga.

Parimateks üksusteks lasketehnikas osutusid ja omandasid seega diviisi rändauhinna (avaldatud käesoleva aasta „Sõduris“) esmakordselt kk — 7. jalaväerügemendi II pataljon, rk — 2. soomusrongi rügement.

Parimateks laskuriteks diviisis osutusid: kk laskmises v. a. o. August Grünberg 7. jal. rüg. II pataljonist ajaga 3,35 sek. ja rk laskmises kapten Rudolf Martinson 3. üks. jal. pataljonist ajaga 1,80 sek.

Olgu tähendatud, et kk laskmises keskmise aja 5,0 sek. ja alla saavutasid 9 laskurit ja rk laskmises 4,0 sek. ja alla 16 laskurit.

Võistluslaskmistel saavutati järgmisi tulemusi: a) kk laskmises:

Järjek. nr. nr.	Väeosa nimetus	Distsants 400 m			
		Laskurite arv	Laskmisteks kulutatud üldtegev. sek.	Tabatud kujude arv	Keskmine aeg ühe kuuju tabamiseks
1	II/7. rügement	14	456,10	70	6,51
2	Üpat 3	10	279,2	41	6,80
3	III/7. rügem.	14	476,3	66	7,1
4	Üpat 2	10	317,8	26	12,22
5	Üpat 3	10	273,9	22	12,45
6	Kupüpat	10	349,6	26	13,45
7	Rarügem.	14	400,0	29	13,79
8	I/7. rügem.	14	345,2	25	13,80
Kogu diviisis		96	2898,1	305	9,50

b) rk laskmises:

Distsants 600 m					
1	Soomrügem 2	12	224,3	43	5,21
2	I/7. rügem.	12	201,3	38	5,29
3	III/7. rügem.	8	160,4	28	5,72
4	Üpat 2	5	77,4	12	6,45
5	Üpat 8	6	97,6	15	6,51
6	Rarügem.	9	138,2	21	6,58
7	Üpat 3	8	141,1	21	6,71
8	Kupüpat	7	101,4	15	6,76
9	II/7. rügem	11	275,1	35	7,86
Kogu diviisis		78	1416,8	228	6,21

R. A.

Laskesport Viljandi garnisonis.

5. suurtükiväe grupi ja Sakala üksiku jalaväe pataljoni vaheline laskevõistlus käsirelvadest.

Väeosasaülemate rändkarika võitis jäädavalt 5. suurtükiväe grupp.

21. augustil k. a. peeti järjekorras kolmas laskevõistlus kolmest relvast (vintpüss, väikekalibriiline spordipüss ja püstol „Browning“). Võistlus peeti garnisoni lasketiirul.

Võitluste eesmärgiks oli laskespordi arendamine ja lasketasapinna tõstmine Sakala üksiku jalaväe pataljonis ja 5. grupis, milleks mõlema väeosa ülema poolt võistlusteks väljapandud rändauhind — suur karikas laskuri kujutusega ja igal võistlusosal kolmele esimesele kohale tulijale anti individuaal auhinnad.

Võistlusel saavutati järgmised tagajärjed.

Vintpüss:

Lamades käelt 15 lasku. Kaugus 200 m. 10-ringiline normaallaud.

I v.a.o. Köpp — 140 silma — Sakala pat.
II „ Madisson — 139 „ — 5. grupp.
III „ Ilves — 134 „ — Sakala pat.

Spordipüss:

Lamades käelt, põlvelt ja püsti käelt, igast asendist 5 lasku. Kaugus 50 m. 10-ringiline spordipüssi normaalmärklaud.

I veltv. Õunroos	— 123 silma	— 5. grupp.
II „ Bachmann	— 123 „	— 5. grupp.
III v.a.o. Tuudelep	— 121 „	— Sakala pat.

Püstol:

Püsti käelt 15 lasku. Kaugus 25 m. 10-ringiline 25 m normaallaud.

I v.a.o. Madisson	— 123 silma	— 5. grupp.
II n.-lt. Pertel	— 121 „	— Sakala pat.
III v.a.o. Saar	— 120 „	— Sakala pat.

Peale ettenähtud individuaalauhindade anti 5. suurt. grupi ülema poolt eriauhind n.-lt. Pais'ile, 5. grupist, kes vintpüssist laskmises sai võrdsest III kohale tulijaga 134 silma.

Väeosa paremust arvestati igal võistluslal kümne parema tagajärjed kokku. 10 parema tagajärjed:

Vintpüss: 5. srt. grupp — 1284 silma.
Sakala pataljon — 1302 silma.

Spordipüss: 5. srt. grupp — 1130 silma.
Sakala pataljon — 1093 silma.

Püstol: 5. srt. grupp — 1145 silma. —
Sakala pataljon — 1133 silma.

Kokku: 5. srt. grupp — 3559 silma. —
Sakala pataljon — 3528 silma.

Võitis 5. suurtükiväe grupp 31 silmaga.
1930. a. võitis grupp karika esimest korda 3117 silmaga 3093 vastu. 1931. a. võitis grupp teistkorda 3332 silmaga 3229 vastu ja käesoleval aastal kolmandat korda. Võistlusmäärustes oli ettenähtud, et karikat tuleb võita kolm korda järjest või 5 korda vaheldamisi. Karika on srt. grupp võitnud 3 korda järjest, seega omandanud jäädavalt.

Nagu võistluste tagajärjed näitavad, on lasketasapind mõlemas väeosas, võrreldes eelmiste aastate tagajärgedega, tunduvalt tõusnud.

Laskevõistlus 5. suurtükiväe grupis, grupi parima laskuri (meistri) nimele.

Võistlus peeti Viljandi garnisoni lasketiirul 16. augustil s. a. Võisteldi kolmest relvast (vintpüss, browning ja spordipüss). Grupiülema poolt oli võistlusteks väljapandud rändauhind — väike hõbekann, mida tuleb kolm korda võita järjest või 5 korda vaheldamisi.

Igal võistluslal anti kolmele esimesele kohale tulijale individuaalauhinna. Mõõdunud aastal omandas parima laskuri nime n.-leitn. A. Pais.

Võistlustel tulid kohtadele:

Vintpüss:

Kaugus 200 m. Lamades käelt, põlvelt ja püsti käelt, igast asendist 5 lasku. 10-ringiline normaallaud.

I v. a. o. A. Saar	— 107 p.
II leitnant E. Liiv	— 107 p.
III n.-leitn. A. Pais	— 105 p.

Püstol:

Kaugus 25 m 15 lasku. 10-ringiline püstoli normaallaud.

I veltveeb. V. Õunroos	— 123 p.
II leitnant K. Kutsar	— 115 p.
III v. a. o. E. Madisson	— 115 p.

Spordipüss:

Kaugus 50 m. Lamades käelt, põlvelt ja püsti käelt, igast asendist 5 lasku. 10-ringiline spordipüssi normaallaud.

I leitnant E. Liiv	— 127 p.
II v. a. o. E. Madisson	— 126 p.
III veltveeb. K. Peetov	— 118 p.

Ikka isalikult...

Grupi parimaks laskuriks osutus v.a.o. E. Madisson, kes sai kõigil võistlusladel kokku 336 punkti, omandades karika esmakordselt.

5. suurtükiväe grupi ohvitseride- ja üleajateenijatekogude vaheline laskevõistlus püstolitest, suurtükiväe inspektori poolt väljapandud igavesti rändava rändauhinna — suure hõbekannu peale.

Võistlused peeti Viljandi lasketiirul 30. augustil s. a.

Kaugus 25 m 15 lasku püsti käelt, 10-ringiline püstoli normaallaud.

Võistlusmääruste järele omandab karika see kogu, kelle laskur saavutab võistlustel kõige parema tagajärje. Võistlused on järjekorras kolmandad. 1930. aastal võitis karika esimest korda ohvitseridekogu, 1931. aastal üleajateenijatekogu ja käesoleval aastal ohvitseridekogu teiskordselt.

Võistlustel saavutati järgmised tagajärjed:

I leitn. K. Kutsar	— 126 silma.
II v.a.o. E. Madisson	— 126 „
III veltv. V. Õunroos	— 120 „
IV leitn. E. Liiv	— 117 „
V leitn. A. Renno	— 116 „

5. esimesele kohale tulijale anti individuaalauhindad.

Kõige parema tagajärje saavutas leitnant Kutsar — 126 silmaga, seega võitis karika ohvitseridekogu.

V. V.

Soodustustega teatrite mängukava 16.—29. oktoobrini.

„ESTONIA“ teater: Ooper „Kaupo“ — 16. ja 24. oktoobril. H. Raudsepa „Vedelvorst“ — 16. ja 28. oktoobril. „Kolmas tee“ — 17. oktoobril. „Romeo ja Julia“ — 18. oktoobril. Operett „Madame Dubarry“ — 19., 22., 25., 27. ja 29. oktoobril. „Lakmé“ — 20. oktoobril. „Koidula“ — 21., 23. ja 26. oktoobril. „Karmen“ — 23. oktoobril.

„UUS REKORD“ — „Hävitav kirg“.

„MODERN“ — „Tserkessid“.

„GLORIA PALACE“ — „Peeter Voss — miljonitevaras“.

Teadaanne.

Ohvitseride Keskkogu Juhatus korraldab 22. oktoobril s. a. talvise hooaja avamise balli. Balli algus kell 2200, kogumine kell 2130.

SISUSTIK: 3. jalaväerügemendi aastapäevaks. — Ho: Saksa tüheõigustluse püüded relvastuse alal. — Major Kirjokallio: Liiklemisteede korrashoiust sõjategevuse piirkonnas. — G. Lgs: Soome kaitselaevastiku külaskäik Eestisse. — 3. üksiku jalaväepataljoni 15. aastapäeva puhul: a) J. Vind: 3. jal. rü. juhtide kronoloogiline tabel. b) J. Niklus: Mälestusi 3. jal. polgust. d) Varna lahing. e) J. Vind: 3. üks. jal. pat. elust-olust. g) H. Tulnola: Tallinna eraldi patalj. — 3. üks. pataljonini. — N. Rg: Tõkketuli. — -NN- Mõtteid motomehhaniseeritud luureüksustest ja ratsaluureosade võitlusest nendega. — Öhu- ja gaasikaitse alalt. — Mereväe alalt. — Kaitseväe elu. — J. Pillikse: Kaitseväe tähtsus rahva kehalises kasvatuses. — Sõjatehnika alalt. — Sõjaväelisi teateid välisriigest j. m.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.
Kõnetr. Kaitseväe nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

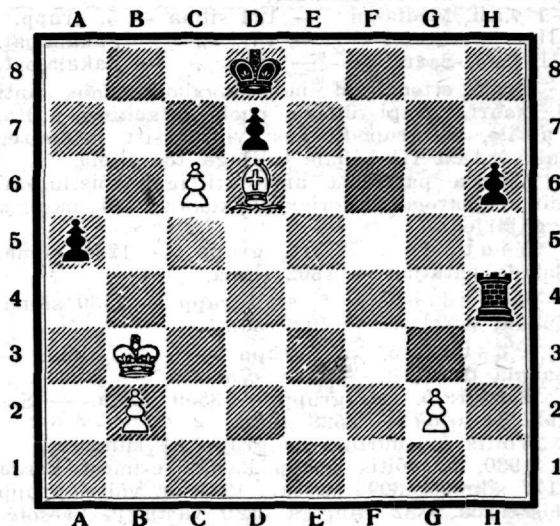
„SÕDURI“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

Mate.

Lõpumäng.

Kokkuseadnud V. ja M. Platovid.

Mustad

Valged.

Valged: Kb3, Od6, Eb2, c6 ja g2.
Mustad: Kd8, Vh4, Ea5, d7 ja h6.
Valged algavad ja võidavad.

Ülaltoodud lõpumängu lahendus.

1. Od6—e7†, Kd8:e7; 2. c6—c7, Vh4—b4†; 3. Kb3—c3, Vb4—b6; 4. c7—c8 R† ja valged võidavad, või 3. (Kb3—c3), d7—d5; 4. c7—c8L, Vb4—c4†; 5. Lc8:c4, d5:c4; 6. Kc3:c4 ja valged võidavad.

JOH. VAHTER'i vormi- ja erariiete tööstus.

Kõik kaitsevälased tellivad oma riided minu juurest.

Tallinn, Rataskaevu tänav 9-4. Telefon 431-07.

Cafè Heinmann

Pikk 11. Tel. 432-46.

Iga päev segaeskevaga
kontsert-õhtud.

Algus kell 9 õhtul.

ESINEVAD PARIMAD ARTISTID

Kesknädalal, laupäeval ja
pühapäeval segaeskevaga

tantsuõhtud

JAZZI SAATEL.

Algus kell 9 õht.

Pühapäeviti perekondlik

pärastlõunakohv.

Ettekanded parimate jõudude poolt.

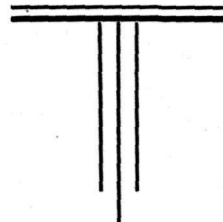
HINNAD KÕRGENDAMATA.

Hotell-Restoran

„DU NORD“

Rataskaevu t. 3.

Telefon 433-45.

Kõige parem pealinnas.

Eesti Kummitööstuse o.-ü.

„Põhjala“

VALMISTAB:

kõiksugu kummitarbeid ja
kummijalanõusid

kalosse, botikuid,
suvi- ja spordikingi.

JUHATUS JA LADU:

Tallinn, Pikk t. 33, tel. 443-12.

Saapakreemi ja küünlatööstus

Hans Vichmann

Tallinn, Paldiski mnt. 20. Tel. 434-64.

Soovitab oma tööstusest
parimas headuses

saapakreeme ja -määrdeid

„Cirage“, „Neva“, „Okean“,
„Novus“, „Vau“ ja veesaapa-
määret „Kalamees“.

Steariinküünlaid igasuguseid.

Metallipuhastuse
pulbrit „VOLA“.

Kaupade headuse eest täiel. vastutus.

En gros head % %

Narva Kalevi Manufaktuur

endine parun A. L. STIEGLITZI kalevivabrik, Narvas. Asutatud 1847.

SUURES VALIKUS

Kaitseväelaste mantli- ja ülikonnariided teenistuse- ja esitusevormidele, kaitseliitlaste diagonaal ja kalev, uuemad moodsad sügise- ja talvepalituriided, meeste ülikonnariided, koolilaste ülikonna- ja mantliriided, veekindlad vihmakuueriided, värvikindlad sinised sheviottid, naisterahva moodsad mantliriided.
Iga kangas kannab vabrikumärki.

LADU EN GROS:

TALLINN, Jaama tän. nr. 11. Telefonid: 446-36 ja 446-38.

KAUPLUS:

NARVAS, Kalevivabriku juures. Telefon 26.
Avatud igal äripäeval kella 9—12 ja 14—17.

Iga tõsine isamaalane ostab ainult kodumaal valmistatud kaupa, vähendab seega tööpuudust ja hoiab ära valuuta kohutavat väljavoolu välismaale!

Masinaehitus- ja kassakapitehas

Tallinnas, Pääsukese tän. 4, kõnetr. 308-12.

Tööstuse-
masinad,
masinate osad,
varustuse
artiklid

Alati laos
moodsad tule-
kindlad terasest
raha- ja
arhiiv-
kapid

Iga eestlase kohus

**on osta kodumaa saadusi hoides kokku
valuutat ja vähendades tööpuudust.**